

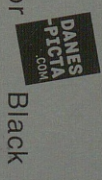
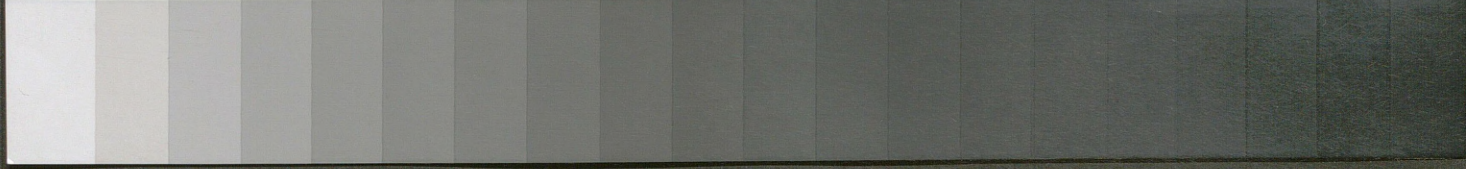
Part Code
ST1316

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

bil. do 100 180
14

Dodatek do „Dziennika urzędowego”.

PRZEPISY

O KSZTAŁCENIU NAUCZYCIELI,

ORAZ

O UZDOLNIENIU DO NAUCZANIA W SZKOŁACH LUDOWYCH

W GALICYI.

T R E Ś Ć:

- I. Statut Seminaryów nauczycielskich.
  - II. Statut kursów wydziałowych i kursów nauczycielskich rolniczych.
  - III. Przepisy, dotyczące egzaminów kwalifikacyjnych.
-

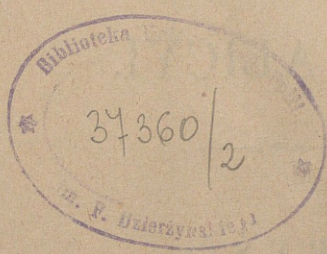
WE LWOWIE.

Nakładem c. k. Rady szkolnej krajowej.

Z drukarni Wł. Łozińskiego.

1909.

1915

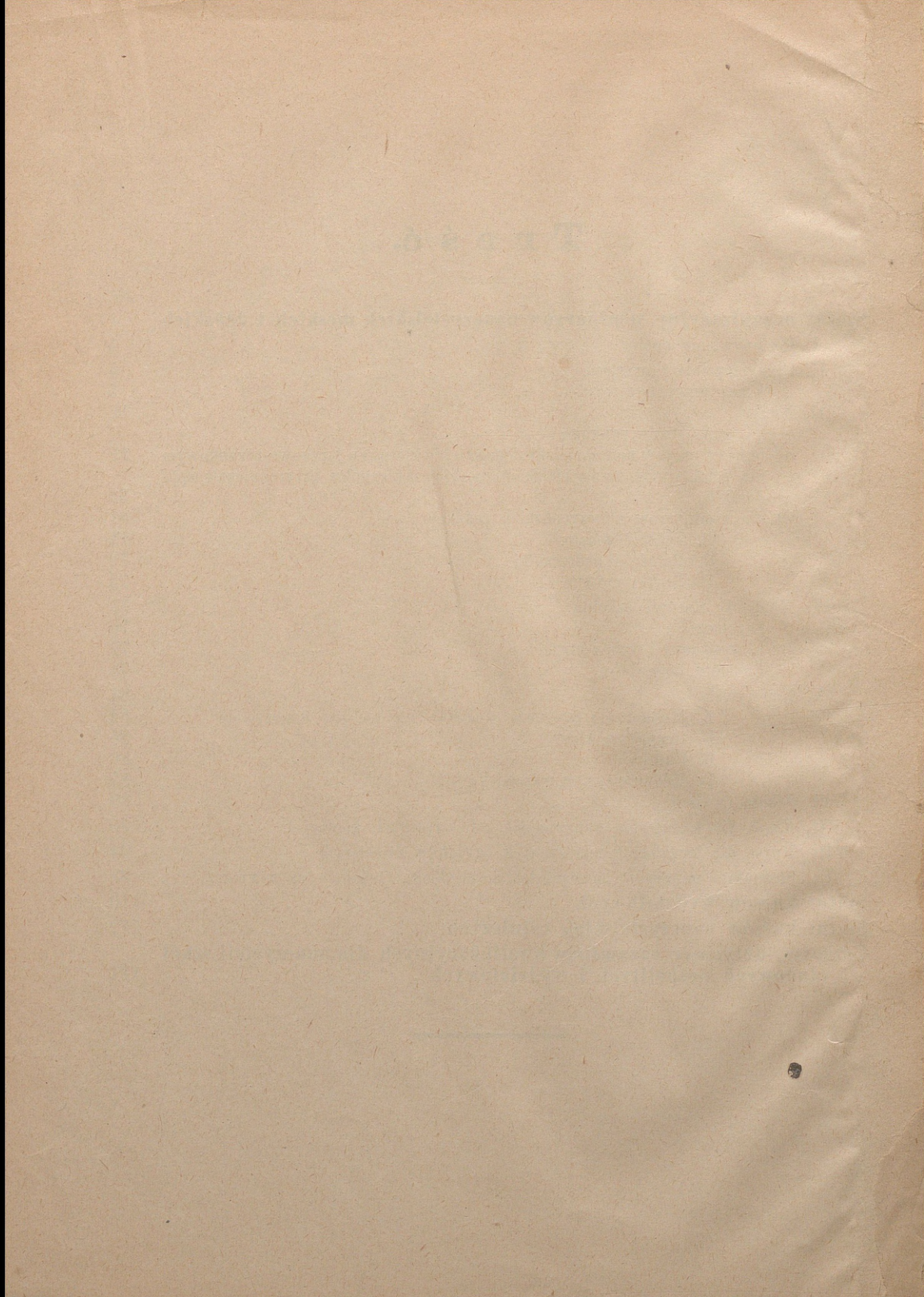

T r e ś ć.

---

	str.
tatut organizacyjny seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich	1
I. Postanowienia ogólne	1
II. Przygotowanie i przyjęcie	5
Klasa przygotowawcza	5
III. Nauka	12
A. Plany naukowe :	
a) dla seminaryów nauczycielskich męskich o kierunku językowo-rysunkowym	12
b) dla seminaryów nauczycielskich męskich o kierunku przyrodniczo-gospo-	
darskim	32
c) dla seminaryów nauczycielskich żeńskich	51
B. Podział godzin	72
C. Metoda i podręczniki	72
D. Środki naukowe	73
IV. Młodzież: Karność szkolna	75
Zapomogi	76
Klasyfikacya i świadectwa	77
Egzamin dojrzałości	78
V. Nauczyciele	84
A. Mianowanie, stosunki służbowe i obowiązki nauczycieli	84
B. Gospodarz klasy	85
C. Dyrektor	86
D. Konferenecye nauczycielskie	87
VI. Szkoła ćwiczeń	89
VII. Kursa dla kształcenia nauczycielek robót ręcznych kobiecych	90
VIII. Kursa dla kształcenia nauczycielek ogródków dziecięcych	94
IX. Stosunki seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich na zewnątrz	98
Statut kursów wydziałowych	110
Statut kursów nauczycielskich rolniczych	112
Przepisy, dotyczące egzaminów kwalifikacyjnych dla nauczycieli szkół	
 ludowych pospolitych i wydziałowych	114

Statut organizacyjny

seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich.

I. Postanowienia ogólne.

§ 1. Zadaniem seminariów nauczycielskich męskich i żeńskich dla szkół ludowych jest wykształcenie takich sił nauczycielskich, które na podstawie swej ogólnej i zawodowej wiedzy i uzdolnienia, oraz pod względem swego wychowania i charakteru sprostać mogą zadaniu nauczyciela ludowego w ogólności, a mianowicie z uwzględnieniem urzędzenia szkół ludowych w Galicyi.

§ 2. Zakłady te ze względu na płeć wychowanków dzielą się na seminaria nauczycielskie męskie i żeńskie.

a) Przedmiotami nauki w seminariach nauczycielskich męskich są:

Religia,
Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi,
Język wykładowy, względnie języki wykładowe,
Język niemiecki,
Geografia,
Historya i znajomość konstytucyi państwa i kraju,
Matematyka i rysunki geometryczne,
Historya naturalna,
Fizyka,
Nauka gospodarstwa wiejskiego ze szczególnem uwzględnieniem stosunków gleby krajowej,
Kaligrafia,

Rysunki odręczne,
 Nauka muzyki i śpiewu,
 Gra na skrzypcach,
 Gimnastyka.

Prócz tego należy zaznajomić wychowanków, gdzie ku temu znajdzie się sposobność, z metodą nauczania głuchoniemych i ciemnych, tudzież z organizacją ogródków dziecięcych i zakładów wychowawczych dla dziatwy unysłowo upośledzonej i moralnie zaniedbanej.

Jako przedmioty nadobowiązkowe mogą być udzielane i inne nowożytnie języki za zezwoleniem Ministra wyznań i oświaty.

Ażeby wykształcić siły nauczycielskie, przysposobione specjalnie tak dla szkół ludowych wiejskich, jakoteż i dla ludowych miejskich, będą plany naukowe poszczególnych seminaryów nauczycielskich uwzględniać specjalne potrzeby jednej lub drugiej z tych kategorii szkół i dlatego kłaść osoblwszy nacisk albo na nauki przyrodniczo-rolnicze, albo też na naukę języków, jakoteż naukę rysunków.

W planach nauczania tych seminaryów męskich, które w myśl tego uwzględniać mają specjalne potrzeby szkół miejskich, nauka gospodarstwa rolnego ograniczy się do sadownictwa i ogrodnictwa, a nauka języka niemieckiego będzie udzielaną w obszerniejszym zakresie.

Nauka historii uwzględni historię powszechną, austriacką i kraju ojezystego.

Ogólna nauka muzyki i śpiew, oraz gra na skrzypcach stanowią we wszystkich seminaryach męskich i żeńskich przedmiot nauki obowiązkowej, gra na fortepianie i na organach przedmiot nauki nadobowiązkowej.

Nauka przyrody uwzględnić będzie także potrzeby higieny szkolnej.

Nauczanie somatologii i higieny powierzone będzie lekarzowi specjalnie do tego uzdolnionemu, któremu także, jako lekarzowi szkolnemu, poruczony będzie nadzór nad ogólnymi stosunkami zdrowia wychowanków i nad higienicznem utrzymaniem lokalów szkolnych. Odpowiednie przepisy wydaje Rada szkolna krajowa po wysłuchaniu krajowej Rady zdrowia z przyzwoleniem Ministerstwa oświaty.

b) Przedmiotami nauki w seminaryach nauczycielskich żeńskich są:

Religia,
 Pedagogika z ćwiczeniami praktycznemi,
 Język wykładowy, względnie języki wykładowe,
 Język niemiecki,
 Geografia,
 Historya,
 Arytmetyka i nauka form geometrycznych,
 Historya naturalna,
 Fizyka,
 Kaligrafia,
 Rysunki odręczne,
 Nauka muzyki i śpiewu,

Gra na skrzypcach,
Roboty ręczne kobiece,
Gimnastyka.

Gdzie po temu jest sposobność, należy prócz tego zaznajomić uczennice z organizacją ogródków dziecięcych.

Nauka historii uwzględni historię powszechną, austriacką i kraju ojczystego.

We wszystkich seminariach nauczycielskich żeńskich udziela się nauki gry na fortepianie i organach jako przedmiotu nadobowiązkowego.

Nauka przyrody uwzględniać także będzie potrzeby higieny szkolnej.

Nauczanie somatologii i higieny powierzone będzie lekarzowi specjalnie do tego uzdolnionemu, któremu także, jako lekarzowi szkolnemu, poruczony będzie nadzór nad ogólnymi stosunkami zdrowia wychowanków i nad higienicznym utrzymaniem lokalów szkolnych. Odpowiednie przepisy wydaje Rada szkolna krajowa po wysłuchaniu krajowej Rady zdrowia z przyzwoleniem Ministerstwa oświaty.

W seminariach żeńskich przy nauce przyrody uwzględniać się będzie specjalnie warzywnictwo i ogrodnictwo.

Nadobowiązkowymi przedmiotami nauki mogą być i inne języki żyjące za zezwoleniem Ministra wyznań i oświaty.

Kształcenie nauczycielek robót ręcznych kobiecych odbywa się albo w seminariach nauczycielskich żeńskich, albo też na osobnych kursach naukowych. To samo dotyczy kształcenia nauczycielek dla ogródków dziecięcych.

Plany naukowe, rozkład przedmiotów na poszczególne kursa roczne i liczbę godzin nauki dla seminariów, oraz dla połączonych z niemi klas przygotowawczych, ogródków dziecięcych i specjalnych kursów nauczania ustanawia Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty, biorąc za podstawę postanowienia ustawy państwowej o szkołach ludowych, oraz szczegółowe wskazówki, podane w ustawie krajowej z 12. czerwca 1907 Dz. u. kr. Nr. 101.

Minister oświaty postanawia na wniosek Rady szkolnej krajowej, który plan naukowy ma być zaprowadzony w poszczególnych seminariach męskich.

§ 3. Język wykładowy każdego seminarium męskiego i żeńskiego ustanawia Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty w myśl obowiązujących przepisów.

Obok seminariów z językiem wykładowym polskim, względnie polskim i ruskim może dla przysposobienia nauczycieli języka niemieckiego być założone jedno seminarium męskie z językiem wykładowym polskim i niemieckim.

Gdzie tego potrzeba wymaga, należy wychowankom seminariów męskich i żeńskich z polskim językiem wykładowym dać także sposobność wykształcenia się w języku ruskim.

Przy nauce języka niemieckiego, która we wszystkich seminariach jest obowiązkową, jest język niemiecki wykładowym.

Bliższe postanowienia o językowym urządzeniu seminariów utrakwistycznych wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

§ 4. Każde zupełne seminaryum męskie lub żeńskie składa się z reguły z czterech kursów rocznych i szkoły ćwiczeń. Gdzie się okazuje potrzeba, może w seminaryum męskiem być urządzona klasa przygotowawcza. Z seminaryami żeńskimi połączone być mogą ogródki dziecięce i specjalne kursa dla kształcenia nauczycielek robót ręcznych kobiecych i nauczycielek ogródków dziecięcych.

Wszystkie kursa roczne seminaryum nauczycielskiego, szkoła ćwiczeń, klasa przygotowawcza, ogródek dziecięcy i specjalne kursa nauczania tworzą jeden organizm szkolny z jednolitem kierownictwem.

Liczba uczniów w klasie przygotowawczej nie może przekraczać 50, liczba wychowanków na jednym kursie rocznym oraz na specjalnych kursach seminaryów i w poszczególnych klasach państwowych szkół ćwiczeń 40.

W razie potrzeby mogą być na kursach rocznych seminaryów utworzone oddziały równorzędne.

Do kształcenia sił nauczycielskich mogą być urządzone także takie seminarya, które obejmują tylko pewne części pełnego seminaryum. Do zakładów takich odnoszą się te przepisy, które postanowione są dla odnośnych części pełnych zakładów.

§ 5. Nauka w seminaryach nauczycielskich męskich i żeńskich, oraz w klasach przygotowawczych i na specjalnych kursach naukowych jest bezpłatna.

W państwowych szkołach ćwiczeń i ogródkach dziecięcych będzie pobierana opłata szkolna, od której uiszczania ubodzy uczniowie mogą być uwolnieni.

Bliższe o tem postanowienia wydaje Minister oświaty.

§ 6. Co się tyczy roku szkolnego, trwania półroczy i feryi we wszystkich oddziałach seminaryów włącznie z państwowymi szkołami ćwiczeń obowiązują przepisy, wydane dla szkół średnich, o ile nie są wydane specjalne przepisy.

§ 7. Regulamin szkolny i naukowy dla seminaryów wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

§ 8. Zakładanie i utrzymywanie seminaryów nauczycielskich męskich i żeńskich wraz z potrzebnymi szkołami ćwiczeń jest rzeczą Państwa. Zarządza je na wniosek Rady szkolnej krajowej Minister oświaty, który także przyzwala na urządzenie oddziałów równorzędnych na kursach, oraz klas przygotowawczych, ogródków dziecięcych i specjalnych kursów naukowych.

Założone i utrzymywane przez Państwo zakłady są publicznymi i przystępne dla wszystkich bez różnicy wyznania, którzy wykażą się potrzebnymi do przyjęcia do zakładu dokumentami.

§ 9. Zakładanie prywatnych seminaryów męskich i żeńskich jest dozwolone pod następującymi warunkami:

1. Statut i plan naukowy, jakoteż każda ich zmiana wymagają zatwierdzenia Ministra oświaty.

2. Dyrektorami i nauczycielami (nauczycielkami) mogą być tylko te osoby, które wykazały zupełne uzdolnienie do kształcenia kandydatów stanu nauczyciel-

skiego. Do tego jest potrzebne wykazanie się co najmniej świadectwem kwalifikacyi nauczycielskiej do szkół wydziałowych i trzyletnią praktyką w służbie szkolnej. Na wyjątki może zezwalać Minister oświaty, jeżeli odpowiednie uzdolnienie nauczycielskie w inny sposób zupełnie jest udowodnione.

Pod tymi samymi warunkami dozwolone jest tworzenie zakładów, w których kandydaci nauczycielscy oprócz nauki mają mieszkanie i utrzymanie.

§ 10. Prywatne seminaria mogą otrzymać od Ministra oświaty prawo wydawania swym wychowankom świadectw państwowo ważnych (prawo publiczności), pod tym dalszym warunkiem, aby plan naukowy nie różnił się istotnie od planu państwowych seminariów nauczycielskich, żeby dyrektor i nauczyciele (nauczycielki) byli zatwierdzani przez Radę szkolną krajową i żeby końcowy egzamin odbywał się pod przewodnictwem jej delegata, bez którego zgody świadectwo dojrzałości nie może być przyznane.

Prawo publiczności prywatnego seminarium uprawnia do wydawania świadectw tylko jego własnym wychowankom.

Postanowienia powyższe odnoszą się również do niezupełnych, prywatnych seminariów i prywatnych kursów naukowych dla nauczycielek ogródków dziecięcych i dla nauczycielek robót ręcznych kobiecych.

§ 11. Zakłady prywatne pozostają pod nadzorem państwowym. Przełożeni tychże są za ich prawidłowy stan wobec władz odpowiedzialni.

Prawo publiczności może być prywatnemu zakładowi odjęte, skoro braknie warunków, pod jakimi go udzielono.

Zakłady prywatne, w których ustawy nie są przestrzegane, lub w których wychodzą na jaw moralne braki, winny być przez władzę szkolną krajową zamknięte.

II. Przygotowanie i przyjęcie.

§ 12. Przygotowania do wstąpienia na pierwszy kurs seminarium nauczycielskiego można nabyć w klasach przygotowawczych, umyślnie na to urządzonych, w szkołach wydziałowych, albo w inny sposób. Chodzi przedewszystkiem o należyte przygotowanie z języka wykładowego (względnie języków wykładowych) i z rachunków.

Klasa przygotowawcza.

A. Postanowienia ogólne.

§ 13. Klasa przygotowawcza ma przedewszystkiem dążyć do należytego przygotowania uczniów w języku i wyrobienia pewności w rachunkach.

O przyjęcie należy się zgłaszać w dyrekcji zakładu ustnie lub pisemnie.

Do przyjęcia jest wymagane:

- a) fizyczne uzdolnienie i moralna nieskazitelność;
- b) odpowiednie przygotowanie naukowe.

Ze względu na postanowienie § 32 państwowej ustawy szkolnej i § 18 Statutu organizacyjnego wymaga się do przyjęcia do klasy przygotowawczej ukończenia 14 roku życia.

Dyspenzy od przepisanego wieku aż do sześciu miesięcy może udzielić na podstawie analogii § 18 Statutu organizacyjnego władza szkolna krajowa.

Przy przyjęciu uwzględnia się przedewszystkiem tych kandydatów, którzy z dobrym skutkiem ukończyli szkołę wydziałową; pozatem ma pierwszeństwo, kto się wpiery zgłosił.

Egzamin wstępny do klasy przygotowawczej obejmuje naukę religii, język wykładowy, względnie języki wykładowe; język niemiecki i rachunki. Przy tym egzaminie mają egzaminowani okazać, że opanowali materiał naukowy zupełnej szkoły ludowej pospolitej. Należy jednakże kłaść nacisk na to, czy w języku wykładowym, języku niemieckim i w rachunkach osiągnęli cel, wytknięty sześcioklasowej szkole ludowej pospolitej.

Uczniów, którzy w ciągu trzech pierwszych miesięcy roku szkolnego zdaniem grona nauczycielskiego okazali się niezdolnymi, należy z zakładu usunąć.

B. Plan naukowy.

1. Nauka religii. (2 godziny tygodniowo).

Cel nauki określają zwierzchnicze władze kościelne (dla uczniów izraelickich przełożenia gmin wyznaniowych), a przepisuje go władza szkolna krajowa.

2. Język wykładowy. (6 godzin tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych dla obu języków wykładowych po 5 godzin w tygodniu). Podstawą nauki są odpowiednie „wypisy“.

a) *Czytanie.*

Czytanie prozaicznych i poetycznych ustępów; należy dążyć do biegłego, poprawnego, wyrazistego, tudzież ile można, pięknego czytania.

Krótkie objaśnienia treści, następstwa myśli (dyspozycyi), myśli głównej, oraz formy czytanego ustępu. Wypisy powinny uwzględniać materiał naukowy z geografii, historii, historii naturalnej i fizyki jako materiał do lektury.

b) *Ćwiczenia pamięciowe i ćwiczenia ustne.*

Odpowiednie ustępy poetyczne i prozaiczne, poprzednio opracowane, uczniowie memorują i stosownie wygłaszają.

Wygłaszanie obejmuje także swobodne, gładkie opowiadanie czytanego ustępu.

Dla podniesienia samodzielności językowej uczniów poleci także nauczyciel uczniom wygłaszać z pamięci ich własne prace piśmienne, zwłaszcza treści opowiadającej i opisowej.

c) Gramatyka.

Na podstawie stosownych ustępów prozaicznych zapoznają się uczniowie w sposób analityczny z najważniejszymi wiadomościami z zakresu składni, nauki o formach i tworzenia wyrazów (etymologii).

d) Ortografia.

Za pomocą analizy zdań, wyrazów i zgłosek, przez szeregowanie wyrazów, tudzież za pomocą dyktatów należy ćwiczyć w ortografii i interpunkcji.

e) Wypracowania piśmienne.

W miesiącu 1 wypracowanie domowe i 2 szkolne, z tych 1 dyktat.

Materyał ma pochodzić z lektury, z innej nauki i znajomych uczniom wyobrażeń.

Wypracowania są ze względu na formę streszczeniami, opowiadaniem, opisami, porównaniami; pod względem zaś metodycznym mogą być przerobieniami, przekształceniami, wyciągami, rozszerzeniami, a w pomysłnych razach samodzielnie opracowaniami.

3. Język ruski.

Gdzie tego wymagają stosunki lokalne, może język ruski w poszczególnych zakładach z językiem wykładowym polskim być obowiązkowym przedmiotem nauki obok języka wykładowego.

Plan naukowy projektuje grono nauczycielskie, a ustanawia Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

4. Język niemiecki. (4 godziny tygodniowo).

- a) Ćwiczenia w mówieniu o przedmiotach z codziennego życia w związku z lekturą;
- b) płynne i logiczne czytanie; objaśnianie wyrazów i treści, początkowo mniejszych, następnie coraz większych ustępów;
- c) reprodukcja rzeczy przeczytanej, przyczem należy uczniów skłaniać do coraz większej samodzielności; memorowanie;
- d) gramatyka. Na podstawie ćwiczeń w mówieniu i odpowiednich ustępów z wypisów należy w sposób analityczny najważniejsze zasady z gramatyki praktycznie opracować i w nich wyćwiczyć (części mowy, odmiana rzeczowników, przymiotników, zaimków, liczebników i czasowników, stopniowanie przymiotników, szyk wyrazów w zdaniu głównem i pobocznem);
- e) ortografia. W ortografii i interpunkcji ćwiczyć za pomocą dyktatów i omawiania błędów ortograficznych w ćwiczeniach piśmiennych;
- f) wypracowania piśmienne (miesięcznie 1 wypracowanie domowe i 2 szkolne, między temi 1 dyktat). Materyał, zaczerpnięty z lektury i ćwiczeń ustnych, ma być opracowany przeważnie podług danej dyspozycji.

Zadania ograniczają się pod względem formy do streszczeń, opowiadań i opisów.

5. Rachunki. (4 godziny tygodniowo).

Główne działania rachunkowe na liczbach całkowitych i na ułamkach, rachunki praktyczne metodą wnioskowania.

Na rachunki z pamięci należy kłaść szczególniejszy nacisk.

Krótkie wypracowania domowe z lekcji na lekcję; jedno wypracowanie szkolne w miesiącu.

6. Nauka form geometrycznych. (1 godzina tygodniowo).

Rozwinięcie najważniejszych pojęć z nauki o formach geometrycznych.

7. Rysunki odręczne. (2 godziny tygodniowo; obie razem).

Rozmachowe rysowanie linii krzywych, oraz ich kombinacye w monogramach. Rysowanie kształtów płaskich krzywo- i prostoliniowych*), swobodnych i geometrycznych na podstawie fragmentów ornamentalnych, liści i takich prostych przedmiotów z otoczenia, których charakter, rozmiary i proporcye w widoku głównym można wyrazić bez skrótów, jako kształt płaski. Rysowanie tych kształtów z pamięci i na tablicy szkolnej.

Wszystkie ćwiczenia rysunkowe na tym stopniu nauki mają na celu wprawę uczniów w ocenianiu i porównywaniu rozmiarów, oraz w uchwyceniu całości kształtów płaskich, tudzież w śmiałości i pewnym kreśleniu linii.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba.

8. Kaligrafia. (2 godziny tygodniowo).

Mały i wielki alfabet pismem polskim, względnie ruskiem i niemieckiem w genetycznym porządku; ćwiczenia w osobnych literach i w związku. Pisanie za dyktatem. Pisanie cyfr.

9. Śpiew. (1 godzina tygodniowo).

Ćwiczenia w śpiewaniu ze słuchu. Ćwiczenia w czytaniu i pisaniu nut. Ćwiczenia w kształceniu głosu i trafianiu nut głosem, o ile na to zezwala zdolność uczniów do śpiewu ze względu na mutację głosu; wyrabianie poczucia rytmicznego. Pieśni ludowe i kościelne.

10. Gra na skrzypcach. (2 godziny tygodniowo). Nauka jest klasową, przy czem dzieli się uczniów na grupy (od 20 do 25).

Trzymanie skrzypiec, ćwiczenia w prowadzeniu smyczka. Wprawa w poszczególne struny w zakresie pierwszej pozycji.

Małe ćwiczenia i utwory do wprawy. Zwrot smyczka (ze struny na strunę). Najłatwiejsze ćwiczenia w tonacjach i interwałach.

11. Gimnastyka. (2 godziny tygodniowo).

Ćwiczenia rzędowe, wolne i ćwiczenia na przyrządach, zastosowane do wieku, przygotowania i fizycznego rozwoju młodzieży. Gry i zabawy gimnastyczne.

*) Ze względów metodycznych kształty, ujęte w linie krzywe, należy rysować przed kształtami ograniczonymi prostoliniowo, kształty zaś swobodne przed kształtami geometrycznymi.

Wykaz godzin.

Liczba porz.	Przedmiot	W zakładach	
		z polskim	z polskim i ruskim
		językiem wykładowym	
1	Nauka religii	2	2
2	Język polski	6	5
3	Język ruski	.	5
4	Język niemiecki	4	4
5	Rachunki	4	4
6	Nauka form geometrycznych .	1	1
7	Rysunki odręczne	2	2
8	Kaligrafia	2	2
9	Śpiew	1	1
10	Gra na skrzypcach	2	2
11	Gimnastyka	2	2
	Razem . . .	26	30

Uwaga. Na geografję, historję, historję naturalną i fizykę nie wyznacza się osobnych godzin. Materiał naukowy z tych przedmiotów w odpowiednim wyborze i opracowaniu ma wchodzić do wypisów jako materiał do czytania.

Dla klasy przygotowawczej w seminarjum nauczycielskiem męskim z językiem wykładowym polskim i niemieckim ustanowi Rada szkolna krajowa osobny plan naukowy za przyzwoleniem Ministra Oświaty.

C. Nauczyciele.

§ 15. Naukę w klasie przygotowawczej należy, o ile możności, koncentrować; zwłaszcza język wykładowy i drugi język powinien być w jednych rękach.

D. Wskazówki dydaktyczne.

§ 16. Skutkiem pogładowej i analitycznej metody uczenia, skutkiem ciągłego przypominania i ćwiczenia każda godzina nauki powinna się zamienić na godzinę uczenia się, a materiał naukowy być jak najzupełniej przerobiony.

Materyał, opracowany w czasie jednej lekcji, należy zapomocą przystępnych wyrażeń streszczających ugrupować i z końcem godziny zebrać w całość.

Do uzupełnienia, pogłębienia i utwierdzenia w pamięci tego, czego się już uczniowie nauczyli, należy dążyć zapomocą lektury prywatnej, którą nauczyciel powinien stosownie obmyśleć i uregulować, a następnie kontrolować.

Na poprawne wyrażanie myśli, na poprawną należytą wymowę, na poprawny i wolny od naleciałości dyalektycznych język należy nieustannie zwracać jak największą uwagę tak na wszystkich godzinach szkolnych, jakoteż przy każdej innej sposobności w obcowaniu z uczniami.

Klasyfikacya i świadectwa.

§ 17. Przy końcu pierwszego półroczu otrzymują uczniowie klasy przygotowawczej świadectwa półroczne, z końcem roku szkolnego roczne podług formularzy, przepisanych i umieszczonych w dodatku.

W świadectwach należy używać cenzur, przepisanych dla seminariów nauczycielskich.

Przyjmowanie do seminariów nauczycielskich męskich i żeńskich.

§ 18. Do przyjęcia na pierwszy rok seminarjum wymaga się ukończonego z początkiem roku szkolnego 15-go roku życia, fizycznego uzdolnienia i moralnej nieskazitelności, tudzież odpowiedniego przygotowania naukowego.

Władza szkolna krajowa aż do dalszego zarządzenia jest upoważniona do udzielania w razach, zasługujących na uwzględnienie, dyspenzy od wieku najwyżej do sześciu miesięcy. Dalej idące uwzględnienia są niedopuszczalne.

Co do świadectwa fizycznego uzdolnienia, to ma być ono wystawione albo przez lekarza szkolnego, albo urzędowego, przyczem nie jest wykluczona rozstrzygająca decyzja grona nauczycielskiego, powzięta na podstawie własnych spostrzeżeń. Kandydaci (kandydatki), unysłowo upośledzeni, albo dotknięci uderzającymi brakami w organach mownych, nie mogą uzyskać przyjęcia do seminariów nauczycielskich.

Za dowód przygotowania naukowego służyć ma ścisły egzamin wstępny, albo też ukończenie klasy przygotowawczej z dobrym postępem.

Wpisy odbywają się zwyczajnie z końcem roku szkolnego, ewentualnie także bezpośrednio przed rozpoczęciem roku szkolnego, jeżeli z końcem roku nie osiągnięto liczby maksymalnej.

Dyrekcye ogłaszają w odpowiedni sposób termin przyjęć.

Zgłoszenia o przyjęcie ustne lub pisemne przyjmuje Dyrekcya zakładu: przy zgłoszeniu należy przedłożyć:

- a) metrykę chrztu lub urodzenia;
- b) ostatnie świadectwo szkolne;
- c) świadectwo fizycznego uzdolnienia, wystawione przez lekarza szkolnego lub urzędowego.

Podczas roku szkolnego jest przyjęcie nowych wychowanków z reguły niedozwolone; w wyjątkowych razach rozstrzyga konferencja nauczycielska.

Przyjmowanie uczniów nadzwyczajnych jest niedozwolone.

§ 19. Do egzaminu wstępnego należy przypuścić wszystkich kandydatów, którzy przepisany warunkom zadość uczynili.

Zarządzenie egzaminu wstępnego należy do Dyrektora, który w tym celu w razie potrzeby tworzy sekcje egzaminacyjne z grona nauczycielskiego.

Przedmiotami egzaminu wstępnego na kurs pierwszy są:

Religia,

Język wykładowy, w zakładach utrakwistycznych oba języki wykładowe,

Język niemiecki,

Rachunki i nauka o formach geometrycznych,

Kaligrafia.

Celem stwierdzenia nabytej wprawy w rysunkach, a u dziewcząt także w robotach ręcznych, należy przedłożyć gotowe rysunki, względnie roboty ręczne.

Należy również i na to zważać, czy i jak dalece kandydat przygotowany w muzyce, czy przy jego muzykalnym słuchu i rytmicznym poczuciu można oczekiwać wystarczających postępów w nauce muzyki i czy wobec tego wśród innych równych warunków zasługuje na szczególniejsze uwzględnienie.

Z języka wykładowego, z rachunków i z języka niemieckiego ma się odbyć piśmienny i ustny egzamin wstępny.

Przy egzaminie wstępnym należy stawiać takie wymagania, jakie odpowiadają zadaniu naukowemu klasy przygotowawczej.

Przy egzaminie z języka wykładowego (z języków wykładowych) należy uwzględnić także najważniejsze wiadomości z realiów w zakresie nauki w szkole ludowej.

O przyjęciu rozstrzyga konferencja nauczycielska, przyczem należy ściśle przestrzegać ograniczeń, zawartych w § 4 Statutu, co do liczby wychowanków.

Przedłożone świadectwa szkolne i rysunki, względnie roboty ręczne kobiece, a w szczególności piśmienne wypracowania przy egzaminie wstępnym i sprawozdania egzaminatorów z ustnego egzaminu stanowią, wykluczając wszelki szablon, podstawę oceny, tak, że przyjęcie nie zależy od wyniku egzaminu z poszczególnych przedmiotów lub od zdania poszczególnych egzaminatorów.

Przy równym wyniku egzaminu należy się pierwszeństwo przyjęcia kandydatom, którzy osiągnęli całkowicie wiek przepisany.

Kandydatów, którzy w ciągu pierwszych trzech miesięcy po przyjęciu na pierwszy rok seminaryum okazali się zdaniem grona nauczycielskiego niezdolnymi, należy z zakładu usunąć.

§ 20. Jeżeli kandydat wykaże się wyższem przygotowaniem i odpowiednim wiekiem, może grono nauczycielskie uchwalić przyjęcie go na kurs wyższy. Ale w takim razie po ścisłym egzaminie musi się okazać, że kandydat posiada potrzebne wiadomości w stopniu, który pozwala oczekiwać na pewne, że podoła dalszej nauce.

Kandydatów, którzy się wykażą świadectwem dojrzałości ze szkoły średniej, a osiągnęli wiek przepisany, przyjmuje się jako uczniów bez egzaminu wstępnego na kurs najwyższy.

W razie zgłaszania się o przyjęcie uczniów z innych seminaryów nauczycielskich powinna Dyrekcya zasięgnąć szczegółowych wiadomości o ich zachowaniu się w zakładzie, do którego uczęszczali, ażeby powstrzymać bezcelowe wędrowki uczniów z jednego zakładu do drugiego. Przejście ucznia do innego zakładu może tedy nastąpić tylko wyjątkowo i to na podstawie ważnych powodów.

Uczniowie, którzy ukończyli III. kurs seminaryum nauczycielskiego z kierunkiem językowo-rysunkowym i z powodów szczególnie ważnych starają się o przyjęcie na kurs IV. seminaryum o kierunku przyrodniczo-gospodarczym, muszą się poddać egzaminowi uzupełniającemu z historii naturalnej i gospodarstwa wiejskiego.

Z uczniami zaś, którzy po ukończeniu kursu III. w seminaryum o kierunku przyrodniczo-gospodarczym starają się o przyjęcie na kurs IV. w seminaryum o kierunku językowo-rysunkowym, należy przeprowadzić egzamin uzupełniający z języka niemieckiego i rysunków odręcznych.

Z wyniku egzaminów wstępnych nie wystawia się zgoła żadnych poświadczeń.

III. Nauka.

A. Plany naukowe.

a) Dla seminaryów nauczycielskich męskich o kierunku językowo-rysunkowym.

Religia.

(Osobno dla każdego wyznania).

§ 21. Cel nauki określa zwierzchnicza władza kościelna (dla uczniów izraelskich przełożęństwa gmin wyznaniowych) a przepisuje władza szkolna krajowa.

Liczba godzin: Na każdym kursie dwie godziny tygodniowo. Godziny na kursie IV. są przeznaczone tylko na powtórzenie materiału naukowego, na specjalną metodykę przedmiotu i na odpowiednie ćwiczenia praktyczne w szkole ćwiczeń.

Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi.

§ 22. Cel nauki: Poglądowa znajomość władz ducha ludzkiego i środków do ich rozwoju i kształcenia; znajomość zasad wychowawczego nauczania wogóle, a metodyki poszczególnych przedmiotów nauki w szkołach ludowych pospolitych w szczególności; zaznajomienie z książkami, używanymi w szkołach ludowych pospolitych i z poszczególnymi podręcznikami metodycznymi; znajomość najistotniejszych momentów z historii pedagogiki ze szczególnem uwzględnieniem history-

cznego rozwoju szkoły ludowej; znajomość najważniejszych dla praktyki szkolnej przepisów; wystarczająca do objęcia urzędu nauczycielskiego wprawa w praktycznym nauczaniu.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Pedagogika ogólna. Nauka ta ma się ograniczyć do ogólnego wprowadzenia w naukę wychowania, do poznania celów, środków, zasad i metody wychowania, wychowawców i urządzeń wychowawczych, a uwzględnić także wychowanie upośledzonych umysłowo i słabo rozwiniętych, tudzież zaniedbanych dzieci.

Najniezbędniejsze pouczenia psychologiczne mają wyprzedzać poszczególne części pedagogiki.

Naukę wspiera i uzupełnia lektura ustępów z wypisów pedagogicznych.

Kurs III.

4 godziny tygodniowo.

Półroczcie I.

Dydaktyka ogólna. We wstępie należy przerobić najpotrzebniejsze i najłatwiejsze pojęcia logiczne na przykładach, wziętych z zakresu wyobrażeń kandydatów. Zresztą obejmie nauka dydaktyki metody, formy i środki nauczania, zasady nauczania wychowawczego, nauczycieli i szkoły. (2 godziny tygodniowo).

Półroczcie II.

Metodyka specjalna. Nauka, której punkt ciężkości spoczywa w hospitowaniu klas szkoły ćwiczeń, ogranicza się do metodycznego traktowania przedmiotów nauki klasy elementarnej, posługując się ciągle książkami, używanymi w szkole ludowej i wskazując najlepsze środki naukowe i prace metodyczne w zakresie nauki elementarnej. (2 godziny tygodniowo).

Hospitacye.

Przez cały rok odbywają uczniowie hospitacye w szkole ćwiczeń (1 godzina tygodniowo).

Hospitowanie rozpoczyna się od klasy najniższej i przechodzi kolejno przez wszystkie stopnie nauki. O ile to rzecz możliwa, powinien, zwłaszcza z początku, cały kurs odbywać hospitacyę w tej samej klasie równocześnie.

Co tydzień odbywa się z uczniami konferencya hospitacyjna (1 godzina) pod kierownictwem dyrektora przy udziale dotyczących nauczycieli szkoły ćwiczeń, nauczyciela dydaktyki ogólnej, a w drugim półroczu także przy udziale nauczyciela specjalnej metodyki klasy elementarnej. W pierwszych początkach roku szkolnego otrzymują uczniowie na takiej konferencyi potrzebne pouczenia o zachowywanym toku nauki na lekcjach hospitowanych tudzież o innych wydarzeniach z praktyki szkolnej, przyczem wdraża się ich w obserwowanie i notowanie tego, co widzą. W dalszym ciągu roku szkolnego podstawą tych konferencyi stają się zwięzłe naszkicowane przez uczniów sprawozdania z odbytych hospitacyi.

W drugim półroczu należy hospitujących uczniów brać do pomocy w nauczaniu.

Lektura z wypisów pedagogicznych, jak na kursie II.

Kurs IV.

9 godzin, w utrakwistycznych seminariach 8 godzin tygodniowo.

Historia wychowania i nauczania. Najistotniejsze wiadomości z historii wychowania i nauczania w poglądowych obrazach najwybitniejszych postaci, najważniejszych epok i najdonioślejszych postępów w dziedzinie szkolnictwa ludowego z uwzględnieniem historycznego rozwoju szkoły ludowej w Austrii, a zwłaszcza w kraju ojezystym na podstawie lektury z wypisów pedagogicznych, przystosowanych do potrzeb historii wychowania i nauczania. Powtarzanie pedagogiki i dydaktyki. Najważniejsze przepisy praktyki szkolnej w Galicyi, a w szczególności Regulamin szkolny. (2 godziny tygodniowo).

Praktyka szkolna.

Ta łączy się najpierw ze specjalną metodyką klasy elementarnej, traktowaną na kursie III., następnie z nauką specjalnej metodyki, traktowanej na kursie IV. przy nauce poszczególnych przedmiotów, a udziela się jej przez cały rok:

- a) za pomocą konferencji przygotowawczych;
- b) za pomocą ćwiczeń praktycznych, odbywanych przez kandydatów w szkole ćwiczeń;
- c) za pomocą następujących po nich konferencji krytycznych.

Na konferencji przygotowawczej ustanawia się pod przewodnictwem dyrektora, przy udziale nauczycieli specjalnej metodyki, jak również nauczycieli szkoły ćwiczeń na cały tydzień plan ćwiczeń praktycznych, które mają łączyć się ze zwykłym tokiem nauki w szkole ćwiczeń. Ćwiczenia te powinny być tak urządzone, żeby równocześnie jak najwięcej uczniów było zajętych i żeby w ciągu roku szkolnego każdemu uczniowi była dana sposobność ćwiczyć się praktycznie na różnych stopniach nauki i we wszystkich przedmiotach. Przygotowanie uczniów do ćwiczeń praktycznych ma się także w razie potrzeby odbywać i pisemnie. Osobno ma dyrektor w porozumieniu z nauczycielem religii postarać się o ćwiczenia praktyczne dla uczniów z nauki religii w obrębie liczby godzin, na ten przedmiot wyznaczonych (§ 21).

Praktyczne ćwiczenia uczniów w nauczaniu innych przedmiotów naukowych odbywają się grupami pod kierownictwem nauczycieli szkoły ćwiczeń, którzy są obowiązani udzielać kandydatom z końcem lekcji swych spostrzeżeń i odpowiednich uwag (5 godzin, w seminariach utrakwistycznych 4 godziny tygodniowo).

W każdym tygodniu odbywają się takie ćwiczenia praktyczne jako lekcje próbne w obecności wszystkich uczniów pod kierownictwem dyrektora, a przy współudziale dotyczącego nauczyciela specjalnej metodyki, tudzież dotyczącego nauczyciela szkoły ćwiczeń (2 godziny tygodniowo).

Przy ćwiczeniach praktycznych, które powinny się odbywać corocznie ze wszystkich przedmiotów nauki w szkole ćwiczeń, należy zachować tę zasadę, ażeby liczba ich z języka wykładowego i z rachunków przewyższała znacznie liczbę ćwiczeń z innych przedmiotów i żeby uczniowie wyćwiczyli się dostatecznie w nauczaniu różnych stopni nauki równocześnie.

Przy ćwiczeniach tych należy uwzględnić i kaligrafię; kandydaci otrzymują wskazówki do metodycznego traktowania tego przedmiotu, przyczem zwraca się ich uwagę na to, jakie powinny być zeszyty, jaki lineament, jaki system ławek i t. p.

Lekeye próbne stanowią z końcem tygodnia przedmiot szczegółowych, krytycznych rozpraw na osobnej konferencyi, w której biorą udział tak kandydaci, jak i dotyczący członkowie grona nauczycielskiego. Z tą konferencyą łączy się także omówienie najważniejszych wydarzeń szkolnych z ubiegłego tygodnia, a to w tym celu, ażeby uczniów wprowadzić praktycznie w sprawę wychowania i administracji szkolnej i obznajomić ich z zakresem obowiązków nauczycielskich. (Na przygotowanie i krytyczne konferencye 2 godziny tygodniowo).

Gdzie na to pozwalają stosunki, powinni uczniowie pod kierownictwem nauczycieli zwiedzać także inne szkoły ludowe, miejscowe i w okolicy.

Na wszystkich stopniach należy wspierać naukę pedagogiki lekturą prywatną. W tym celu należy dawać kandydatom do czytania stosowne książki treści ogólnej pedagogicznej, dydaktycznej i specjalnie metodycznej, w szczególności książki, zawierające opracowania wzorowych lekeyi próbnych i zniewalać ich do samodzielnego przerobienia tych książek i sprawozdania z nich ustnego lub pisemnego.

Język wykładowy.

(W zakładach utrakwistycznych oba języki wykładowe).

§ 23. Cel nauki: Znajomość gramatyki, o ile ona potrzebna do poprawnego wyrażania się w słowie i piśmie; poprawność, jasność i jak największa biegłość w używaniu języka ustnie i na piśmie.

Znajomość głównych rodzajów i form artystycznych prozy i poezji, zdobyta na podstawie wzorowych przykładów.

Poznanie najcenniejszych dzieł literatury ojczystej na podstawie lektury. Łącznie z tem poznanie głównych momentów rozwoju literatury ojczystej.

Kurs I.

4 godziny tygodniowo, w utrakwistycznych zakładach 3 godziny.

a) Gramatyka.

Nauka o formach z uwzględnieniem najważniejszych zjawisk z głosowni i uwydatnieniem właściwości ortograficznych; zdanie pojedyncze z szczególnem uwzględnieniem składni rzędu.

b) Lektura.

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianiu ustępów wzorowych pod względem treści i formy przy pomocy stosownych wypisów szkolnych. Ćwiczenia w opowiadaniu i w gładkiem, ustnem podawaniu treści i toku myśli z ustępów czytanych, tudzież w wygłaszaniu.

c) Stylistyka i wypracowania piśmienne.

Nauka ta łączy się ściśle z lekturą, ale temat do prac piśmiennych może być zaczerpnięty także z innych przedmiotów nauki. Na wzorowych przykładach

należy omówić, a potem najpierw na wzorach, następnie więcej samodzielnie ćwiczyć: w opowiadaniu, opisywaniu, w pisaniu listów, w pisemnym przedstawianiu toku myśli i układaniu dyspozycji ustępów czytanych, w łatwiejszych definicyach. Wdrażanie w sztukę streszczania.

Co miesiąc 1 praca szkolna i co drugi miesiąc 1 praca domowa.

Kurs II.

4 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 3 godziny.

a) Gramatyka.

Zdanie złożone, ściągnięte, skrócone: uzupełnienie nauki o formach, uzupełnienie wiadomości z głósowni; najgłówniejsze zasady z tworzenia wyrazów (etymologii).

b) Lektura.

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie trudniejszych ustępów pod względem treści i formy, jak na kursie I. Ćwiczenia w wygłaszaniu.

c) Stylistyka i wypracowania piśmienne.

Ciąg dalszy ćwiczeń w dyspozycjach i innych działach tej nauki, jak na kursie I. ze zwiększonymi wymaganiami; wypracowania w zakresie stylu praktycznego.

Co miesiąc 1 wypracowanie szkolne, co drugi miesiąc domowe.

Kurs III.

4 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 3 godziny.

a) Gramatyka.

Systematyczna nauka gramatyki.

b) Lektura.

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie przeczytanych ustępów pod względem treści i formy w dalszym ciągu; łącznie z tem wprowadzenie w literaturę na podstawie antologii, chronologicznie ułożonej; okresy literatury i najwybitniejsze postaci literackie omawia się w związku z lekturą; ćwiczenia w swobodnym wygłaszaniu.

c) Stylistyka i wypracowania piśmienne.

Ćwiczenia w pisaniu obszerniejszych dyspozycji; przejście do samodzielniejszych wypracowań po uprzednim omówieniu zadania.

Co miesiąc jedno zadanie; w każdym półroczu 3 zadania domowe, a 2 szkolne.

Kurs IV.

4 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 3 godziny.

a) Specjalna metodyka języka wykładowego, nawiązując do tejsze nauki na kursie III.

Nauka ta obejmuje traktowanie wszystkich gałęzi nauki języka wykładowego na różnych stopniach nauki podług planów naukowych, przepisanych dla galicyjskich szkół ludowych pospolitych z pomocą książek, używanych w tychże szkołach. Należy przytem zaznajomić uczniów z najlepszymi metodycznymi pracami w zakresie języka wykładowego, tudzież z najcelniejszymi książkami dla młodzieży (1 godzina tygodniowo).

b) *Lektura:*

Lektura najcenniejszych dzieł z literatury ojczystej. Łącznie z tem związły zarys historii literatury.

c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne:*

Ciąg dalszy ćwiczeń w układaniu dyspozycji, rozprawki na dane temata i o całych dziełach.

Co miesiąc 1 zadanie; 3 prace domowe i 2 szkolne w każdym półroczu.

Na wszystkich stopniach lektura prywatna ma wspierać naukę szkolną. Należy mianowicie zaprawiać uczniów do czytania z pożytkiem dzieł wyborowych, a lekturę tę zużytkowywać przy nauce szkolnej (w formie przeglądów, wykładów, prac piśmiennych i t. d.).

Na ustne wyrażanie myśli należy szczególniejszy kłaść nacisk, pielęgnując troskliwie sztukę opowiadania.

Przy lekturze udziela się, szczególnie na kursie I. i II., odpowiednich pouczeń o głównych rodzajach form artystycznych w prozie i poezji.

W zakładach utrakwistycznych należy ciągle przy nauce gramatyki zwracać uwagę na analogiczne zjawiska gramatyczne w drugim języku wykładowym.

Drugi język.

§ 24. Gdzie zachodzi potrzeba, należy uczniom seminaryów nauczycielskich z polskim językiem wykładowym dać również sposobność wyruczenia się języka ruskiego.

Plan nauki układa grono nauczycielskie, a wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

Język niemiecki.

§ 25. Cel nauki: Rozumienie dzisiejszego literackiego języka niemieckiego; możliwie największa wprawa w używaniu języka potocznego; znajomość gramatyki, o ile jest konieczna do poprawnego wyrażania się ustnie i piśmiennie.

Kurs I.

4 godziny tygodniowo, w seminaryach utrakwistycznych 3 godziny.

- a) *Rozmowy* o przedmiotach z życia codziennego podług obrazów poglądowych i w związku z lekturą.
- b) *Lektura:* Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcya czytanych prozaicznych i niektórych łatwiejszych poetycznych ustępów wzorowych z wypiśmów. Memorowanie.

- c) *Gramatyka*: Rzeczy najważniejsze z głośowni, ćwiczenia w pisowni za pomocą dyktatów; nauka o formach, zdanie pojedyncze.
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Dyktaty, piśmienna reprodukcja rzeczy przeczytanych, opowiadania, opisy.

Miesięcznie 1 wypracowanie domowe i 1 szkolne, nie wliczając w to dyktatów.

Kurs II.

4 godziny tygodniowo, w seminariach utrakwistycznych 3 godziny.

- a) *Rozmowy* o przedmiotach z życia codziennego podług obrazów poglądowych i w związku z lekturą; opisy podług własnych spostrzeżeń i łatwe opowiadania wydarzeń z własnego życia.
- b) *Lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i swobodniejsza reprodukcja przeczytanych prozaicznych i poetycznych ustępów wzorowych z wypisów. Memorowanie.
- c) *Gramatyka*: Powtórzenie nauki o formach, zdanie rozwinięte i złożone.
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Reprodukcja przeczytanych ustępów, opowiadania, opisy, listy.

Co miesiąc 1 wypracowanie domowe i 1 szkolne.

Kurs III.

4 godziny tygodniowo, w seminariach utrakwistycznych 3 godziny.

- a) *Rozmowy i lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcja trudniejszych poetycznych i prozaicznych ustępów, których treść może być zaczerpnięta także z innych przedmiotów nauki, a uwzględnia także obrazki z literatury niemieckiej; ćwiczenia w swobodniejszym opowiadaniu i dalsze rozmowy w związku z lekturą, obrazami poglądowymi, z wydarzeniami i stosunkami z życia codziennego.
- b) *Gramatyka*: Powtórzenie i uzupełnienie nauki o zdaniu.
- c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Swobodniejsza reprodukcja rzeczy przeczytanych, opowiadania i opisy podług własnych spostrzeżeń. Listy i inne ważniejsze pisma z zakresu stylu praktycznego. Ćwiczenia w układaniu dyspozycji.

Co miesiąc 1 zadanie; wogóle 3 zadania szkolne i 2 domowe w każdym półroczu.

Kurs IV.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy i lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcja ustępów czytanych, jak na kursie III. Dalsze ćwiczenia w swobodniejszym opowiadaniu i rozmowy, jak na kursie III.
- b) *Gramatyka*: Zwięzłe powtórzenie materiału gramatycznego z poprzednich kursów.
- c) *Wskazówki metodyczne* do udzielania nauki języka niemieckiego na podstawie planów i książek, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych. Zaznajomienie uczniów z najlepszymi, metodycznymi podręcznikami do nauki języka niemieckiego.

d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Ciąg dalszy ćwiczeń, jak na kursie III. z większemi tylko wymaganiami.

Co miesiąc 1 zadanie; wogóle 3 wypracowania szkolne i 2 domowe w każdym półroczu.

Na wszystkich stopniach nauki należy zdążać do dobrej i poprawnej wymowy i należytej w niej wprawy; należy nadto zwracać szczególną uwagę na zasadnicze różnice w wyrażaniu się i budowie między językiem ojczystym, a niemieckim.

Na wszystkich stopniach nauki powinna lektura prywatna, stosownie urządzona i kontrolowana, wspierać naukę szkolną.

Geografia.

§ 26. Cel nauki: Rozumienie mapy, globusu i zasad fizycznej i matematycznej geografii; ogólne poznanie powierzchni ziemi podług naturalnego i politycznego ugrupowania; znajomość Europy, mianowicie środkowej i wschodniej, szczegółowa znajomość Monarchii austriacko-węgierskiej z uwydatnieniem kraju ojczystego; ćwiczenia kartograficzne i ćwiczenia w porównywaniu stosunków geograficznych.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Globus i linie na nim, o ile to potrzebne do oznaczania położenia geograficznego; rozmieszczenie stałego lądu i obszaru wód na powierzchni ziemi; części świata i oceany, granice ich i wielkość. Azja, Afryka i Europa ogólnie; kraje nad Morzem Śródziemnem szczegółowiej.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Środkowa i wschodnia Europa szczegółowo z wyłączeniem Austro-Węgier: Ameryka i Australia przeglądowo.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Geografia Austro-Węgier, a w szczególności kraju ojczystego.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki geografii podług planów, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych. Należy przytem zaznajomić uczniów z najlepszemi, metodycznemi dziełami i z najcieńszemi książkami dla młodzieży.

Zebranie i uzupełnienie zasadniczych wiadomości z geografii fizycznej i matematycznej. Porównawcze powtórzenie całego materiału naukowego.

Oczytanie mapy i żywe zwięzywanie geograficznego i historycznego materiału naukowego należy uprawiać na wszystkich stopniach nauki.

Ćwiczenia kartograficzne łączą się z nauką na wszystkich stopniach, ale są wykluczone jako prace domowe.

Historia i znajomość konstytucji państwa i kraju.

§ 27. Cel nauki: Ogólna znajomość najważniejszych wydarzeń z dziejów powszechnych, zwłaszcza z dziejów cywilizacji; dzieje Monarchii austriacko-węgierskiej, jej ustroj i urządzenia państwowe. Dzieje kraju ojczystego.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Dzieje powszechne do początku wieku odkryć w zaokrąglonych obrazach ze szczególnem uwzględnieniem osób i wydarzeń, mających znaczenie w dziejach cywilizacji, uwytatniając związek powszechno-dziejowy.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Dzieje powszechne od początku wieku odkryć aż po czasy najnowsze w zaokrąglonych obrazach ze szczególnem uwzględnieniem osób i wydarzeń, mających znaczenie w dziejach cywilizacji, uwytatniając związek powszechno-dziejowy.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Historia austriacko-węgierskiej Monarchii. Rzeczy najistotniejsze o ustroju państwa i urządzeniach państwowych (1 godzina). Historia kraju ojczystego (1 godzina tygodniowo).

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki historii podług planów, przepisanych dla szkół ludowych pospolicznych. Zwięzłe powtórzenie materiału historycznego, osobliwie z historii austriackiej i kraju ojczystego.

Należy ciągle mieć to na oku, ażeby nauka historii i geografii wzajemnie się wspierały na każdym stopniu nauki, dlatego też potrzeba przy nauce historii nieustannie używać mapy.

Na wszystkich stopniach nauki należy starannie pielęgnować swobodne, barwne i gładkie opowiadanie, tudzież lekturę prywatną wartościowych, popularnych opisów historycznych, a osobliwie pism dla młodzieży.

Matematyka i rysunki geometryczne.

§ 28. Cel nauki: Zrozumienie działań arytmetycznych na liczbach szczególnych i ogólnych, tudzież nauki o równaniach stopnia pierwszego. Biegłość w rachunkach z pamięci i rachunkach praktycznych, wprowadzając uczniów w dokładne zrozumienie sposobu postępowania.

Zrozumienie najważniejszych zasad planimetrii i stereometrii; odpowiednia wprawa w rozwiązywaniu zadań konstrukcyjnych.

Kurs I.

4 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Pojęcie wielkości i liczb; cztery główne działania na liczbach szczególnych, ogólnych, bezwzględnych i względnych, na jednomianach i wielomianach; własności liczb układu dziesiętkowego, uważanych jako wielomiany o zasadzie 10; rozkładanie liczb na czynniki pierwsze; największa wspólna miara, najmniejsza wspólna wielokrotność. Działania na ułamkach zwyczajnych. Najważniejsze wiadomości o stosunkach i proporcjach. Potęgowanie i pierwiastkowanie. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Linie, kąty, trójkąty i wielokąty; przystawanie i obliczanie powierzchni figur prostoliniowych.

Dotyczące konstrukcje mają uczniowie wykonywać czysto przy pomocy przyrządów rysunkowych.

Częste, krótkie ćwiczenia domowe w związku z przerobionym materiałem: co miesiąc 1 wypracowanie szkolne.

Kurs II.

3 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Krótkie powtórzenie działań algebraicznych ze szczególnem uwzględnieniem działań na wyrażach złożonych (iloczynach, ilorazach, ułamkach, potęgach i pierwiastkach). Rozwiązywanie równań stopnia pierwszego o jednej i dwu niewiadomych. Układanie zagadnień w równania i zastosowanie ich do rozwiązywania zagadnień z geometrii i rachunków praktycznych. Proporcjonalność prosta i odwrotna. Reguła trzech prosta i złożona. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Podobieństwo figur prostoliniowych, nauka o kole, najważniejsze własności elipsy, paraboli i hyperboli.

Zagadnienia konstrukcyjne w związku z dotyczącymi twierdzeniami geometrycznymi. Wypracowania piśmienne, jak na kursie I.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Równania pierwszego stopnia w zastosowaniu do rozwiązywania zadań praktycznych. Najpotrzebniejsze rachunki kupieckie i w zakresie zagadnień życia praktycznego. Zasady buchalterii pojedynczej w zastosowaniu do interesu drobiazgowego. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometrya (w obu półroczach): Stereometrya, konstrukcyja siatek w związku z tą nauką; pomiar nieruchomości (pól i budynków) najprostszymi środkami; rysowanie łatwych planów sytuacyjnych.

Wypracowania piśmienne, jak na kursie I.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo.

Powtórzenie całego materiału naukowego z arytmetyki i geometryi, a szczególnie zapomocą rozwiązywania zadań praktycznych. Specyalna metodyka nauki arytmetyki i geometryi na różnych stopniach nauki podług planów naukowych i książek szkolnych, przepisanych dla galicyjskich szkół ludowych pospolitych, przychem należy kandydatów zaznajamiać z najlepszymi, metodycznymi podręcznikami. Ćwiczenia piśmienne, jak na kursie I.

Głównie należy dążyć do zrozumienia działań na liczbach szczególnych; rachowanie liczbami ogólnymi powinno się uprawiać tylko ze względu na cel powyższy.

Historya naturalna.

§ 29. Cel nauki: Znajomość wewnętrznej budowy i funkcyi życiowych ciała ludzkiego. Ogólne poznanie trzech królestw przyrody i budowy skorupy ziemskiej.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Półroczcie pierwsze: 2 godziny tygodniowo: Zoologia ze szczególnem uwzględnieniem pożytecznych i szkodliwych zwierząt (uczy nauczyciel fachowy).

Półroczcie drugie: a) 1 godzina tygodniowo: Zoologia, j. w. (nauczyciel fachowy); b) 1 godzina tygodniowo: Budowa, funkcyje życiowe i stosunki rozwoju ciała ludzkiego, przychem uwzględnią się najważniejsze zasady pielęgnowania zdrowia (uczy lekarz szkolny).

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Półroczcie pierwsze: Najważniejsze minerały i skały pod względem ich znaczenia technicznego i gospodarczego.

Półroczcie drugie: Najważniejsze wiadomości o budowie skorupy ziemskiej. Uwydatnienie geologicznych właściwości kraju ojczystego.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Półroczcie pierwsze: Budowa i czynności życiowe roślin.

Półroczcie drugie: Poznanie i opisanie najważniejszych roślin na podstawie układu naturalnego, zwracając ciągle uwagę na rośliny najbliższej okolicy, tak uprawne jak i dziko rosnące, tak pożyteczne, jak i szkodliwe.

Ćwiczenia w oznaczaniu roślin.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo w półroczu pierwszym, 1 godzina w drugim.

Półroczne pierwsze: Powtórzenie materiału z somatologii z kursu I. Zarys higieny szkolnej podług ogólnych i szczegółowych przepisów higieny, obowiązujących w szkołach ludowych galicyjskich. Pouczenie o niesieniu pierwszej pomocy przy uszkodzeniach cielesnych (uczy lekarz szkolny).

Półroczne drugie: Powtórzenie materiału naukowego, wskazówki metodyczne do udzielania nauki historii naturalnej podług planów, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych, przyczem należy zaznajomić kandydatów z najlepszymi książkami dla młodzieży (uczy nauczyciel fachowy).

Nauka historii naturalnej powinna przede wszystkim objąć swojskie twory przyrody, a oprzeć się na poglądzie. Nauka ta nie powinna nigdy odbywać się bez dotyczących okazów lub obrazów, a wspierać ją ma ogród szkolny i wycieczki w każdym półroczu letnim. Należy także podać kandydatom wskazówki do zestawiania zbiorów przyrodniczych ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej.

Fizyka.

§ 30. Cel nauki: Poznanie najważniejszych zjawisk fizycznych i chemicznych, spotykanych w życiu codziennem, tudzież ich praw na podstawie doświadczeń (eksperymentów). Wprawa w objaśnianiu tych zjawisk.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze wiadomości z chemii nieorganicznej (półroczne I.) i organicznej (półroczne II.), przyczem należy uwzględniać zjawiska z życia codziennego, tudzież technologicznie.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze dla życia praktycznego wiadomości z mechaniki ogólnej. Dynamika ciał stałych, cieczy i gazów. Akustyka.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze dla życia praktycznego wiadomości z nauki o ciepłe, elektryczności, magnetyzmu i optyki.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału naukowego, a szczególnie zapomocą wyjaśniania zjawisk przyrody. Wskazówki metodyczne do udzielania nauki fizyki i ćwiczenia w wykonywaniu najprostszych doświadczeń, które należy podług ustępów z książek szkolnych ludowych zestawić i przerobić.

Na wszystkich stopniach nauki należy wychodzić zawsze od spostrzeżenia i doświadczenia, a uwzględniać szczególnie wyjaśnianie zjawisk w przyrodzie.

Nauka gospodarstwa wiejskiego ze szczególnem uwzględnieniem stosunków gleby krajowej.

§ 31. Cel nauki: Zrozumienie najgłówniejszych zasad sadownictwa i warzywnictwa. Ćwiczenia w wykonywaniu najważniejszych robót w ogrodzie ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb ogrodu szkolnego.

Kurs III.

1 godzina w półroczu pierwszym, 2 godziny tygodniowo w półroczu drugim.

Półroczcie pierwsze: Najważniejsze wiadomości z uprawy roli w zastosowaniu do ogrodnictwa.

Półroczcie drugie: Warzywnictwo i hodowla kwiatów.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo w półroczu pierwszym, 2 godziny w półroczu drugim.

Półroczcie pierwsze: Sadownictwo i zużytkowanie owoców.

Półroczcie drugie: Pouczenie o zakładaniu ogrodów szkolnych i najważniejsze wiadomości z pszczelnictwa. Wskazówki do udzielania nauki sadownictwa i warzywnictwa.

Nauka zaczyna się od robót ogrodowych, w których biorą udział uczniowie kursu I. i II. we właściwej porze roku, w wymiarze po dwie godziny tygodniowo. Roboty praktyczne w ogrodzie szkolnym odbywają się podług planu, ułożonego przez fachowego nauczyciela, a zatwierdzonego przez Radę szkolną krajową.

Dla uczniów III. i IV. kursu ćwiczenia praktyczne w ogrodzie szkolnym odbywać się będą w trzech okresach, a mianowicie we wrześniu, kwietniu i czerwcu. W każdym z tych miesięcy mają uczniowie obu tych kursów, każdy przez jeden tydzień, codziennie po południu, po trzy godziny wykonywać roboty praktyczne w ogrodzie szkolnym podług wskazówek i pod nadzorem nauczyciela fachowego.

Nauka gospodarstwa wiejskiego jest przeważnie praktyczna i powinna obudzić u kandydatów zrozumienie rzeczy, oraz żywy interes dla sadownictwa i ogrodnictwa.

Przygotowanie i pomoc powinna ta nauka znaleźć w nauce historii naturalnej.

Kaligrafia.

§ 32. Cel nauki: Wyraźne i kształtne pismo. Wprawa w pisanu kredą na tablicy.

Kurs I.

1 godzina tygodniowo.

Kształty liter polskiego i niemieckiego pisma zwykłego w genetycznym porządku i związku ze sobą podług wzoru, napisanego przez nauczyciela na tablicy, przyczem należy przedewszystkiem wyuczyć tych kształtów liter, które są używane w elementarzach. Pismo rondowe i frakturowe należy ograniczyć do potrzeb nauki w szkołach ludowych. Pisanie kredą na tablicy.

W zakładach z językiem wykładowym polskim i ruskim także pismo ruskie.

Ćwiczenia w różnych rodzajach pisma mają się odbywać przez cały czas studyów zapomocą comiesięcznych wypracowań domowych. Celem dopilnowania ich i kontroli na kursie II., III. i IV. ma Dyrektor poczynić potrzebne zarządzenia.

Prócz tego są obowiązani wszyscy członkowie grona nauczycielskiego zważać z całą ścisłością przy wszelkiem pisanu na prawidłowość, czystość i piękność pisma.

Do swobodnych ćwiczeń w pisanu na tablicy należy uczniom dawać sposobność przez cały czas studyów.

Rysunki odręczne.

§ 33. Cel nauki: Kształcenie zdolności widzenia, spostrzegania, pamięci i wyobraźni w zakresie kształtów i kolorów. Kształcenie poczucia piękna. Sprawność w rysowaniu, malowaniu i szkicowaniu prostych przedmiotów z natury. Sprawność w rysowaniu na tablicy szkolnej. Znajomość typowych form stylowych zdobnictwa historycznego i współczesnego.

Kurs I.

3 godziny tygodniowo.

Rysowanie kształtów płaskich na kartkach rysunkowych ołówkiem, tudzież w dużym rozmiarze węglem na papierze do pakowania i kredą na tablicy szkolnej, jako wstęp do rysowania kształtów bryłowych. Te ćwiczenia należy wykonywać przeważnie z pamięci. Najpóźniej w czwartym miesiącu nauki należy rozpocząć naukę rysunku perspektywicznego z poglądu zapomocą rysowania kształtów bryłowych podług modeli i przedmiotów z otoczenia, przeważnie w konturach, również na kartkach rysunkowych, papierze do pakowania i na tablicy szkolnej.

Rysowanie pendzlem i kolorem obojętnym sylwet liści, owoców, kwiatów, gałązek, motyli i przedmiotów o charakterze płaskim. Ćwiczenia w trafianiu kolo-

rów zapomocą malowania sylwet wspomnianych przedmiotów z uwzględnieniem ich koloru miejscowego (właściwego).

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba.

Kurs II.

3 godziny tygodniowo.

Dalszy ciąg nauki rysunku perspektywicznego z poglądu, najpierw w konturach, bez użycia gumy do wycierania¹⁾, następnie z oznaczeniem mas oświetlenia, rozgraniczanych dobitnie, bez uwzględniania tonów (walorów) pośrednich. Rysowanie niepolewanych naczyń glinianych, naczyń drewnianych, narzędzi i innych przedmiotów z otoczenia o wyrazistych kształtach z ścisłym przestrzeganiem zasady podporządkowywania szczegółów na korzyść wrażenia całości.²⁾ Dalszy ciąg nauki w trafianiu kolorów zapomocą rysowania roślin i kwiatów żywych, owoców, motyli, owadów i t. p.

Ciągłe ćwiczenia w rysowaniu z pamięci i na tablicy szkolnej.

Przygodne ćwiczenia w piśmie ornamentalnem w celu estetycznego opisywania rysunków. Omawianie, a o ile czas pozwoli, i szkicowanie typowych form stylowego zdobnictwa historycznego na podstawie modeli i wzorowych wydawnictw tego zakresu.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba, kredka czarna i biała.

Kurs III.

3 godziny tygodniowo w pierwszym, 2 godziny w drugim półroczu.

Rysowanie i malowanie natury martwej ze stopniowem uwzględnieniem walorów oświetlenia i koloru, przy równoczesnem dążeniu do zdecydowanego odgraniczania w płaszczyznach stopni światła i cieniów. Na tym stopniu nauki należy już także dążyć zwolna do charakteryzowania materyałów, jak drzewa, metalu, szkła, porcelany i t. p.

Obok tego rysowanie podług ornamentalnych modeli gipsowych, zwłaszcza gotyckich, dla ćwiczenia w ciętem traktowaniu płaszczyzn.

Dalszy ciąg w rysowaniu i malowaniu roślin i kwiatów żywych. Próby w układaniu ornamentów na podstawie motywów geometrycznych, tudzież motywów zaczerpniętych z natury, przyczem należy zdawać sobie sprawę ze związku, jaki zachodzi między przeznaczeniem, wątkiem i kształtem ornamentu³⁾.

¹⁾ Lekko, chociaż śmiało i swobodnie znaczonych zarysów nie wyciera się, ostateczny zaś kontur wyciąga się linią pełniejszą. Tak należy postępować czy to przy rysowaniu ołówkiem na kartce rysunkowej, czy też przy rysowaniu węglem na papierze do pakowania lub kredą na tablicy szkolnej.

²⁾ Nie wyginać i nie miąć konturów. Nie brudzić papieru przez wrysowanie półtonów w świetle. Nie rozrywać cieniów refleksami.

³⁾ Do tego celu niezbędne są liczne okazy przemysłu artystycznego z uwzględnieniem rzeczy swojskich, osobliwie zaś rodzimej sztuki ludowej.

Dalszy ciąg nauki pogładowej o stylowych historycznych formach zdobniczych, jak na kursie II. Ćwiczenia w szkicowaniu i rysowaniu na tablicy szkolnej.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba, pastele, kredki i ołówki kolorowe, pióro.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo.

Omawianie metody nauki rysunków i środków naukowych w zakresie szkoły ludowej przy pomocy szkiców, tudzież odpowiednich podręczników i okazów.

Dalszy ciąg ćwiczeń w rysowaniu i malowaniu z natury, w rysowaniu z pamięci, rysowaniu na tablicy szkolnej i w szkicowaniu.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba.

Nauka muzyki i śpiewu.

§ 34. Nauka ta jest klasową.

Cel nauki: Uzdolnienie do udzielania nauki śpiewu w szkołach ludowych.

Kurs I.

1 godzina tygodniowo.

Ton, nazwy tonów, gama, pisanie nut, klucze, ćwiczenia w pisaniu i czytaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym; wyprowadzanie dalszych gam, znaki transpozycyjne, interwale, rodzaje gam, tonacje, poznanie tonacji durowych i ich pisanie; nauka o interwałach, wartość nut, pauzy, takt, rodzaje taktów, tempo.

Ćwiczenia w zakresie kształtowania głosu i trafiania nut głosem, o ile to możliwe ze względu na mutację, należy łączyć z teoretycznymi wskazówkami. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs II.

1 godzina tygodniowo.

Tonacje molowe i ich pisanie, trójdźwięk, skrócenia w pisowni muzycznej, figury melizmatyczne, terminologia muzyczna, ćwiczenia w czytaniu i pisaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym.

Ćwiczenia w zakresie kształtowania głosu i trafiania nut, o ile to możliwe ze względu na mutację, należy łączyć z teoretycznymi wskazówkami. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materyału nauki z kursu drugiego, akord septymowy, akord nonowy, rodzaje głosów, pozycje akordów, ćwiczenia w czytaniu i pisaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym. Ćwiczenia w trafianiu nut głosem i kształtowaniu głosu; wyuczenie pieśni ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej. Nieco o najwybitniejszych postaciach z historii muzyki.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki śpiewu na różnych stopniach nauki w szkołach ludowych; ciąg dalszy ćwiczeń w trafianiu nut głosem i kształtowaniu głosu; śpiew choralny z uwzględnieniem pieśni kościelnych i łatwiejszych mszy.

Kształcenie poczucia piękna należy mieć ciągle na oku. Poszczególne, zwłaszcza patryotyczne pieśni, należy utwierdzić w pamięci.

Gra na skrzypcach.

§ 35. Nauka jest klasową, przyczem kursa rozdziela się na grupy od 20 do 25 uczniów.

Cel nauki: Uzdolnienie do pewnego i poprawnego używania skrzypców przy nauce śpiewu w szkołach ludowych.

Kurs I.

2 godziny, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Zasady trzymania skrzypców; ćwiczenia w prowadzeniu smyczka, wprawa w poszczególnych strunach w zakresie pierwszej pozycyi. Łatwe ćwiczenia i mniejsze utwory do wprawy. Zwroty smyczka (ze struny na strunę). Gama C-dur, G-dur, D-dur, A-dur, E-dur, H-dur, F-dur, B-dur, Es-dur, As-dur; ćwiczenia interwałowe. Odpowiednie melodey ludowe i małe duety. Ćwiczenia z pamięci.

Kurs II.

2 godziny, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Ćwiczenia w prowadzeniu smyczka. Ciąg dalszy ćwiczeń interwałowych. Gama A-moll, E-moll, H-moll, Fis-moll, D-moll, G-moll, C-moll, E-moll. Odpowiednie utwory do wprawy; ozdobniki i tryle. Pieśni ludowe i kościelne; niektórych należy wyuczyć na pamięć.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału nauki z kursu II. Gama E-dur, Cis-moll, H-dur, Gis-moll, Cis-dur, Dis-moll, Des-dur, B-moll, Ges-dur, Es-moll, Cis-dur, As-moll (utwory do wprawy w tych gamach zbyteczne). Trzecia pozycya. Utwory do wprawy w trzeciej pozycyi i duety. Gamy przez dwie oktawy aż do szóstej pozycyi. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Metodyczne wskazówki do używania skrzypców przy nauce śpiewu. W razie sprzyjających warunków ćwiczenia w transponowaniu i ćwiczenia ze zmianą pozycyi.

Ćwiczenia w gamach i akordach rozłożonych. Pieśni ludowe i kościelne.

Gimnastyka.

§ 36. Cel nauki: Uzdolnienie do udzielania nauki gimnastyki chłopcom i dziewczętom w szkołach ludowych, tudzież do urządzania i prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży. Zaznajomienie z wychowawczym zadaniem nauki gimnastyki w szkołach ludowych, z budową przyrządów gimnastycznych i przyborów do gier i zabaw, z urządzeniem boisk gimnastycznych, oraz miejsc do gier i zabaw.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Materyał ćwiczeń, objęty planem normalnym dla niższych i średnich stopni nauki w szkołach ludowych w kraju, należy tak teoretycznie jak i praktycznie uczynić pewną i zupełną własnością uczniów. Gry i zabawy dla młodzieży.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Cały materyał ćwiczeń, zakreślony planem naukowym dla wyższych stopni nauki szkół ludowych, należy tak praktycznie jak i teoretycznie uczynić pewną i zupełną własnością uczniów. Gry i zabawy dla młodzieży.

Zaznajomienie z budową przyrządów do gimnastyki, przyborów do gier i zabaw, z urządzeniem letnich i zimowych boisk gimnastycznych i miejsc do gier i zabaw.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo, w seminaryjach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

- a) *Teorya*: Wskazówki metodyczne do udzielania nauki gimnastyki na różnych stopniach nauki w szkołach ludowych ze wskazaniem dotyczącej literatury i ze szczególnem uwypukleniem różnicy między gimnastyką dla chłopców, a dziewcząt.
- b) *Ćwiczenia praktyczne*: Dalsze rozwinięcie biegłości gimnastycznej kandydatów za pomocą nowych i do ich wieku zastosowanych ćwiczeń. Poruczenie prowadzenia ćwiczeń poszczególnym kandydatom. Wskazówki do urządzania gier i zabaw dla młodzieży. Wprowadzenie w ćwiczenia z zakresu gimnastyki dla dziewcząt.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo, w seminaryjach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

- a) *Teorya*: Najważniejsze wiadomości o pedagogicznem zadaniu gimnastyki w szkole ludowej. Hygiena gimnastyki, gier i zabaw.
- b) *Ćwiczenia praktyczne* w gimnastyce, gry i zabawy z uczniami szkoły ćwiczeń. Ciąg dalszy ćwiczeń gimnastycznych.

Na wszystkich stopniach nauki należy zdążać do wyrobienia wprawy gimnastycznej u kandydatów zapomocą ćwiczeń, zastosowanych do ich wieku, następnie do zrozumienia techniki ruchów ciała ludzkiego i do poprawnego używania wyrażeń gimnastycznych.

Uwolnień od nauki gimnastyki udziela Dyrektor jedynie na podstawie orzeczenia lekarza szkolnego, albo lekarza urzędowego i to tylko chwilowo i w ten sposób, że kandydaci mogą być uwolnieni od ćwiczeń, muszą jednakże przypatrywać się im i brać udział w dotyczących pouczeniach na godzinach wyznaczonych.

Uwolnienia od prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży są tylko bardzo wyjątkowo dopuszczalne.

Inne przedmioty nauki.

§ 37. Nauki gry na fortepianie i na organach udziela się jako przedmiotów nadobowiązkowych.

Gdzie po temu jest sposobność, należy uczniów kursu IV. zaznajomić praktycznie z metodą wychowania i nauczania dzieci głuchoniemych, ciemnych i umysłowo upośledzonych, celem przygotowania takich dzieci do przyjęcia do odpowiednich zakładów naukowych.

W tym celu zaprowadzi władza szkolna krajowa, gdzie tylko to rzecz możliwa, w dotyczących zakładach wychowawczych i naukowych krótkotrwałe kursa naukowe dla kandydatów.

Należy dalej kandydatów kursu IV., gdzie po temu jest sposobność, zaznajomić z organizacją ogródków dziecięcych i zakładów wychowawczych dla dzieci moralnie zaniedbanych przez zwiedzanie takich zakładów.

Gdzie po temu są warunki, można w budynku szkolnym za zezwoleniem Rady szkolnej krajowej zaprowadzić warsztat robót z kartonu, drzewa, gliny i t. p., tudzież odpowiednią naukę zręczności.

Ma wreszcie władza szkolna krajowa, o ile to możliwe, postarać się o to, żeby wszyscy uczniowie w czasie swych studiów mogli pobierać naukę pływania.

Zaprowadzenie innych nadobowiązkowych przedmiotów nauki może nastąpić za osobnem zezwoleniem Ministra oświaty.

Wykaz godzin.

Liczba porz.	Przedmiot naukowy	W seminariach męskich z językiem wykładowym polskim				W seminariach męskich z językiem wykładowym polskim i ruskim			
		I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
		1	Religia	2	2	2	2	2	2
2	Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi	.	2	4	9	.	2	4	8
3	Język polski	4	4	4	4	3	3	3	3
4	Język ruski	.	.	.	.	3	3	3	3
5	Język niemiecki	4	4	4	3	3	3	3	3
6	Geografia	2	2	2	1	2	2	2	1
7	Historia i znajomość konstytucyi państwa i kraju	2	2	2	1	2	2	2	1
8	Matematyka i rysunki geometryczne	4	3	2	2	4	3	2	2
9	Historia naturalna	2	2	2	Pr. I. 2 Pr. II. 1	2	2	2	Pr. I. 2 Pr. II. 1
10	Fizyka	2	2	2	1	2	2	2	1
11	Gospodarstwo wiejskie (sadownictwo i ogrodnictwo)	.	.	Pr. I. 1 Pr. II. 2	1 2	.	.	Pr. I. 1 Pr. II. 2	1 2
12	Kaligrafia	1	.	.	.	1	.	.	.
13	Rysunki odręczne	3	3	Pr. I. 3 Pr. II. 2	2	3	3	Pr. I. 3 Pr. II. 2	2
14	Nauka muzyki i śpiewu	1	1	1	1	1	1	1	1
15	Gra na skrzypcach	2	2	1	1	1	1	1	1
16	Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	1	1
Godzin		31	31	32	32	31	31	32	32

b) Dla seminariów nauczycielskich męskich o kierunku przyrodniczo-gospodarczym.

Religia.

(Osobno dla każdego wyznania).

§ 38. Cel nauki określa zwierzchnicza władza kościelna (dla uczniów izraelskich przełożenia gmin wyznaniowych), a przepisuje władza szkolna krajowa.

Liczba godzin: Na każdym kursie 2 godziny tygodniowo. Godziny na kursie IV. są przeznaczone na powtórzenie materiału naukowego, na specjalną metodykę i na ćwiczenia praktyczne w szkole ćwiczeń.

Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi.

§ 39. Cel nauki: Poglądowa znajomość władz ducha ludzkiego i środków do ich rozwoju i kształcenia; znajomość zasad wychowawczego nauczania wogóle, a metodyki poszczególnych przedmiotów nauki w szkole ludowej pospolitej w szczególności: zaznajomienie z książkami, używanymi w szkołach ludowych pospolitych i z poszczególnymi podręcznikami metodycznymi; znajomość najistotniejszych momentów z historii pedagogiki ze szczególnem uwzględnieniem historycznego rozwoju szkoły ludowej; znajomość najważniejszych dla praktyki szkolnej przepisów; wystarczająca do objęcia urzędu nauczycielskiego wprawa w praktycznem nauczaniu.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Pedagogika ogólna. Nauka ta ma się ograniczyć do ogólnego wprowadzenia w naukę wychowania, do poznania celów, środków, zasad i metody wychowania, wychowawców i urządzeń wychowawczych, a uwzględnić także wychowanie upośledzonych umysłowo i słabo rozwiniętych, tudzież zaniedbanych dzieci. Najniezbędniejsze pouczenia psychologiczne mają wyprzedzać poszczególne części pedagogiki.

Naukę wspiera i uzupełnia lektura ustępów z wypisów pedagogicznych.

Kurs III.

4 godziny tygodniowo.

Półroczcie I.

Dydaktyka ogólna. We wstępie należy przerobić najpotrzebniejsze i najłatwiejsze pojęcia logiczne na przykładach, wziętych z zakresu wyobrażeń kandydatów. Zresztą obejmie nauka dydaktyki metody, formy i środki nauczania, zasady wychowawczego nauczania, nauczycieli i szkoły (2 godziny tygodniowo).

Półroczcie II.

Metodyka specjalna. Nauka, której punkt ciężkości spoczywa w hospitowaniu klas szkoły ćwiczeń, ogranicza się do metodycznego traktowania przedmiotów na ukowych klasy elementarnej, posługując się ciągle używanymi w szkole ludowej podręcznikami i wskazując najlepsze środki naukowe i prace metodyczne w zakresie nauki elementarnej (1 godzina tygodniowo).

Hospitacye.

Przez cały rok odbywają uczniowie hospitacye w szkole ćwiczeń (1 godzina tygodniowo).

Hospitowanie rozpoczyna się od klasy najniższej i przechodzi kolejno przez wszystkie stopnie nauki. O ile to rzecz możliwa, powinien, zwłaszcza z początku, cały kurs odbywać hospitacye w tej samej klasie równocześnie.

Co tydzień odbywa się z uczniami konferencya hospitacyjna (1 godzina) pod kierownictwem Dyrektora, a przy udziale dotyczących nauczycieli szkoły ćwiczeń, nauczyciela dydaktyki ogólnej, a w drugim półroczu także przy udziale nauczyciela specjalnej metodyki klasy elementarnej. W pierwszych początkach roku szkolnego otrzymują uczniowie na takiej konferencji potrzebne pouczenia o zachowywanym toku nauki na lekcjach hospitowanych, tudzież o innych wydarzeniach z praktyki szkolnej, przyczem wdraża się ich w obserwowanie i notowanie tego, co widzą. W dalszym ciągu roku szkolnego podstawą tych konferencyi stają się zwięzłe naszkicowane przez uczniów sprawozdania z odbytych hospitacyi.

W drugim półroczu należy hospitujących uczniów brać do pomocy przy nauczaniu.

Lektura z wypisów pedagogicznych, jak na kursie II.

Kurs IV.

9 godzin, w seminaryjach utrakwistycznych 8 godzin tygodniowo.

Historya wychowania i nauczania. Najistotniejsze wiadomości z historii wychowania i nauczania w poglądowych obrazach najwybitniejszych postaci, najważniejszych epok i najdonioślejszych postępów w dziedzinie szkolnictwa ludowego z uwzględnieniem historycznego rozwoju szkoły ludowej w Austrii, a zwłaszcza w kraju ojczystym, na podstawie lektury z wypisów pedagogicznych, przystosowanych do potrzeb historii wychowania i nauczania. Powtórzenie pedagogiki i dydaktyki. Najważniejsze przepisy praktyki szkolnej w Galicyi, w szczególności zaś Regulamin szkolny (2 godziny tygodniowo).

Praktyka szkolna.

Ta łączy się najpierw z metodyką specjalną klasy elementarnej, traktowaną na kursie III., następnie z nauką specjalnej metodyki, traktowaną na kursie IV. przy nauce poszczególnych przedmiotów, a udziela się jej przez cały rok szkolny:

- a) za pomocą konferencyi przygotowawczych;
- b) za pomocą ćwiczeń praktycznych, odbywanych przez kandydatów w szkole ćwiczeń;
- c) za pomocą następujących po nich konferencyi krytycznych.

Na konferencyi przygotowawczej ustanawia się pod przewodnictwem Dyrektora, przy udziale nauczycieli specjalnej metodyki, jak również nauczycieli szkoły ćwiczeń na cały tydzień plan ćwiczeń praktycznych, które mają łączyć się ze zwykłym tokiem nauki w szkole ćwiczeń. Ćwiczenia te powinny być tak urządzone, żeby równocześnie jak najwięcej uczniów było zajętych i żeby w ciągu roku szkolnego każdemu uczniowi była dana sposobność ćwiczyć się praktycznie na różnych

stopniach nauki i we wszystkich przedmiotach. Przygotowanie uczniów do ćwiczeń praktycznych ma się także w razie potrzeby odbywać i pisemnie.

Osobno ma Dyrektor w porozumieniu z nauczycielem religii postarać się o ćwiczenia praktyczne z nauki religii w obrębie liczby godzin, dla tego przedmiotu wyznaczonych (§ 38).

Praktyczne ćwiczenia uczniów z innych przedmiotów naukowych odbywają się grupami pod kierunkiem nauczycieli szkoły ćwiczeń, którzy są obowiązani udzielać kandydatom z końcem lekcji swych spostrzeżeń i odpowiednich uwag (5 godzin tygodniowo, w seminariach utrakwistycznych 4 godziny tygodniowo).

Każdego tygodnia odbywają się takie ćwiczenia praktyczne jako lekcye próbne w obecności wszystkich uczniów pod kierownictwem Dyrektora, a przy udziale dotyczącego nauczyciela specjalnej metodyki, tudzież dotyczącego nauczyciela szkoły ćwiczeń (2 godziny tygodniowo).

Przy ćwiczeniach praktycznych, które powinny się odbywać corocznie ze wszystkich przedmiotów naukowych szkoły ćwiczeń, należy zachować tę zasadę, żeby liczba ich z języka wykładowego i rachunków przewyższała znacznie liczbę tych ćwiczeń z innych przedmiotów i żeby uczniowie wyćwiczyli się dostatecznie w nauczaniu różnych stopni nauki równocześnie.

Przy ćwiczeniach tych należy uwzględnić i kaligrafię; kandydaci otrzymują wskazówki metodyczne do udzielania tego przedmiotu, przyczem zwraca się ich uwagę na to, jakie powinny być zeszyty, jaki lineament, jaki system ławek i t. p.

Leccye próbne stanowią z końcem tygodnia przedmiot szczegółowych rozpraw krytycznych na osobnej konferencyi, w której biorą udział tak kandydaci jak i dotyczący członkowie grona nauczycielskiego. Z tą konferencyą łączy się także omówienie najważniejszych wydarzeń szkolnych z ostatniego tygodnia, a to w tym celu, ażeby uczniów wprowadzić praktycznie w sprawę wychowania szkolnego i administracyi szkolnej i obznajomić ich z zakresem obowiązków nauczycielskich. (Na konferencye przygotowawcze i krytyczne wyznacza się 2 godziny tygodniowo).

Gdzie na to pozwalają stosunki, powinni uczniowie pod kierownictwem nauczycieli zwiedzać także inne szkoły ludowe w miejscu i w okolicy.

Na wszystkich stopniach należy wspierać naukę pedagogiki lekturą prywatną. W tym celu należy dawać kandydatom do czytania stosowne książki treści ogólnie pedagogicznej, dydaktycznej i specjalnie metodycznej, w szczególności książki, zawierające opracowania wzorowych lekcji próbnych i zniewolić ich do samodzielnego przerabiania tych książek i zdawania z nich sprawy ustnego lub pisemnego.

Język wykładowy.

(W zakładach utrakwistycznych oba języki wykładowe).

§ 40. Cel nauki: Znajomość gramatyki, o ile ona potrzebna do poprawnego wyrażania się w słowie i piśmie; poprawność, jasność i jak największa biegłość w ustnem i pisemnem używaniu mowy.

Znajomość głównych rodzajów i form artystycznych prozy i poezji, zdobyta na podstawie wzorowych przykładów.

Poznanie najcelniejszych dzieł literatury ojczyznej na podstawie lektury. Łącznie z tem poznanie głównych momentów rozwoju literatury ojczyznej.

Kurs I.

4 godziny tygodniowo, w utrakwistycznych zakładach 3 godziny.

a) *Gramatyka.*

Nauka o formach z uwzględnieniem najważniejszych zjawisk z głosowni i uwypukleniem właściwości ortograficznych; zdanie pojedyncze ze szczególnem uwzględnieniem składni rzędu.

b) *Lektura.*

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie ustępów wzorowych pod względem treści i formy z pomocą stosowych wypisów szkolnych. Ćwiczenia w opowiadaniu i gładkiem, ustnem podawaniu treści i toku myśli z ustępów czytanych, tudzież w wygłaszaniu.

c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne.*

Nauka ta łączy się ściśle z lekturą, ale temat do prac pisemnych może być zaczerpnięty także z innych przedmiotów nauki.

Na wzorowych przykładach należy omówić, a potem najpierw na wzorach, następnie więcej samodzielnie ćwiczyć: w opowiadaniu, opisywaniu, w pisaniu listów, w pisemnem przedstawianiu toku myśli i układaniu dyspozycyi ustępów czytanych, w łatwiejszych definicyach. Wdrażanie w sztukę streszczenia.

Co miesiąc 1 zadanie szkolne, co drugi miesiąc 1 zadanie domowe.

Kurs II.

4 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 3 godziny.

a) *Gramatyka.*

Zdanie złożone, ściągnięte i skrócone; uzupełnienie głosowni, tworzenie wyrazów (etymologia); uzupełnienie nauki o formach.

b) *Lektura.*

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie trudniejszych ustępów pod względem treści i formy, jak na kursie I. Ćwiczenia w wygłaszaniu.

c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne.*

Ciąg dalszy ćwiczeń w dyspozycjach i innych działach tej nauki, jak na kursie I. ze zwiększonymi wymaganiami; wypracowania z zakresu stylu praktycznego.

Co miesiąc 1 zadanie szkolne, co drugi miesiąc 1 zadanie domowe.

Kurs III.

4 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 3 godziny tygodniowo.

a) *Gramatyka.*

Systematyczna nauka gramatyki.

b) *Lektura.*

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie przeczytanych ustępów pod względem treści i formy w dalszym ciągu; łącznie z tem wprowadzenie w literaturę na podstawie antologii. chronologicznie ułożonej; okresy literatury i najwybitniejsze postaci literackie omawia się w związku z lekturą; ćwiczenia w swobodnem wygłaszaniu.

c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne.*

Ćwiczenia w pisaniu obszerniejszych dyspozycji; przejście do samodzielniejszych wypracowań po uprzedniem omówieniu zadania.

Co miesiąc 1 zadanie; 3 zadania domowe i 2 szkolne w każdym półroczu.

Kurs IV.

4 godziny tygodniowo, w utrakwistycznych zakładach 3 godziny.

a) *Specyjalna metodyka języka wykładowego*, nawiązując do tej nauki na kursie III.

Nauka ta obejmuje traktowanie wszystkich gałęzi nauki języka wykładowego na różnych stopniach nauki podług planów naukowych, przepisanych dla galicyjskich szkół ludowych pospolitych przy pomocy książek, używanych w publicznych szkołach ludowych pospolitych. Należy przytem zaznajomić uczniów z najlepszymi pracami metodycznymi o nauce języka wykładowego, tudzież z najlepszymi książkami dla młodzieży (1 godzina tygodniowo).

b) *Lektura.*

Lektura najcelniejszych dzieł z literatury ojczystej. Łącznie z tem zwięzły zarys historii literatury.

c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne.*

Ciąg dalszy ćwiczeń w układaniu dyspozycji, rozprawki na dane temata i o całych dziełach.

Co miesiąc 1 zadanie; 3 zadania domowe, a 2 szkolne w każdym półroczu.

Na wszystkich stopniach lektura prywatna ma wspierać naukę szkolną. Należy mianowicie zaprawiać uczniów do czytania z pożytkiem dzieł wyborowych, a użytkowywać tę lekturę przy nauce szkolnej (w formie przeglądów, wykładów, prac piśmiennych i t. d.).

Na ustne wyrażanie myśli należy szczególniejszy kłaść nacisk, pielęgnując troskliwie sztukę opowiadania.

Przy lekturze udziela się, zwłaszcza na I. i II. kursie, odpowiednich pouczeń o głównych rodzajach form artystycznych prozy i poezyi.

W zakładach utrakwistycznych należy przy nauce gramatyki zwracać ciągle uwagę na analogiczne zjawiska gramatyczne w drugim języku wykładowym.

Drugi język.

§ 41. Gdzie zachodzi potrzeba, należy uczniom seminaryjów nauczycielskich z językiem wykładowym polskim dać również sposobność wyuczenia się języka ruskiego.

Plany nauki układa grono nauczycielskie, a wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

Język niemiecki.

§ 42. Cel nauki: Rozumienie niezbyt trudnych dzieł; niejaka wprawa w ustnem i piśmiennem używaniu mowy potocznej; znajomość gramatyki, o ile konieczna do poprawnego wyrażania się w mowie i piśmie.

Kurs I.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy* o przedmiotach z codziennego życia, podług obrazów poglądowych i w związku z lekturą.
- b) *Lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcya czytanych prozaicznych i kilku łatwiejszych poetyckich ustępów wzorowych z wypisów. Memorowanie.
- c) *Gramatyka*: Najważniejsze wiadomości z głosowni; ćwiczenia w pisowni zapomocą dyktatów; nauka o formach; zdanie pojedyncze.
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Dyktaty; reprodukcya ustępów czytanych; opowiadania.

Co miesiąc 1 zadanie domowe i 1 szkolne, nie wliczając w to dyktatów.

Kurs II.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy*, jak na kursie I.
- b) *Lektura*, jak na kursie I.
- c) *Gramatyka*: Powtórzenie nauki o formach; zdanie rozwinięte i złożone.
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Jak na kursie I., prócz tego opisy.

Co miesiąc 1 zadanie domowe i 1 szkolne.

Kurs III.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy*, jak na kursie I.
- b) *Lektura*: Ćwiczenia w czytaniu; objaśnianie i swobodniejsza reprodukcya ustępów czytanych; memorowanie prozaicznych i poetycznych ustępów.
- c) *Gramatyka*: Powtórzenie i uzupełnienie nauki o zdaniu.
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Piśmienne podawanie treści ustępów czytanych, opowiadania, opisy, listy.

Co miesiąc 1 zadanie domowe i 1 szkolne.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy*, jak na kursie I.
  - b) *Lektura*: Ćwiczenia w czytaniu; objaśnianie i swobodniejsza reprodukcy czytanych ustępów; ćwiczenia w swobodniejszym opowiadaniu.
  - c) *Gramatyka*: Powtarzanie materiału gramatycznego, szczególnie nauki o formach.
  - d) *Wskazówki metodyczne* do udzielania nauki języka niemieckiego na podstawie planu naukowego dla szkół ludowych trzy- i czteroklasowych.
  - e) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*, jak na kursie III. Niektóre ważniejsze pisma z zakresu życia praktycznego.
- Co miesiąc 1 zadanie, naprzemian domowe i szkolne.

Na wszystkich stopniach nauki należy dążyć do dobrej i poprawnej wymowy i należytej w niej wprawy; należy nadto zwracać szczególną uwagę na zasadnicze różnice w wyrażaniu się między językiem ojczystym, a niemieckim.

Geografia.

§ 43. Cel nauki: Rozumienie mapy, globusu i najważniejszych zasad z geografii fizycznej i matematycznej; ogólne poznanie powierzchni ziemi podług naturalnego i politycznego ugrupowania; znajomość Europy, mianowicie środkowej i wschodniej; szczegółowa znajomość Monarchii austriacko-węgierskiej z uwydatnieniem kraju ojczystego; ćwiczenia kartograficzne i ćwiczenia w porównywaniu stosunków geograficznych.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Globus i linie na nim, o ile to potrzebne do oznaczania położenia geograficznego; rozmieszczenie stałego lądu i obszaru wód na powierzchni ziemi, części świata i oceany, ich granice i wielkość. Azja, Afryka i Europa ogólnie; kraje nad Morzem Śródziemnym szczegółowiej.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Europa środkowa i wschodnia szczegółowo z wyłączeniem Monarchii austriacko-węgierskiej; Ameryka i Australia przegładowo.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Geografia Austro-Węgier, a w szczególności kraju ojczystego.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki geografii podług planów, przepi-
sanych dla szkół ludowych pospolitych. Należy przytem zaznajomić kandydatów
z najlepszymi dziełami metodycznymi i najciekawszymi książkami dla młodzieży.

Zebranie i uzupełnienie zasadniczych wiadomości z geografii fizycznej i mate-
matycznej. Porównawcze powtórzenie całego materiału naukowego.

Czytanie mapy i żywe zwięzywanie geograficznego i historycznego materiału
naukowego należy uprawiać na wszystkich stopniach nauki. Cwiczenia kartograficzne
łączą się z nauką na wszystkich stopniach, ale są wykluczone jako prace domowe.

Historja i znajomość konstytucji państwa i kraju.

§ 44. Cel nauki: Ogólna znajomość najważniejszych wydarzeń z dziejów po-
wszechnych, zwłaszcza z dziejów cywilizacji; dzieje Monarchii austriacko-węgier-
skiej, jej ustroj i urzędzenia państwowe. Dzieje kraju ojczystego.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Dzieje powszechne do początku wieku odkryć w zaokrąglonych obrazach ze
szczególnem uwzględnieniem osób i wydarzeń, mających znaczenie w dziejach cy-
wilizacji, uwydatniając związek powszechno-dziejowy.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Dzieje powszechne od wieku odkryć do chwili obecnej w zaokrąglonych obra-
zach ze szczególnem uwzględnieniem osób i wydarzeń, mających znaczenie w dzie-
jach cywilizacji, uwydatniając związek powszechno-dziejowy.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Historja Monarchii austriacko-węgierskiej. Rzeczy najistotniejsze o ustroju
państwa i urzędzeniach państwowych (1 godzina). Historja kraju ojczystego (1 go-
dzina).

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki historii podług planów, przepi-
sanych dla szkół ludowych pospolitych. Zwięzłe powtórzenie materiału history-
cznego, szczególnie z historii austriackiej i kraju ojczystego.

Należy ciągle mieć to na oku, ażeby nauka geografii i historii wzajemnie się wspierały na każdym stopniu nauki, dla tego też potrzeba przy nauce historii nieustannie używać mapy.

Na wszystkich stopniach nauki należy starannie pielęgnować swobodne, barwne i gładkie opowiadanie, tudzież lekturę prywatną wartościowych, popularnych opisów historycznych, a w szczególności pism dla młodzieży.

Matematyka i rysunki geometryczne.

§ 45. Cel nauki: Zrozumienie działań arytmetycznych na liczbach szczególnych i ogólnych, tudzież nauki o równaniach pierwszego stopnia. Biegłość w rachunku z pamięci i w rachunkach praktycznych, wprowadzając uczniów w dokładne zrozumienie sposobu postępowania. Zrozumienie najważniejszych zasad planimetrii i stereometrii; odpowiednia prawpa w rozwiązywaniu zagadnień konstrukcyjnych.

Kurs I.

4 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Pojęcie wielkości i liczb; cztery główne działania na liczbach szczególnych i ogólnych, bezwzględnych i względnych; na jednomianach i wielomianach; własności liczb układu dziesiętkowego, uważanych jako wielomiany o zasadzie 10; rozkładanie liczb na czynniki pierwsze; największa wspólna miara, najmniejsza wspólna wielokrotność. Działania na ułamkach zwyyczajnych. Najważniejsze wiadomości o stosunkach i proporcjach. Potęgowanie i pierwiastkowanie. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Linie, kąty, trójkąty i czworokąty; przystawanie i obliczanie powierzchni figur prostoliniowych.

Dotyczące konstrukcje odrysowują uczniowie czysto z pomocą przyrządów rysunkowych.

Częste, krótkie ćwiczenia domowe w związku z przerobionym materiałem; co miesiąc 1 zadanie szkolne.

Kurs II.

3 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Krótkie powtórzenie działań algebraicznych ze szczególnem uwzględnieniem działań na wyrazach złożonych (iloczynach, ilorazach, ułamkach, potęgach, pierwiastkach). Rozwiązywanie równań pierwszego stopnia o jednej i dwu niewiadomych. Układanie zagadnień w równania i zastosowanie ich do rozwiązywania zagadnień z geometrii i rachunków praktycznych. Proporcjonalność prosta i odwrotna. Reguła trzech prosta i złożona. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Podobieństwo figur prostoliniowych; nauka o kole; najważniejsze własności elipsy, paraboli i hyperboli.

Zagadnienia konstrukcyjne w związku z dotyczącymi twierdzeniami geometrycznymi. Zadania piśmienne, jak na kursie I.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Równania pierwszego stopnia w zastosowaniu do rozwiązywania zadań praktycznych. Najpotrzebniejsze rachunki kupieckie i w zakresie zagadnień życia codziennego. Zasady buchalterii pojedynczej w zastosowaniu do interesu drobiazgowego. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Stereometria, konstrukcja siatek w związku z tą nauką, pomiar nieruchomości (pól i budynków) środkami najprostszymi; rysowanie łatwych planów sytuacyjnych.

Zadania piśmienne, jak na kursie I.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo.

Powtórzenie całego materiału naukowego z arytmetyki i geometrii, a szczególnie zapomocą rozwiązywania zadań praktycznych. Specjalna metodyka nauki arytmetyki i geometrii na rozmaitych stopniach nauki podług planów i książek szkolnych, przepisanych dla galicyjskich szkół ludowych pospolitych, przyczem należy zaznajomić kandydatów z najlepszymi podręcznikami metodycznymi.

Zadania piśmienne, jak na kursie I.

Głównie należy dążyć do zrozumienia działań na liczbach szczególnych; rachowanie liczbami ogólnymi powinno się uprawiać tylko ze względu na ten cel.

Historia naturalna.

§ 46. Cel nauki: Znajomość wewnętrznej budowy i funkcji życiowych ciała ludzkiego. Ogólne poznanie trzech królestw przyrody i budowy skorupy ziemskiej, uwzględniając nieustannie potrzeby gospodarstwa wiejskiego.

Kurs I.

3 godziny tygodniowo.

Półroczce pierwsze: Zoologia: Zwierzęta pożyteczne i szkodliwe w gospodarstwie wiejskiem.

Półroczce drugie: *a*) 2 godziny tygodniowo: Zoologia, j. w. (nauczyciel fachowy); *b*) 1 godzina tygodniowo: Budowa, funkcje życiowe i stosunki rozwoju ciała ludzkiego, przyczem uwzględnia się najważniejsze zasady pielęgnowania zdrowia (uczy lekarz szkolny).

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Półroczce pierwsze: Najważniejsze minerały i skały pod względem ich znaczenia gospodarczego i technicznego.

Półroczce drugie: Najważniejsze wiadomości o budowie skorupy ziemskiej. Uwydatnienie geologicznych właściwości kraju ojezycznego pod względem rolniczym.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Półrocze pierwsze: Budowa i czynności życiowe roślin.

Półrocze drugie: Poznanie i opisanie na podstawie układu naturalnego najważniejszych roślin gospodarskich, przemysłowych i lekarskich, głównie z flory kraju ojezystego. Ćwiczenia w oznaczaniu roślin.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo.

Półrocze pierwsze: Powtórzenie materiału z somatologii z kursu I. Zarys higieny szkolnej podług ogólnych i szczegółowych przepisów, obowiązujących w szkołach ludowych galicyjskich.

Pouczenie o niesieniu pierwszej pomocy przy uszkodzeniach cielesnych (uczy lekarz szkolny).

Półrocze drugie: Powtórzenie materiału naukowego; wskazówki metodyczne do udzielania nauki historii naturalnej podług planów, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych, przyczem należy zaznajomić kandydatów z najlepszymi książkami dla młodzieży. (Uczy nauczyciel fachowy).

Nauka historii naturalnej ma mieć ciągle przed oczyma potrzeby gospodarstwa wiejskiego i wykazywać ścisłą łączność tego przedmiotu z gospodarstwem wiejskiem.

Ma przedewszystkiem objąć swojskie twory przyrody, a oprzeć się na poglądzie. Nie powinna nigdy odbywać się bez dotyczących okazów lub obrazów, a wspierać ją ma ogród szkolny i pole doświadczalne, tudzież wycieczki w każdym półroczu letniem. Należy także podać kandydatom wskazówki do zestawiania zbiorów przyrodniczych ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej.

Fizyka.

§ 47. Cel nauki: Poznanie najważniejszych zjawisk fizycznych i chemicznych, spotykanych w codziennem życiu, tudzież ich praw na podstawie doświadczeń (eksperymentów). Wprawa w objaśnianiu tych zjawisk.

Kurs I.

3 godziny tygodniowo.

Najważniejsze wiadomości z chemii nieorganicznej (półrocze I.) i organicznej (półrocze II.), przyczem należy uwzględniać zjawiska z życia codziennego, tudzież gospodarstwo wiejskie.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze dla życia praktycznego wiadomości z mechaniki ogólnej. Dynamika ciał stałych, cieczy i gazów. Akustyka.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze dla życia praktycznego wiadomości z nauki o ciepłe, elektryczności, magnetyzmu i optyki. Objasnienie najważniejszych zjawisk meteorologicznych.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

- a) Powtórzenie materiału naukowego, a szczególnie zapomocą wyjaśniania zjawisk przyrody.
- b) Wskazowki metodyczne do udzielania nauki fizyki; ćwiczenia w wykonywaniu najprostszycy doświadczeń, które podług ustępów w książkach szkolnych (zwłaszcza typu wiejskiego) należy zestawić i przerobić.

Na wszystkich stopniach nauki należy zawsze wychodzić od spostrzeżenia lub doświadczenia, a uwzględniać szczególnie objasnianie zjawisk dla gospodarstwa wiejskiego najważniejszych.

Nauka gospodarstwa wiejskiego ze szczególnem uwzględnieniem stosunków gleby krajowej.

§ 48. Cel nauki: Zrozumienie najważniejszych zasad uprawy roślin, hodowli zwierząt i zarządu gospodarstwa wiejskiego. Poznanie ważniejszych działów produkcji rolniczej w kraju i odnośnych ustaw.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Półrocze I. Najważniejsze wiadomości o glebie, o uprawie roli i o nawozach.

Półrocze II. Ogólna uprawa roślin, uprawa ważniejszych roślin gospodarskich z uwzględnieniem warunków miejscowych.

Kurs III.

3 godziny tygodniowo.

Półrocze I. Najważniejsze wiadomości z hodowli zwierząt ze szczególnem uwzględnieniem pielęgnowania zdrowia zwierząt domowych. Mleczarstwo.

Półrocze II. Ogrodnictwo, sadownictwo i warzywnictwo. Pouczenie o zakładaniu ogrodów szkolnych.

Kurs IV.

3 godziny tygodniowo.

Półrocze I. Zasady rachunkowości gospodarczej i zarządu gospodarczego ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb drobnej własności. Pouczenia z zakresu ustawodawstwa rolnego, tudzież o spółkach rolniczych, zastosowane do warunków i potrzeb drobnej własności.

Półrocze II. Pszczelnictwo. Zwięzłe powtórzenie materiału z nauki gospodarstwa wiejskiego.

Wskazówki metodyczne do nauczania gospodarstwa wiejskiego z uwzględnieniem potrzeb nauki dopełniającej w szkołach ludowych wiejskich.

Na wszystkich kursach, we właściwej porze roku, ćwiczenia praktyczne w ogrodzie szkolnym i na polu doświadczalnym, tudzież wycieczki. Ćwiczenia praktyczne nie zależą od swobodnego uznania nauczyciela, lecz mają się odbywać regularnie przez cały rok, w dwu godzinach nauki co tydzień. Zwyczajnie przeznaczają się na nie popołudnie wolne od nauki szkolnej.

Przy ćwiczeniach praktycznych należy kandydatów zaprawiać do samodzielnego wykonywania wskazanych robót, oraz ćwiczyć ich w prowadzeniu i kontrolowaniu tychże, poruczając mianowicie kandydatom kursu IV., udzielanie kandydatom kursów I., II. i III. odpowiednich wskazówek i pouczeń pod nadzorem nauczyciela fachowego. Wycieczki należy urządzać według należyte obmyślanego planu w stosownej po temu porze roku co najmniej raz w miesiącu.

Nauka gospodarstwa wiejskiego powinna obudzać u kandydatów zrozumienie rzeczy, oraz żywy interes dla spraw i prac gospodarskich (komasacyi, melioracyi, hodowli zwierząt i t. d.), w szczególności zaś dla sadownictwa, ogrodnictwa i pszczelnictwa. Ma także przygotować ich do należytego i skutecznego udzielania nauki dopełniającej w szkołach wiejskich.

Kaligrafia.

§ 49. Cel nauki: Wyrazne i kształtne pismo. Wprawa w pisanu kredą na tablicy.

Kurs I.

1 godzina tygodniowo.

Kształty liter polskiego i niemieckiego pisma zwykłego w genetycznym porządku i związku ze sobą podług wzoru, napisanego przez nauczyciela na tablicy, przyczem należy przede wszystkim wyuczyć tych kształtów liter, które są

używane w elementarzach. Pismo rondowe i frakturowe należy ograniczyć do potrzeb nauki w szkołach ludowych. Pisanie kredą na tablicy. W zakładach z językiem wykładowym polskim i ruskim także pismo ruskie.

Ćwiczenia w różnych rodzajach pisma mają się odbywać przez cały czas studyów zapomocą comiesięcznych wypracowań domowych. Celem dopilnowania ich i kontroli na kursie II, III. i IV. ma Dyrektor poczynić potrzebne zarządzenia.

Prócz tego są obowiązani wszyscy członkowie grona nauczycielskiego zważać z całą ścisłością przy wszelkiem pisaniu na prawidłowość, czystość i piękność pisma.

Do swobodnych ćwiczeń w pisaniu na tablicy należy uczniom dawać sposobność przez cały czas studyów.

Rysunki odręczne.

§ 50. Cel nauki: Kształcenie zdolności widzenia, spostrzegania, pamięci i wyobraźni w zakresie kształtów i kolorów. Kształcenie poczucia piękna. Sprawność w rysowaniu, malowaniu i szkicowaniu prostych przedmiotów z natury. Sprawność w rysowaniu na tablicy szkolnej.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Rysowanie kształtów płaskich na kartkach rysunkowych ołówkiem, tudzież w dużym rozmiarze węglem na papierze do pakowania i kredą na tablicy szkolnej. Rysowanie prostych kształtów bryłowych w konturach na kartkach rysunkowych, papierze do pakowania i na tablicy szkolnej.

Rysowanie pendzlem i kolorem obojętnym sylwet, liści, owoców, kwiatów, gałązek, motyli i przedmiotów o charakterze płaskim. Ćwiczenia w trafianiu kolorów zapomocą malowania sylwet wspomnianych przedmiotów z uwzględnieniem ich koloru miejscowego (właściwego).

Materyał rysunkowy: ołówek, węgiel, farba.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Dalszy ciąg rysowania kształtów bryłowych i przedmiotów z otoczenia na podstawie poglądu, najpierw w konturach, następnie z oznaczeniem mas oświetlenia, rozgraniczonych dobitnie, bez uwzględniania tonów (walorów) pośrednich.

Ciągłe ćwiczenia w rysowaniu z pamięci i na tablicy szkolnej.

Omawianie, a o ile czas pozwoli, i szkicowanie typowych form stylowego zdobnictwa historycznego na podstawie modeli i wzorowych wydawnictw z tego zakresu, uwzględniając ojczyzną sztukę ludową.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba, kredka czarna i biała.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Dalszy ciąg w rysowaniu przedmiotów z otoczenia, szczególnie przyrządów i narzędzi rolniczych w możliwie dużym formacie i malowaniu roślin i kwiatów żywych. Próby w układaniu ornamentów na podstawie motywów geometrycznych, tudzież motywów zaczerpniętych z natury, przyczem należy zdawać sobie sprawę ze związku, jaki zachodzi między przeznaczeniem, wątkiem i kształtem ornamentu¹⁾.

Ćwiczenia w szkicowaniu, rysowaniu z pamięci i rysowaniu na tablicy szkolnej.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba i pióro.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do nauki rysunków i omawianie środków naukowych w zakresie szkoły ludowej przy pomocy szkiców, tudzież odpowiednich podręczników i okazów.

Dalszy ciąg ćwiczeń w rysowaniu z natury, używając jako modeli przedwzrostkiem wyrobów przemysłu domowego. Ćwiczenia w rysowaniu z pamięci i rysowaniu na tablicy szkolnej.

Materyały rysunkowe jak na poprzednich kursach.

Nauka muzyki i śpiewu.

Nauka ta jest klasową.

§ 51. Cel nauki: Uzdolnienie do udzielania nauki śpiewu w szkołach ludowych.

Kurs I.

1 godzina tygodniowo.

Ton, nazwy tonów, gama, pisanie nut, klucze, ćwiczenia w pisaniu i czytaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym; wyprowadzanie dalszych gam, znaki transpozycyjne, interwale, rodzaje gam, tonacje, poznanie tonacji durowych i ich pisanie, nauka o interwałach, wartość nut, pauzy, takt, rodzaje taktów, tempo.

Ćwiczenia w zakresie kształtowania głosu i trafiania nut głosem, o ile na to zezwala zdolność głosowa młodzieży ze względu na mutację głosu, należy łączyć z teoretycznymi wskazówkami i wyjaśnieniami. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs II.

1 godzina tygodniowo.

Tonacje molowe; przedstawienie rodzajów tonacji molowej, trójdźwięk, skrócenia w pisowni muzycznej, figury melizmatyczne, terminologia muzyczna, ćwicze-

¹⁾ Do tego celu niezbędne są liczne okazy przemysłu artystycznego z uwzględnieniem rzeczy swojskich, osobliwie zaś rodzimej sztuki ludowej.

nia w czytaniu i pisaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym. Ćwiczenia w zakresie kształtowania głosu i trafiania nut głosem, o ile na to zezwala zdolność głosowa młodzieży ze względu na mutację głosu, należy łączyć z teoretycznymi pouczeniami. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału nauki z kursu drugiego, akord septymowy, akord nonowy, rodzaje głosów, pozycje akordów, ćwiczenia w czytaniu i pisaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym. Ćwiczenia w trafianiu nut głosem i kształtowanie głosu, ćwiczenia w śpiewaniu pieśni ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej. Nieco o najwybitniejszych postaciach z historii muzyki.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki śpiewu na rozmaitych stopniach nauki w szkołach ludowych; ciąg dalszy ćwiczeń w trafianiu nut głosem i kształtowaniu głosu; śpiew choralny z uwzględnieniem pieśni kościelnych i łatwiejszych mszy.

Kształcenie poczucia piękna należy mieć ciągle na oku. Poszczególne pieśni, zwłaszcza patryotyczne, należy utwierdzić w pamięci.

Gra na skrzypcach.

§ 52. Nauka jest klasową, przyczem kursa rozdziela się na grupy od 20 do 25 uczniów.

Cel nauki: Uzdolnienie do pewnego i poprawnego używania skrzypców przy nauce śpiewu w szkołach ludowych.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Zasady trzymania skrzypców, ćwiczenia w prowadzeniu smyczka. Wprawa w poszczególne struny w zakresie pierwszej pozycji. Łatwe ćwiczenia i mniejsze utwory do wprawy. Zwroty smyczka (ze struny na strunę). Gama C-dur, G-dur, D-dur, A-dur, E-dur, H-dur, F-dur, B-dur, Es-dur, As-dur; ćwiczenia interwałowe. Odpowiednie melodie ludowe i małe duety. Ćwiczenia z pamięci.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Ćwiczenia w prowadzeniu smyczka. Ciąg dalszy ćwiczeń interwałowych. Gama A-moll, E-moll, H-moll, Fis-moll, D-moll, G-moll, C-moll, E-moll. Odpowiednie utwory do wprawy; ozdobniki i tryle. Pieśni ludowe i kościelne; niektórych należy wyuczyć na pamięć.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału z kursu II. Gama E-dur, Cis-moll; H-dur, Gis-moll; Cis-dur, Dis-moll; Des-dur, B-moll; Ges-dur, Es-moll; Cis-dur, As-moll (utwory do wprawy w tych gamach zbyt liczne). Trzecia pozycja. Utwory do wprawy w trzeciej pozycji i duety. Gamy przez dwie oktawy aż do szóstej pozycji. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Metodyczne wskazówki do używania skrzypców przy nauce śpiewu. W razie sprzyjających warunków ćwiczenia w transponowaniu, oraz ze zmianą pozycji. Ćwiczenia w gamach i akordach rozłożonych. Pieśni ludowe i kościelne.

Gimnastyka.

§ 53. Cel nauki: Uzdolnienie do udzielania nauki gimnastyki chłopcom i dziewczętom w szkołach ludowych, tudzież do urządzania i prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży. Zaznajomienie z wychowawczym zadaniem gimnastyki w szkole ludowej, z budową przyrządów gimnastycznych i przyborów do gier i zabaw, z urządzeniem boisk gimnastycznych, oraz miejsce do gier i zabaw.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Material ćwiczeń, objęty planem normalnym dla niższych i średnich stopni nauki szkół ludowych w kraju, należy tak teoretycznie jak i praktycznie uczynić pewną i zupełną własnością uczniów.

Gry i zabawy dla młodzieży.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Cały materiał ćwiczeń, zakreślony planem normalnym dla wyższych stopni nauki szkół ludowych w kraju, należy tak teoretycznie jak i praktycznie uczynić pewną i zupełną własnością uczniów. Gry i zabawy. Zaznajomienie z budową przyrządów do gimnastyki, przyborów do gier i zabaw, z urządzeniem zimowych i letnich boisk gimnastycznych, oraz miejsce do gier i zabaw.

Kurs III.

2 godziny, w seminariach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

a) *Teorya*: Wskazówki metodyczne do udzielania nauki gimnastyki na różnych stopniach nauki w szkołach ludowych ze wskazaniem dotyczącej literatury i ze szczególnem uwypatnieniem różnicy między gimnastyką dla chłopców, a dziewcząt.

- b) *Ćwiczenia praktyczne*: Dalsze rozwinięcie wprawy gimnastycznej u kandydatów zapomocą nowych, do ich wieku zastosowanych ćwiczeń. Poruczenie prowadzenia ćwiczeń poszczególnym kandydatom. Wskazówki do urządzania gier i zabaw dla młodzieży. Wprowadzenie w ćwiczenia z zakresu gimnastyki dla dziewcząt.

Kurs IV.

2 godziny, w seminaryjach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

- a) *Teorya*: Najważniejsze wiadomości o pedagogicznem zadaniu gimnastyki w szkole ludowej. Hygiena gimnastyki, gier i zabaw.
- b) *Ćwiczenia praktyczne* w gimnastyce, gry i zabawy dla młodzieży z uczniami szkoły ćwiczeń.
Ciąg dalszy ćwiczeń gimnastycznych.

Na wszystkich stopniach nauki należy zdążać do wyrobienia wprawy gimnastycznej u kandydatów za pomocą ćwiczeń, zastosowanych do ich wieku, następnie do zrozumienia techniki ruchów ciała ludzkiego i do poprawnego używania wyrażeń gimnastycznych.

Uwolnień od nauki gimnastyki udziela jedynie Dyrektor na podstawie orzeczenia lekarza szkolnego, albo lekarza urzędowego i to tylko chwilowo i w ten sposób, że kandydaci mogą być uwolnieni od ćwiczeń, muszą jednakże przypatrywać się im i brać udział w dotyczących pouczeniach na godzinach wyznaczonych.

Uwolnienia od prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży są tylko bardzo wyjątkowo dopuszczalne.

Inne przedmioty naukowe.

§ 54. Jako przedmiotów nadobowiązkowych udziela się nauki się gry na fortepianie i na organach.

Gdzie po temu nadarza się sposobność, należy uczniów kursu IV. zaznajomić praktycznie z metodą wychowania i nauczania głuchoniemych, ciemnych i umysłowo upośledzonych dzieci dla przygotowania ich do przyjęcia do odpowiednich zakładów naukowych.

W tym celu zaprowadzi władza szkolna krajowa w dotyczących zakładach wychowawczych i naukowych, gdzie tylko to rzecz możliwa, krótkotrwałe kursa naukowe dla kandydatów.

Należy dalej uczniów kursu IV., gdzie po temu jest sposobność, zaznajomić z organizacją ogródków dziecięcych i zakładów wychowawczych dla dzieci moralnie zaniedbanych przez zwiedzanie takich zakładów.

Gdzie po temu są warunki, można za zezwoleniem Rady szkolnej krajowej zaprowadzić w budynku szkolnym warsztat dla wyrobów z kartonu, drzewa, gliny i t. p., tudzież odpowiednią naukę zręczności.

Ma wreszcie władza szkolna krajowa, o ile to rzecz możliwa, postarać się o to, żeby wszyscy uczniowie w czasie swych studyów mogli pobierać naukę pływania.

Zaprowadzenie innych nadobowiązkowych przedmiotów nauki może nastąpić za osobnem zezwoleniem Ministra oświaty.

Wykaz godzin.

Liczba porz.	Przedmiot naukowy	W seminariach męskich z językiem wykładowym polskim				W seminariach męskich z językiem wykładowym polskim i ruskim			
		I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
1	Religia	2	2	2	2	2	2	2	2
2	Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi	.	2	4	9	.	2	4	8
3	Język polski	4	4	4	4	3	3	3	3
4	Język ruski	.	.	.	.	3	3	3	3
5	Język niemiecki	3	3	3	2	3	3	3	2
6	Geografia	2	2	2	1	2	2	2	1
7	Historya i znajomość konstytucyi państwa i kraju	2	2	2	1	2	2	2	1
8	Matematyka i rysunki geometryczne	4	3	2	2	4	3	2	2
9	Historya naturalna	3	2	2	2	3	2	2	2
10	Fizyka	3	2	2	1	3	2	2	1
11	Nauka gospodarstwa wiejskiego	.	2	3	3	.	2	3	3
12	Kaligrafia	1	.	.	.	1	.	.	.
13	Rysunki odręczne	2	2	1	1	2	2	1	1
14	Nauka muzyki i śpiewu	1	1	1	1	1	1	1	1
15	Gra na skrzypcach	2	2	1	1	1	1	1	1
16	Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	1	1
	Godzin	31	31	31	32	32	32	32	32

c) Dla seminariów nauczycielskich żeńskich.

Religia.

(Osobno dla każdego wyznania).

§ 55. Cel nauki określa zwierzchnicza władza kościelna (dla uczenie izraelskich przełożenia gmin wyznaniowych), a przepisuje władza szkolna krajowa.

Liczba godzin: Na każdym kursie 2 godziny tygodniowo. Godziny na kursie IV. są przeznaczone na powtórzenie materiału naukowego, na specjalną metodykę przedmiotu i na stosowne ćwiczenia praktyczne w szkole ćwiczeń.

Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi.

§ 56. Cel nauki: Poglądowa znajomość władz ducha ludzkiego i środków do ich rozwoju i kształcenia; znajomość zasad wychowawczego nauczania wogóle, a metodyki poszczególnych przedmiotów nauki w szkołach ludowych pospolitych w szczególności; zaznajomienie z książkami, używanymi w szkołach ludowych pospolitych i z poszczególnymi podręcznikami metodycznymi; znajomość najistotniejszych momentów z historii pedagogiki ze szczególnem uwzględnieniem historycznego rozwoju szkoły ludowej; znajomość najważniejszych dla praktyki szkolnej przepisów; wystarczająca do objęcia urzędu nauczycielskiego wprawa w praktycznym nauczaniu.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Pedagogika ogólna. Nauka ma się ograniczyć do ogólnego wprowadzenia w naukę wychowania, do poznania celów, środków, zasad i metody wychowania, tudzież wychowawców i urządzeń wychowawczych, a uwzględnić także wychowanie głuchoniemych i ciemnych, umysłowo upośledzonych i słabo rozwiniętych, tudzież zaniedbanych dzieci.

Najniezbędniejsze pouczenia psychologiczne mają wyprzedzać poszczególne części pedagogiki.

Naukę wspiera i uzupełnia lektura z wypisów pedagogicznych.

Kurs III.

4 godziny tygodniowo.

Półroczcie I.

Dydaktyka ogólna. We wstępie należy przerobić najniezbędniejsze i najłatwiejsze pojęcia logiczne na przykładach, wziętych z zakresu wyobrażeń uczenie. Zresztą obejmie dydaktyka metody, formy i środki nauczania, zasady wychowawczego nauczania, nauczycieli i szkoły (2 godziny tygodniowo).

Półroczcie II.

Metodyka specjalna. Nauka, której punkt ciężkości spoczywa w hospitowaniu klas szkoły ćwiczeń, ogranicza się do metodyki przedmiotów naukowych klasy elementarnej posługując się ciągle używanymi w szkołach podręcznikami i wska-

zując najlepsze środki naukowe i prace metodyczne w zakresie nauki elementarnej (2 godziny tygodniowo).

Hospitacye.

Przez cały rok odbywają uczenice hospitacye w szkole ćwiczeń (1 godzina tygodniowo).

Hospitowanie zaczyna się od klasy najniższej i przechodzi kolejno przez wszystkie stopnie nauki. O ile to możliwe, powinien, zwłaszcza z początku, cały kurs odbywać hospitacye w tej samej klasie równocześnie.

Co tydzień odbywa się z uczenicami konferencya hospitacyjna (1 godzina) pod kierownictwem dyrektora przy udziale dotyczących nauczycielek szkoły ćwiczeń i nauczyciela dydaktyki ogólnej, a w drugim półroczu także przy udziale nauczyciela specjalnej metodyki klasy elementarnej.

W pierwszych początkach roku szkolnego otrzymują uczenice na takiej konferencyi potrzebne pouczenia o zachowywanym toku nauki na lekcyach hospitowanych, tudzież o innych wydarzeniach z praktyki szkolnej, przyczem wdraża się je w obserwowanie i notowanie tego, co widzą. W dalszym ciągu roku szkolnego podstawą tych konferencyi stają się zwięzłe przez uczenice naszkicowane sprawozdania pisemne z odbytych hospitacyi.

W półroczu drugim należy hospitujące uczenice brać do pomocy w nauczaniu.

W seminariach nauczycielskich żeńskich, z którymi są połączone ogródki dziecięce, powinny uczenice odbywać hospitacye w ogródku dziecięcym i za wskazówkami kierowniczkii ogródka, brać wedle możności czynny udział w pracy, tam dokonywanej.

W tym celu mogą być uczenice podzielone na grupy, z których każda zajęta jest przez jedną godzinę tygodniowo w ogródku. I te hospitacye stanowią przedmiot rozpraw na zwyczajnej konferencyi pohospitacyjnej, mającej się odbywać przy udziale kierowniczkii ogródka dziecięcego.

Lektura z wypisów pedagogicznych, jak na kursie II.

Kurs IV.

9 godzin tygodniowo.

Historya wychowania i nauczania. Najistotniejsze wiadomości z dziejów wychowania i nauczania w poglądowych obrazach najwybitniejszych postaci, najważniejszych epok i najdonioślejszych postępów w dziedzinie szkolnictwa ludowego z uwzględnieniem historycznego rozwoju szkoły ludowej w Austrii, a w szczególności w kraju ojczystym na podstawie lektury z wypisów pedagogicznych, zastosowanych do potrzeb historyi wychowania i nauczania. Powtórzenie pedagogiki i dydaktyki, najważniejsze przepisy praktyki szkolnej w Galicyi, w szczególności zaś Regulamin szkolny (2 godziny tygodniowo).

Praktyka szkolna.

Ta łączy się najpierw ze specjalną metodyką klasy elementarnej, traktowaną na kursie III., potem z nauką specjalnej metodyki, traktowaną przy nauce poszczególnych przedmiotów na kursie IV., a udziela się jej przez cały rok:

- a) zapomocą konferencyi przygotowawczych ;
- b) zapomocą ćwiczeń praktycznych, odbywanych przez kandydatki w szkole ćwiczeń ;
- c) zapomocą następujących po nich konferencyi krytycznych.

Na konferencyi przygotowawczej ustanawia się pod przewodnictwem Dyrektora, przy udziale nauczycieli specjalnej metodyki i nauczycielek szkoły ćwiczeń na cały tydzień plan ćwiczeń praktycznych, które mają łączyć się ze zwykłym tokiem nauki w szkole ćwiczeń. Ćwiczenia te powinny być tak urządzone, żeby równocześnie jak najwięcej uczenie było zajętych i żeby w ciągu roku każda miała sposobność odbyć ćwiczenia praktyczne na różnych stopniach nauki i we wszystkich przedmiotach. W razie potrzeby przygotowanie do ćwiczeń praktycznych ma się także odbywać pisemnie.

Osobno ma dyrektor w porozumieniu z nauczycielem religii postarać się o ćwiczenia praktyczne dla uczenie z nauki religii w obrębie liczby godzin, na ten przedmiot wyznaczonych (§ 55).

Ćwiczenia praktyczne kandydatek z innych przedmiotów odbywają się grupami pod kierownictwem nauczycielek szkoły ćwiczeń, które mają obowiązek udzielać kandydatkom przy końcu lekcji swych spostrzeżeń i odpowiednich uwag (3 godziny tygodniowo).

Każdego tygodnia odbywają się takie ćwiczenia praktyczne jako lekcye próbne w obecności wszystkich kandydatek pod kierownictwem Dyrektora, a przy udziale dotyczącego nauczyciela specjalnej metodyki, tudzież nauczycielki szkoły ćwiczeń (2 godziny tygodniowo).

Przy ćwiczeniach praktycznych, które powinny się odbywać corocznie ze wszystkich przedmiotów naukowych szkoły ćwiczeń, należy zachować tę zasadę, ażeby liczba ich z języka wykładowego i z rachunków przewyższała znacznie liczbę tych ćwiczeń z innych przedmiotów i żeby uczenice wyćwiczyły się dostatecznie w nauczaniu różnych stopni nauki równocześnie.

Przy ćwiczeniach tych należy uwzględnić i kaligrafię; kandydatki otrzymują wskazówki metodyczne do udzielania tego przedmiotu, przyczem zwraca się ich uwagę na to, jakie powinny być zeszyty, jaki lineament, jaki system ławek i t. p.

Leccye próbne stanowią z końcem tygodnia przedmiot szczegółowych rozpraw krytycznych na osobnej konferencyi, w której biorą udział tak kandydatki, jak i dotyczący członkowie grona nauczycielskiego. Z tą konferencyą łączy się także omówienie najważniejszych wydarzeń szkolnych z ubiegłego tygodnia celem praktycznego wprowadzenia uczenie w sprawę wychowania i administracji szkolnej i zaznajomienia ich z zakresem obowiązków nauczycielskich. (Na konferencye przygotowawcze i krytyczne przeznaczają się 2 godziny tygodniowo).

Gdzie na to pozwalają stosunki, powinny uczenice zwiedzać pod kierownictwem nauczycieli także inne szkoły miejscowe i w okolicy.

W seminariach, z którymi połączone są ogródki dziecięce, powinny uczenice brać udział praktyczny w pracach ogródka za wskazówkami kierowniczką, w obrębie liczby godzin, na ćwiczenia praktyczne wogóle przeznaczonej.

Na wszystkich stopniach należy wspierać naukę pedagogiki lekturą prywatną. W tym celu należy dawać kandydatkom do czytania stosowne książki treści ogólnie pedagogicznej, dydaktycznej i specjalnie metodycznej, w szczególności książki, zawierające opracowania wzorowych lekcji próbnych i zniewalać je do samodzielnego przerabiania tych książek i zdawania z nich sprawy ustnie lub pisemnie.

Język wykładowy.

(W zakładach utrakwistycznych oba języki wykładowe).

§ 57. Cel nauki: Znajomość gramatyki, o ile potrzebna do poprawnego wyrażania się w słowie i piśmie; poprawność, jasność i jak największa biegłość w używaniu języka ustnie i na piśmie.

Znajomość głównych rodzajów i form artystycznych prozy i poezji, zdobyta na podstawie wzorowych przykładów.

Poznanie najcenniejszych dzieł literatury ojczystej na podstawie lektury. Łącznie z tem poznanie głównych momentów rozwoju literatury ojczystej.

Kurs I.

4 godziny; w zakładach utrakwistycznych 3 godziny tygodniowo.

a) Gramatyka:

Nauka o formach i rzeczy najważniejsze z głosowni, z uwydatnieniem właściwości ortograficznych. Zdanie pojedyncze ze szczególnem uwzględnieniem składni rzędu.

b) Lektura:

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie wzorowych ustępów pod względem formy i treści przy pomocy stosownych wypisów szkolnych. Ćwiczenia w opowiadaniu i w gładkiem ustnem podawaniu treści i toku myśli z ustępów czytanych, tudzież w wygłaszaniu.

c) Stylistyka i wypracowania piśmienne.

Nauka ta łączy się ściśle z lekturą, ale temat do prac piśmiennych może być zaczerpnięty także z innych przedmiotów nauki. Na wzorowych przykładach należy omówić, a potem najpierw na wzorach, następnie więcej samodzielnie ćwiczyć w opowiadaniu, opisywaniu, w pisaniu listów, w pisemnem przedstawianiu toku myśli i dyspozycji ustępów przeczytanych, w łatwiejszych definicyach. Wdrażanie w sztukę streszczania.

Co miesiąc 1 zadanie szkolne, co drugi miesiąc 1 zadanie domowe.

Kurs II.

4 godziny; w zakładach utrakwistycznych 3 godziny tygodniowo.

a) Gramatyka:

Zdanie złożone, ściągnięte i skrócone; uzupełnienie głosowni; nauka o tworzeniu wyrazów (etymologia); uzupełnienie nauki o formach.

b) Lektura:

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie trudniejszych ustępów pod względem treści i formy jak na kursie I.; ćwiczenia w wygłaszaniu.

c) Stylistyka i wypracowania piśmienne:

Ciąg dalszy ćwiczeń w układaniu dyspozycji i innych działach tej nauki, jak na kursie I. ze zwiększonymi wymaganiami; wypracowania w zakresie stylu praktycznego.

Co miesiąc 1 zadanie szkolne, co 2 miesiące 1 zadanie domowe.

Kurs III.

4 godziny; w utrakwistycznych zakładach 3 godziny tygodniowo.

a) Gramatyka:

Systematyczna nauka gramatyki.

b) Lektura:

Ćwiczenia w czytaniu i objaśnianie ustępów przeczytanych pod względem treści i formy w dalszym ciągu; łącznie z tem wprowadzenie w literaturę na podstawie chronologicznie ułożonej antologii; okresy literatury i najwybitniejsze postaci literackie omawia się w związku z lekturą; ćwiczenia w swobodnym wygłaszaniu.

c) Stylistyka i wypracowania piśmienne:

Ćwiczenia w pisaniu obszerniejszych dyspozycji; przejście do samodzielniejszych wypracowań, po uprzednim omówieniu zadania.

Co miesiąc 1 zadanie; w każdym półroczu 3 zadania domowe, 2 szkolne.

Kurs IV.

4 godziny; w zakładach utrakwistycznych 3 godziny tygodniowo.

a) *Specjalna metodyka języka wykładowego*, nawiązując do tej nauki na kursie III.

Nauka ta obejmuje traktowanie wszystkich gałęzi nauki języka wykładowego na różnych stopniach nauki podług planów, przepisanych dla galicyjskich szkół ludowych pospolitych z pomocą książek, używanych w tychże szkołach. Należy przytem zaznajomić uczenie z najlepszymi pracami metodycznymi w zakresie języka wykładowego, tudzież z najcelniejszymi książkami dla młodzieży (1 godzina tygodniowo).

- b) *Lektura*: Lektura najcenniejszych dzieł z literatury ojczystej. Łącznie z tem zwięzły zarys historii literatury.
- c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Ciąg dalszy ćwiczeń w układaniu dyspozycji. Rozprawki na dane temata i o całych dziełach.
Co miesiąc 1 zadanie; 3 prace domowe i 2 szkolne w półroczu.

Na wszystkich stopniach lektura prywatna ma wspierać naukę szkolną. Należy mianowicie zaprawiać uczenie do czytania z pożytkiem dzieł wyborowych, a lekturę tę, zużytkowywać przy nauce szkolnej (w formie przeglądów, wykładów, prac piśmiennych i t. d).

Na ustne wyrażanie myśli należy szczególniejszy kłaść nacisk, pielęgnując troskliwie sztukę opowiadania.

Przy lekturze udziela się, szczególniejszej na kursie I. i II., odpowiednich pouczeń o głównych rodzajach form artystycznych w prozie i poezji.

W zakładach utrakwistycznych należy przy nauce gramatyki zwracać uwagę przy każdej sposobności na analogiczne zjawiska gramatyczne w drugim języku wykładowym.

Drugi język.

§ 58. Gdzie zachodzi potrzeba, należy uczniom seminaryów nauczycielskich żeńskich z polskim językiem wykładowym dać również sposobność wyuczenia się języka ruskiego. Plan nauki układa grono nauczycielskie, a wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

Język niemiecki.

§ 59. Cel nauki: Rozumienie dzisiejszego języka literackiego; możliwie największa wprawa w używaniu języka potocznego; znajomość gramatyki, o ile jest konieczna do poprawnego wyrażania się ustnie i piśmiennie.

Kurs I.

4 godziny, w utrakwistycznych zakładach 3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy* o przedmiotach z codziennego życia podług obrazów poglądowych i w związku z lekturą;
- b) *Lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcja czytanych prozaicznych i niektórych łatwiejszych poetycznych ustępów wzorowych z wypisów.
Memorowanie;
- c) *Gramatyka*: Rzeczy najważniejsze z głosowni; ćwiczenia w pisowni zapomożą dyktatów; nauka o formach, zdanie pojedyncze;
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Dyktaty, piśmienna reprodukcja rzeczy przeczytanych, opowiadania, opisy.
Co miesiąc 1 zadanie domowe i 1 szkolne, nie wliczając w to dyktatów.

Kurs II.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy* o przedmiotach z codziennego życia podług obrazów poglądowych i w związku z lekturą; opisy podług własnych spostrzeżeń i łatwe opowiadania wydarzeń z własnego życia;
- b) *Lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i swobodniejsza reprodukcja przeczytanych prozaicznych i poetycznych ustępów wzorowych z wypisów. Memorowanie;
- c) *Gramatyka*: Powtórzenie nauki o formach, zdanie rozwinięte i złożone;
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Reprodukcja czytanych ustępów, opowiadania, opisy, listy.

Co miesiąc 1 zadanie domowe i 1 szkolne.

Kurs III.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy i lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcja trudniejszych poetycznych i prozaicznych ustępów, których treść może być zaczerpnięta także z innych przedmiotów nauki, a uwzględnia również obrazki z literatury niemieckiej; ćwiczenia w swobodniejszym opowiadaniu i dalsze rozmowy w związku z lekturą, obrazami poglądowymi, z wydarzeniami i stosunkami z życia codziennego;
- b) *Gramatyka*: Powtórzenie i uzupełnienie nauki o zdaniu;
- c) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Swobodniejsza reprodukcja rzeczy czytanych, opowiadania i opisy, podług własnych spostrzeżeń, listy i inne ważniejsze pisma z zakresu stylu praktycznego. Ćwiczenia w układaniu dyspozycji.

Co miesiąc 1 zadanie; wogóle 3 szkolne zadania i 2 domowe w każdym półroczu.

Kurs IV.

3 godziny tygodniowo.

- a) *Rozmowy i lektura*: Ćwiczenia w czytaniu, objaśnianie i reprodukcja ustępów czytanych, jak na kursie III. Dalsze ćwiczenia w swobodniejszym opowiadaniu i rozmowy, jak na kursie III.
- b) *Gramatyka*: Zwięzłe powtórzenie materiału gramatycznego z poprzednich kursów.
- c) *Wskazówki metodyczne* do udzielania nauki języka niemieckiego na podstawie planów i książek, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych. Zaznajomienie uczenie z najlepszymi, metodycznymi podręcznikami do nauki języka niemieckiego.
- d) *Stylistyka i wypracowania piśmienne*: Ciąg dalszy ćwiczeń, jak na kursie III. z większymi tylko wymaganiami.

Co miesiąc 1 zadanie; wogóle 3 zadania szkolne, a 2 domowe w każdym półroczu.

Na wszystkich stopniach nauki należy zdążać do dobrej i poprawnej wymowy i należytej w niej wprawy; należy nadto zwracać szczególną uwagę na zasadnicze różnice w wyrażaniu się i w budowie między językiem ojczystym, a niemieckim.

Na wszystkich stopniach nauki powinna lektura prywatna, stosownie urządzona i kontrolowana, wspierać naukę szkolną.

Geografia.

§ 60. Cel nauki: Rozumienie mapy, globusu i najważniejszych zasad geografii fizycznej i matematycznej; ogólne poznanie powierzchni ziemi podług naturalnego i politycznego ugrupowania; znajomość Europy, mianowicie środkowej i wschodniej; szczegółowa znajomość Monarchii austriacko-węgierskiej z uwydatnieniem kraju ojczystego; ćwiczenia kartograficzne i ćwiczenia w porównywaniu stosunków geograficznych.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Globus i linie na nim, o ile to potrzebne do oznaczania położenia geograficznego; rozmieszczenie ładu stałego i obszaru wód na powierzchni ziemi; części świata i oceany, granice ich i wielkość. Azya, Afryka i Europa ogólnie; kraje nad morzem Śródziemnem szczegółowiej.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Środkowa i wschodnia Europa szczegółowo z wyłączeniem Austro-Węgier; Ameryka i Australia przegładowo.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Geografia Austro-Węgier, a w szczególności kraju ojczystego.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki geografii podług planów, przepiśnianych dla szkół ludowych pospolitych. Należy przytem zaznajomić uczenie z najlepszymi, metodycznymi dziełami i z najcelniejszymi książkami dla młodzieży.

Zebranie i uzupełnienie zasadniczych wiadomości z geografii fizycznej i matematycznej. Porównawcze powtórzenie całego materiału naukowego.

Czytanie mapy i żywe zwięzywanie geograficznego i historycznego materiału naukowego należy uprawiać na wszystkich stopniach nauki. Ćwiczenia kartograficzne łączą się z nauką na wszystkich stopniach, ale są wykluczone jako prace domowe.

Historia.

§ 61. Cel nauki: Ogólna znajomość najważniejszych wydarzeń z dziejów powszechnych, zwłaszcza z dziejów cywilizacji; dzieje Monarchii austriacko-węgierskiej i kraju ojczystego.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Dzieje powszechne do początku wieku odkryć w zaokrąglonych obrazach ze szczególnem uwzględnieniem osób i wydarzeń, mających znaczenie w dziejach cywilizacji, uwydatniając związek powszechno-dziejowy.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Dzieje powszechne od początku wieku odkryć aż po czasy najnowsze w zaokrąglonych obrazach ze szczególnem uwzględnieniem osób i wydarzeń, mających znaczenie w dziejach cywilizacji, uwydatniając związek powszechno-dziejowy.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Historia Monarchii austriacko-węgierskiej. Nieco o ustroju państwa i urządzeniach państwowych (1 godzina). Historia kraju ojczystego (1 godzina).

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki historii podług planów, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych. Zwięzłe powtórzenie materiału historycznego, osobliwie z historii austriackiej i kraju ojczystego.

Należy ciągle mieć to na oku, ażeby nauka historii i geografii wzajemnie się wspierały na każdym stopniu nauki, dlatego też potrzeba przy nauce historii nieustannie używać mapy.

Na wszystkich stopniach nauki należy starannie pielęgnować swobodne, barwne i gładkie opowiadanie, tudzież lekturę prywatną wartościowych, popularnych opisów historycznych, a osobliwie pism dla młodzieży.

Arytmetyka i nauka form geometrycznych.

§ 62. Cel nauki: Zrozumienie działań arytmetycznych na liczbach szczególnych i ogólnych, tudzież nauki o równaniach stopnia pierwszego. Biegłość w rachunkach z pamięci i znajomość najniezbędniejszych rachunków praktycznych, wprowadzając uczenie w dokładne zrozumienie sposobu postępowania.

Zrozumienie najważniejszych zasad planimetrii i stereometrii.

Kurs I.

3 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Pojęcie wielkości i liczb; cztery główne działania na liczbach szczególnych i ogólnych, bezwzględnych i względnych, na jednomianach i wielomianach; własności liczb układu dziesiętkowego, uważanych jako wielomiany o zasadzie 10; rozkładanie liczb na czynniki pierwsze; największa wspólna miara, najmniejsza wspólna wielokrotność. Działania na ułamkach zwyczajnych. Najważniejsze wiadomości o stosunkach i proporcjach. Potęgowanie i pierwiastkowanie. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Linie, kąty, trójkąty i wielokąty, przystawanie i obliczanie powierzchni figur prostoliniowych.

Częste, krótkie ćwiczenia domowe w związku z przerobionym materiałem; co miesiąc 1 zadanie szkolne.

Kurs II.

3 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Krótkie powtórzenie działań algebraicznych ze szczególnym uwzględnieniem działań na wyrazach złożonych (iloczynach, ilorazach, ułamkach, potęgach i pierwiastkach). Rozwiązywanie równań stopnia pierwszego o jednej i dwu niewiadomych. Układanie zagadnień w równania i zastosowanie ich do rozwiązywania zagadnień z geometrii i rachunków praktycznych. Proporcjonalność prosta i odwrotna. Reguła trzech prosta i złożona. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Podobieństwo figur prostoliniowych; nauka o kole, najważniejsze własności elipsy, paraboli i hyperboli.

Wypracowania piśmienne, jak na kursie I.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Arytmetyka (w obu półroczach): Równania pierwszego stopnia w zastosowaniu do rozwiązywania zadań praktycznych. Najpotrzebniejsze rachunki kupieckie i w zakresie zagadnień życia praktycznego. Zasady buchalterii pojedynczej. Ćwiczenia w rachunku z pamięci.

Geometria (w obu półroczach): Najważniejsze wiadomości ze stereometrii. Wypracowania piśmienne, jak na kursie I.

Kurs IV.

W półroczu pierwszym 1 godzina, w drugim 2 godziny tygodniowo.

Powtórzenie całego materiału naukowego z arytmetyki i geometrii, a szczególnie zapomocą rozwiązywania zadań praktycznych.

Specjalna metodyka nauki arytmetyki i geometrii na różnych stopniach nauki podług planów i książek, przepisanych dla galicyjskich szkół ludowych polspolitych, przyczem należy zaznajamiać uczennice z najlepszymi metodycznymi podręcznikami.

Wypracowania piśmienne, jak na kursie I.

Głównie należy dążyć do zrozumienia działań na liczbach szczególnych; rachowanie liczbami ogólnymi powinno się uprawiać tylko ze względu na cel powyższy.

Uczennice mają się ćwiczyć w używaniu cyrkla, lineалу, kątomierza i podziałki.

Historia naturalna wraz z warzywnictwem i ogrodnictwem.

§ 63. Cel nauki: Znajomość wewnętrznej budowy i funkcyi życiowych ciała ludzkiego. Ogólne poznanie trzech królestw przyrody i budowy skorupy ziemskiej. Znajomość warzywnictwa i ogrodnictwa wogóle. Ćwiczenia w wykonywaniu najważniejszych prac ogrodniczych, a osobliwie z uwzględnieniem potrzeb ogrodu szkolnego.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Półrocze I., 2 godziny tygodniowo: Zoologia ze szczególnem uwzględnieniem pożytecznych i szkodliwych zwierząt. (Uczy nauczyciel fachowy).

Półrocze II., a) 1 godzina tygodniowo: Zoologia, j. w. (nauczyciel fachowy); b) 1 godzina tygodniowo: Budowa, funkcyje życiowe i stosunki rozwoju ciała ludzkiego, przyczem uwzględnia się najważniejsze zasady pielęgnowania zdrowia. (Uczy lekarz szkolny).

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Półrocze I.: Najważniejsze minerały i skały pod względem ich znaczenia technicznego i gospodarczego.

Półrocze II.: Najważniejsze wiadomości o budowie skorupy ziemskiej. Uwydatnienie geologicznych właściwości kraju ojczystego.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Półrocze I.: Budowa i czynności życiowe roślin.

Półrocze II.: Poznanie i opisanie najważniejszych roślin na podstawie układu naturalnego, zwracając ciągle uwagę na rośliny najbliższej okolicy tak

uprawne, jak i dziko rosnące, tak pożyteczne, jak i szkodliwe. Ćwiczenia w oznaczaniu roślin.

W półroczu II.: Praktyczne pouczenia o warzywnictwie i ogrodnictwie. Należy zarazem uwzględnić hodowlę kwiatów.

Kurs IV.

2 godziny w półroczu pierwszym, 1 godzina w drugim.

Półroczcie I.: Powtórzenie materiału z somatologii z kursu I. Zarys higieny szkolnej według ogólnych i szczegółowych przepisów higieny, obowiązujących w galicyjskich szkołach ludowych.

Pouczenie o niesieniu pierwszej pomocy przy uszkodzeniach cielesnych. (Uczy lekarz szkolny).

Półroczcie II.: Powtórzenie materiału naukowego; wskazówki metodyczne do udzielania nauki historii naturalnej podług planów, przepisanych dla szkół ludowych pospolitych, przyczem należy zaznajomić kandydatki z najlepszymi książkami dla młodzieży.

W półroczu drugim ciąg dalszy pouczeń praktycznych w zakresie warzywnictwa i ogrodnictwa, tudzież hodowli kwiatów. (Uczy nauczyciel fachowy).

Nauka historii naturalnej powinna przedewszystkiem objąć swojskie twory przyrody i oprzeć się na poglądzie. Nauka nie powinna nigdy odbywać się bez dotyczących okazów lub obrazów, a wspierać ją ma ogród szkolny w każdym półroczu letniem. Należy także podać kandydatkom wskazówki do zestawiania zbiorów przyrodniczych ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej.

Roboty praktyczne w ogrodzie szkolnym, do których należy także wzywać uczennice kursu I. i II., odbywają się dla kursu III. i IV. w wymiarze conajmniej dwu godzin tygodniowo i wykonują pod kierunkiem nauczyciela historii naturalnej podług planu, przez niego ułożonego, a przez Radę szkolną krajową zatwierdzonego. Nauka warzywnictwa i ogrodnictwa jest przeważnie praktyczną i obudzać powinna u kandydatek zrozumienie rzeczy, oraz żywy interes dla tych działów gospodarstwa.

Przy nauce historii naturalnej należy więc na tę okoliczność ciągle zwracać uwagę i udzielać kandydatkom w tym względzie potrzebnych wiadomości.

Fizyka.

§ 64. Cel nauki: Poznanie najważniejszych zjawisk fizycznych i chemicznych, spotykanych w życiu codziennem, tudzież ich praw na podstawie doświadczeń (eksperymentów). Wprawa w objaśnianiu tych zjawisk.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze wiadomości z chemii nieorganicznej (półroczce I.) i organicznej (półroczce II.), przyczem należy uwzględnić zjawiska z życia codziennego, szczególnie zaś gospodarstwo domowe.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze dla życia praktycznego wiadomości z mechaniki ogólnej. Dynamika ciał stałych, cieczy i gazów. Akustyka.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Najważniejsze dla życia praktycznego wiadomości z nauki o ciepłe, elektryczności, magnetyzmu i optyki.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału naukowego, a szczególnie zapomocą wyjaśniania zjawisk przyrody. Wskazówki metodyczne do nauczania fizyki i ćwiczenia w wykonywaniu najprostszyc doświadczeń, które należy podług ustępów z książek szkolnych ludowych zestawić i przerobić.

Na wszystkich stopniach nauki należy zawsze wychodzić od spostrzeżenia i doświadczenia. a uwzględnić szczególnie wyjaśnianie zjawisk w gospodarstwie domowym.

Kaligrafia.

§ 65. Cel nauki: Wyraźne i kształtne pismo. Wprawa w pisanie kredą na tablicy.

Kurs I.

1 godzina tygodniowo.

Kształty liter polskiego i niemieckiego pisma zwykłego w genetycznym porządku i związku ze sobą, podług wzoru, napisanego przez nauczyciela na tablicy, przyczem należy przedewszystkiem wyuczyć tych kształtów liter, które są używane w elementarzach. Pismo rondowe i frakturowe należy ograniczyć do potrzeb nauki w szkołach ludowych. Pisanie kredą na tablicy.

W zakładach z językiem wykładowym polskim i ruskim także pismo ruskie.

Ćwiczenia w różnych rodzajach pisma mają się odbywać przez cały czas studyów zapomocą comiesięcznych wypracowań domowych. Celem dopilnowania ich i kontroli na kursie II., III. i IV. ma Dyrektor poczynić potrzebne zarządzenia.

Prócz tego są obowiązani wszyscy członkowie grona nauczycielskiego zważać z całą ścisłością przy wszelkiem pisaniu na prawidłowość, czystość i piękność pisma.

Do swobodnych ćwiczeń w pisaniu na tablicy należy uczniom dawać sposobność przez cały czas studyów.

Rysunki odręczne.

§ 66. Cel nauki: Kształcenie zdolności widzenia, spostrzegania, pamięci i wyobraźni w zakresie kształtów i kolorów. Kształcenie poczucia piękna. Sprawność w rysowaniu, malowaniu i szkicowaniu prostych przedmiotów z natury. Sprawność w rysowaniu na tablicy szkolnej. Znajomość typowych form stylowych zdobnictwa historycznego i współczesnego.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Rysowanie kształtów płaskich na kartkach rysunkowych ołówkiem, tudzież w dużym rozmiarze węglem na papierze do pakowania i kredą na tablicy szkolnej, jako wstęp do rysowania kształtów bryłowych. Te ćwiczenia należy wykonywać przeważnie z pamięci. Najpóźniej w czwartym miesiącu nauki należy rozpocząć naukę rysunku perspektywicznego z poglądu zapomocą rysowania kształtów bryłowych podług modeli i przedmiotów z otoczenia, przeważnie w konturach, również na kartkach rysunkowych, papierze do pakowania i na tablicy szkolnej.

Rysowanie pendzlem i kolorem obojętnym sylwet liści, owoców, kwiatów, gałązek, motyli i przedmiotów o charakterze płaskim. Ćwiczenia w trafianiu kolorów zapomocą malowania sylwet wspomnianych przedmiotów z uwzględnieniem ich koloru miejscowego (właściwego).

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Dalszy ciąg nauki rysunku perspektywicznego z poglądu, najpierw w konturach, bez wycięcia gumy do wycierania¹⁾ następnie z oznaczeniem mas oświetlenia, rozgraniczanych dobitnie, bez uwzględniania tonów (walorów) pośrednich. Rysowanie niepolewanych naczyń glinianych, naczyń drewnianych, narzędzi i innych przedmiotów z otoczenia o wyrazistych kształtach z ścisłym przestrzeganiem zasady podporządkowywania szczegółów na korzyść wrażenia całości²⁾. Dalszy ciąg nauki

¹⁾ Lekko, chociaż śmiało i swobodnie znaczonych zarysów nie wyciera się, ostateczny zaś kontur wyciąga się linią pełniejszą. Tak należy postępować czy to przy rysowaniu ołówkiem na kartce rysunkowej, czy też przy rysowaniu węglem na papierze do pakowania lub kredą na tablicy szkolnej.

²⁾ Nie wyginać i nie miąć konturów. Nie brudzić papieru przez wrysowanie półtonów w świetle. Nie rozrywać cieniów refleksami.

w trafianiu kolorów zapomocą rysowania roślin i kwiatów żywych, owoców, motyli, owadów i t. p.

Ciągłe ćwiczenia w rysowaniu z pamięci i na tablicy szkolnej.

Przygodne ćwiczenia w piśmie ornamentalnem w celu estetycznego opisywania rysunków. Omawianie, a o ile czas pozwoli, i szkicowanie typowych form stylowego zdobnictwa historycznego na podstawie modeli i wzorowych wydawnictw z tego zakresu.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba, kredka czarna i biała.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

Rysowanie i malowanie natury martwej ze stopniowem uwzględnieniem watorów oświetlenia i koloru przy równoczesnem dążeniu do zdecydowanego odgraniczania w płaszczyznach stopni światła i cieniów. Na tym stopniu nauki należy już także dążyć zwolna do charakteryzowania materyałów, jak: drzewa, metalu, szkła, porcelany i t. p.

Obok tego rysowanie podług ornamentalnych modeli gipsowych, zwłaszcza gotyckich, dla ćwiczenia w ciętem traktowaniu płaszczyzn.

Dalszy ciąg ćwiczeń w rysowaniu i malowaniu roślin i kwiatów żywych. Próby w układaniu ornamentów na podstawie motywów geometrycznych, tudzież motywów, zaczerpniętych z natury, przyczem należy zdawać sobie sprawę ze związku, jaki zachodzi między przeznaczeniem, wątkiem i kształtem ornamentu.¹⁾

Dalszy ciąg nauki pogładowej o stylowych, historycznych formach zdobniczych, jak na kursie II. Ćwiczenia w szkicowaniu i rysowaniu na tablicy szkolnej.

Materyały rysunkowe: ołówek, węgiel, farba, pastele, kredki i ołówki kolorowe, pióro.

Kurs IV.

2 godziny, w seminariach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Omawianie metody nauki rysunków i środków naukowych w zakresie szkoły ludowej przy pomocy szkiców, tudzież odpowiednich podręczników i okazów.

Dalszy ciąg ćwiczeń w rysowaniu i malowaniu z natury, w rysowaniu z pamięci, rysowaniu na tablicy szkolnej i w szkicowaniu.

Uwaga. Więcej czasu należy poświęcić nauce rysunku dekoracyjnego, zastosowanego do ręcznych robót kobiecych. Ćwiczenia w układaniu ornamentów odbywać się powinny zawsze na podstawie dokładnie określonego tematu z zakresu haftu białego i kolorowego, wyszywań na kanwie, aplikacyi, koronek, wyszywań taśmowych i t. p. Studya w rysowaniu i malowaniu roślin ornamentalnych będą przeto miały przewagę.

¹⁾ Do tego celu niezbędne są liczne okazy przemysłu artystycznego z uwzględnieniem rzeczy swojskich, osobliwie zaś rodzimej sztuki ludowej.

Nauka muzyki i śpiewu.

§ 67. Nauka jest klasową.

Cel nauki: Uzdolnienie do udzielania nauki śpiewu w szkołach ludowych.

Kurs I.

1 godzina tygodniowo.

Ton, nazwy tonów, gama, pisanie nut, klucze, ćwiczenia muzyczne w pisaniu i czytaniu nut w kluczu wiolinowym i basowym; wyprowadzanie dalszych gam, znaki transpozycyjne, interwale, rodzaje gam, tonacje; poznanie tonacji durowych i ich pisanie, nauka o interwałach, wartość nut, pauzy, takt, rodzaje taktów, tempo.

Ćwiczenia w zakresie kształtowania głosu i trafiania nut głosem, o ile na to zezwala zdolność głosowa młodzieży ze względu na mutację głosu, należy łączyć z teoretycznymi wskazówkami. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs II.

1 godzina tygodniowo.

Tonacje molowe. Poznanie tonacji molowych. Trójdźwięk. Skrócenia w pisowni muzycznej, figury melizmatyczne, terminologia muzyczna. Ozdobniki.

Ćwiczenia w zakresie kształtowania głosu i trafiania nut głosem.

Wyuczanie pieśni ludowych i kościelnych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału naukowego z kursu drugiego; akord septymowy, akord nonowy; rodzaje głosów, pozycje akordów.

Ćwiczenia w trafianiu nut i kształtowaniu głosu; wyuczanie pieśni ludowych i kościelnych ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb szkoły ludowej. Nieco o najwybitniejszych postaciach z historii muzyki.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki śpiewu na różnych stopniach nauki w szkole ludowej; ciąg dalszy ćwiczeń w trafianiu nut głosem. Kształtowanie głosu; śpiew choralny z uwzględnieniem pieśni kościelnych i łatwiejszych mszy.

Kształcenie poczucia piękna należy mieć ciągle na oku. Poszczególne, zwłaszcza patriotyczne pieśni, należy utwierdzać w pamięci.

Gra na skrzypcach.

§ 68. Nauka jest klasową, przyczem kursa rozdziela się na grupy od 20 do 25 uczniów.

Cel nauki: Uzdolnienie do pewnego i poprawnego używania skrzypców przy nauce śpiewu w szkołach ludowych.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Zasady trzymania skrzypców, ćwiczenia w prowadzeniu smyczka. Wprawa w poszczególnych strunach w zakresie pierwszej pozycji. Łatwe ćwiczenia i mniejsze utwory do wprawy. Zwroty smyczka (ze struny na strunę). Gama C-dur, G-dur, D-dur, A-dur, E-dur, H-dur, F-dur, B-dur, Es-dur, As-dur; ćwiczenia interwałowe. Odpowiednie melode ludowe i małe duety. Ćwiczenia z pamięci.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Ćwiczenia w prowadzeniu smyczka. Ciąg dalszy ćwiczeń interwałowych. Gama A-moll, E-moll, H-moll, Fis-moll, D-moll, G-moll, C-moll, E-moll. Odpowiednie utwory do wprawy; ozdobniki i tryle. Pieśni ludowe i kościelne; niektórych należy wyuczyć na pamięć.

Kurs III.

1 godzina tygodniowo.

Powtórzenie materiału z kursu II. Gama E-dur, Cis-moll; H-dur, Gis-moll; Cis-dur, Dis-moll; Des-dur, B-moll; Ges-dur, Es-moll; Cis-dur, As-moll (utwory do wprawy w tych gamach zbyt ciężkie). Trzecia pozycja. Utwory do wprawy w trzeciej pozycji i duety. Gamy przez dwie oktawy aż do szóstej pozycji. Pieśni ludowe i kościelne.

Kurs IV.

1 godzina tygodniowo.

Metodyczne wskazówki do używania skrzypców przy nauce śpiewu. W razie sprzyjających warunków ćwiczenia w transponowaniu, oraz ze zmianą pozycji. Ćwiczenia w gamach i akordach rozłożonych. Pieśni ludowe i kościelne.

Roboty ręczne kobiece.

§ 69. Cel nauki: Gruntowna znajomość robót kobiecych, niezbędnych w gospodarstwie domowym. Uzdolnienie do udzielania nauki robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Roboty szydełkowe. Rodzaje ściegów: ułożenie kilku rodzajów ściegów we wzornik podług wzorów szydełkowych i opisów z pomocą czasopism z wzorami. Szydełkowanie gwiazdek. Ścieg Wiktorya (tuneski). Wykonywanie robót szydełkowych do użytku domowego.

Nauka kroju i szycie bielizny. Rzymska zapaska (fartuszek). Różne ściegi i szwy i ich ułożenie w systematycznym porządku na płatku. Mereżowanie.

Przykrawanie zapasek (fartuszków) w kliny, krój koszuli dziecięcej.

Kurs II.

2 godziny, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Krój i szycie bielizny. Rysowanie, przykrawanie i szycie koszuli kobiecej (krojem t. zw. wiedeńskim).

Dzierganie; znaczenie bielizny z uwzględnieniem liter; znaczenie chustek do nosa.

Ciąg dalszy ćwiczeń w zastosowaniu rozmaitych ściegów i szwów. Łatanie i cerowanie bielizny.

Kurs III.

2 godziny, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Krój i szycie bielizny. Szycie na maszynie. Szycie bielizny domowej i do ubrania. Krój spodnicy i poszewki.

Haft biały. Siatkowanie (kwadrat, prostokąt).

Kurs IV.

2 godziny, w zakładach utrakwistycznych 1 godzina tygodniowo.

Wskazówki metodyczne do udzielania nauki robót ręcznych kobiecych podług planów, przepisanych dla szkół ludowych w Galicyi.

Powtórzenie i przerobienie całego materiału naukowego ze szczególnem uwzględnieniem potrzeb nauczania w szkołach ludowych pospolitych.

Na wszystkich stopniach nauki powinna teoria pozostawać w bezpośrednim związku z praktyką. Nauce towarzyszy ciągle pouczenie o materiałach, używanych do robót (pod względem rodzaju, jakości i pochodzenia), jak również o używanych do wykonywania robót przyborach.

Przy wszystkich robotach należy kształcenie poczucia piękna szczególnie mieć na oku.

Osobliwszą uwagę zwracać należy na poprawność rysunku, tej podstawy gustownych robót, na prawidłowe i dokładne wykonanie, na trafność doboru i zestawienia barw.

Uwaga. Na miejscowe właściwości należy również zwracać uwagę. Rozszerzenie nauki na inne roboty albo zmiana planu naukowego, odpowiadająca miejscowym potrzebom, nastąpić może na wniosek grona nauczycielskiego za zezwoleniem Rady szkolnej krajowej.

Nauka ma być udzielana grupami od 20 do 25 uczenic.

Gimnastyka.

§ 70. Cel nauki: Uzdolnienie do udzielania nauki gimnastyki dziewczętom szkół ludowych, tudzież do urządzania i prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży.

Zaznajomienie z pedagogicznym zadaniem gimnastyki szkolnej wogóle, następnie z istotą i materiałem ćwiczeń gimnastycznych dla dziewcząt, a w szczególności z zasadami traktowania go przy nauce.

Pouczenie o budowie przyrządów gimnastycznych i przyborów do gier i zabaw, tudzież o urządzeniu boisk gimnastycznych, oraz miejsce do gier i zabaw.

Kurs I.

2 godziny tygodniowo.

Materiał ćwiczeń, objęty planem normalnym dla dziewcząt niższych i średnich stopni nauki w szkołach ludowych, ma się stać teoretycznie i praktycznie pewną i zupełną własnością uczenice. Gry i zabawy dla młodzieży.

Kurs II.

2 godziny tygodniowo.

Materiał ćwiczeń, objęty planem normalnym dla dziewcząt wyższych stopni nauki w szkołach ludowych, ma się stać teoretycznie i praktycznie pewną i zupełną własnością uczenice.

Pouczenie o budowie najbardziej używanych przyrządów gimnastycznych i przyborów do gier i zabaw, tudzież o urządzeniu boisk gimnastycznych, oraz miejsce do gier i zabaw. Gry i zabawy dla młodzieży.

Kurs III.

2 godziny tygodniowo.

- a) *Teorya*: Wskazówki metodyczne do udzielania nauki gimnastyki na różnych stopniach nauki w szkołach ludowych ze wskazaniem dotyczącej literatury.
- b) *Ćwiczenia praktyczne*: Poruczenie prowadzenia ćwiczeń poszczególnym kandydatkom i wskazówki do urządzania gier i zabaw dla młodzieży.

Kurs IV.

2 godziny tygodniowo.

- a) *Teorya*: Nieco o istocie i wychowawczem zadaniu gimnastyki w szkołach ludowych, a gimnastyki dla dziewcząt w szczególności. Hygiena gimnastyki, gier i zabaw.
- b) *Ćwiczenia praktyczne* w gimnastyce, gry i zabawy z uczenicami szkoły ćwiczeń. Ciąg dalszy ćwiczeń gimnastycznych.

Uwolnień od nauki gimnastyki i od prowadzenia zabaw dla młodzieży udziela Dyrektor jedynie na podstawie świadectwa lekarskiego, a i to tylko chwilowo i w ten sposób, że kandydatki mogą być uwolnione od ćwiczeń, muszą jednakże

przypatrywać się im i brać udział w dotyczących pouczeniach na godzinach wyznaczonych.

Wybierać należy ćwiczenia o ruchach miarowych, działających bardziej ożywiająco, aniżeli zbyt natężająco, a unikać wszystkiego, coby raziło pod względem estetycznym.

Na wszystkich stopniach nauki należy zdążać do wyrobienia wprawy gimnastycznej u kandydatek zapomocą ćwiczeń, zastosowanych do ich wieku, następnie do zrozumienia techniki ruchów ciała ludzkiego i do poprawnego używania wyrażeń gimnastycznych.

Języki obce.

§ 71. Język francuski może być przedmiotem nauki nadobowiązkowej. Uczennice, które z niej chcą korzystać, należy podzielić odpowiednio do ich przygotowania na dwie lub trzy grupy, z których każda może mieć najwyżej 4 godziny nauki tygodniowo. Plan ustanawia Rada szkolna krajowa na wniosek grona nauczycielskiego.

Celem, do którego przy tej nauce zmierzać należy, jest poprawne używanie języka w mowie i piśmie.

Inne przedmioty nauki.

§ 72. Jako przedmiotów nadobowiązkowych uczy się gry na fortepianie i na organach.

Uczennice tych seminaryjów nauczycielskich, z którymi połączone są ogródki dziecięce, mogą się ubiegać o uzdolnienie na kierowniczkę ogródków. W tym celu mają one w półroczu zimowym pobierać na kursie IV. osobno naukę o formach froeblovskich w dwu nadzwyczajnych godzinach tygodniowo. Uzdolnienie na kierowniczkę ogródków dziecięcych należy przyznawać tylko takim uczennicom, które nie były uwolnione od nauki gimnastyki, egzamin dojrzałości zdały ze skutkiem pomyślnym, w nauce o formach froeblovskich brały skutecznie udział i zdobyły sobie praktyczną i teoretyczną znajomość ogródków dziecięcych. Uzdolnienie zaznacza się w świadectwie dojrzałości.

Uczennice tych seminaryjów nauczycielskich, przy których niema ogródków froeblovskich, należy zaznajomić z organizacją zakładów dla dziatwy w wieku przedszkolnym. To samo dotyczy zakładów wychowawczych dla ciemnych, unysłowo upośledzonych, głuchoniemych i moralnie zaniedbanych dzieci.

Ma wreszcie władza szkolna krajowa, o ile to rzecz możliwa, poczynić starania, ażeby wszystkie uczennice w czasie swych studyjów mogły pobierać naukę pływania.

Zaprowadzenie innych nadobowiązkowych przedmiotów może nastąpić za osobnym zezwoleniem Ministra oświaty.

Wykaz godzin.

Liczba porz.	Przedmiot naukowy	W seminariach nauczycielskich żeńskich z językiem wykładowym polskim				W seminariach nauczycielskich żeńskich z językiem wykładowym polskim i ruskim			
		I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
1	Religia	2	2	2	2	2	2	2	2
2	Pedagogika z ćwiczeniami praktycznymi	.	2	4	9	.	2	4	9
3	Język polski	4	4	4	4	3	3	3	3
4	Język ruski	.	.	.	.	3	3	3	3
5	Język niemiecki	4	3	3	3	3	3	3	3
6	Geografia	2	2	2	1	2	2	2	1
7	Historia	2	2	2	1	2	2	2	1
8	Arytmetyka i nauka form geometrycznych	3	3	2	Pr. I. 1 Pr. II. 2	3	3	2	Pr. I. 1 Pr. II. 2
9	Historia naturalna	2	2	2	Pr. I. 2 Pr. II. 1	2	2	2	Pr. I. 2 Pr. II. 1
10	Fizyka	2	2	2	1	2	2	2	1
11	Kaligrafia	1	.	.	.	1	.	.	.
12	Rysunki odręczne	2	2	2	2	2	2	2	1
13	Nauka muzyki i śpiewu	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Roboty ręczne kobiece	2	2	2	2	2	1	1	1
15	Gra na skrzypcach	2	2	1	1	1	1	1	1
16	Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	2	2
Godzin		31	31	31	32	31	31	32	32

B. Podział godzin.

§ 73. Przy rozkładzie godzin nauki na dni tygodnia należy zachować następujące zasady:

1. Dwa popołudnia, albo cały dzień w tygodniu są wolne od nauki przedmiotów obowiązkowych.

2. W innych dniach ma się odbywać wszędzie nauka ranna i popołudniowa, o ile nie stoją temu na przeszkodzie warunki miejscowe lub klimatyczne. Wyjątki pod tym względem mogą nastąpić za zezwoleniem władzy szkolnej krajowej.

3. Po pierwszej godzinie ma następować we wszystkich oddziałach seminariów nauczycielskich męskich i żeńskich, oraz w połączonych z niemi szkołach ćwiczeń, pauza pięciominutowa; po drugiej godzinie, jeżeli po niej następuje trzecia, pauza 15-minutowa; między godziną trzecią, a czwartą należy dać przerwę 10-minutową; jeżeli po godzinie czwartej nauki następuje piąta, ma być między niemi przerwa również 10-minutowa.

Początek pauz między godzinami ma być tak uregulowany, żeby z każdej godziny była odliczona równa ilość czasu.

4. Przedmioty, wymagające największego skupienia i natężenia umysłowego ze strony młodzieży, przypadają powinny na pierwsze godziny przedpołudniowe. Na przedmioty, które wymagają silniejszego i ciągłego natężenia wzroku, n. p. na roboty ręczne kobiece, kaligrafię i rysunki, należy przeznaczać, o ile to rzecz możliwa, tylko najświetlejsze pory dnia, a zaniechać zupełnie, o ile tylko można, uczenia tych przedmiotów przy sztucznem oświetleniu sal szkolnych.

5. Jeżeli na którym kursie są uczniowie różnych wyznań, należy na naukę religii przeznaczać, o ile można, godziny skrajne.

C. Metoda i podręczniki.

§ 74. Przy wyborze materiału z poszczególnych przedmiotów naukowych należy troskliwie baczyć na specjalne zadanie seminariów nauczycielskich męskich i żeńskich (§ 1).

Pod względem formalnym ma być nauka ze względu na przyszły zawód kandydatów wzorowa. Jak najtroskliwiej powinien mianowicie każdy nauczyciel dbać o poprawne metodyczne prowadzenie nauki i zważać na związek pokrewnych przedmiotów.

Czysto wykładowego sposobu nauki, tudzież mechanicznego uczenia się na pamięć należy zupełnie unikać. Dyktowanie materiału naukowego jest bezwarunkowo wzbronione.

Przy nauce należy tak postępować, żeby nauczyciel pozostawał w ciągłym kontakcie z młodzieżą, zniewalał ją do współmyślenia i współdziałania, zmierzał u niej do możliwie samodzielnej reprodukcji tego, czego uczy i żeby skutkiem tego każda godzina stawała się dla młodzieży nie tylko godziną uczenia, ale i ucze-

nia się. Z końcem godziny poleci nauczyciel opracowany materiały zwięzłe zebrać, a każde powtórzenie ma traktować jako naukę całości. Zwięzłe powtarzania opracowanego materiału z każdego teoretycznego przedmiotu mają się odbywać w czasie roku szkolnego po ukończeniu każdej większej całości, a z końcem roku szkolnego, całego materiału naukowego.

Nauczyciele specjalnej metodyki powinni przy objaśnianiu metodycznego postępowania przy nauce każdego poszczególnego przedmiotu w szkołach ludowych pospolitych trzymać się ściśle przepisanych planów i zatwierdzonych książek szkolnych.

Przy każdej nauce należy troskliwie baczyć na poprawny język, wolny od naleciałości dyalektycznych. Usterki językowe należy w każdym poszczególnym przypadku bezzwłocznie usuwać.

Wypracowania piśmienne z poszczególnych przedmiotów należy ze świadomością celu w zakresie przepisanych terminów tak rozłożyć, ażeby ferye w ciągu roku były dla młodzieży rzeczywiście wypoczynkiem. W jednym dniu można dać tylko jedno wypracowanie szkolne. Poprawianie wypracowań piśmiennych powinno się odbywać z największą troskliwością.

§ 75. O dopuszczaniu książek do nauki i do czytania rozstrzyga Rada szkolna krajowa. Wybór z pomiędzy zatwierdzonych książek do nauki przysługuje gronom nauczycielskim i ma być corocznie zawczasu podany do wiadomości Rady szkolnej krajowej. Nauczyciele powinni naukę przystosować do zaprowadzonych książek szkolnych i pouczyć młodzież, żeby umiała z nich należycie korzystać.

D. Środki naukowe.

§ 76. O dopuszczaniu środków naukowych rozstrzyga Rada szkolna krajowa.

Każdy zakład powinien posiadać niezbędne środki naukowe, a rzeczą jest gronom nauczycielskiego utrzymywać je w dobrym stanie i starać się o ich pomnożenie stosownie do postępu metody nauczania.

§ 77. Naczelną nadzór nad środkami naukowymi ma Dyrektor; bezpośredni zaś nadzór nad poszczególnymi zbiorami naukowymi: nad gabinetem fizykalnym, nad zbiorami do historii naturalnej, geografii, muzyki, rysunków i t. d. porucza Dyrektor poszczególnym nauczycielom (zawiadowcom); to samo dotyczy biblioteki (bibliotekarzowi); nadzór nad środkami naukowymi, związanymi z salami szkolnymi, wykonywa gospodarz kursu; w sali rysunkowej, muzycznej i gimnastycznej nauczyciel fachowy.

Zawiadowca ma prowadzić osobny inwentarz powierzonych sobie środków naukowych, ma je oznaczać, przechowywać, utrzymywać w dobrym stanie i starać się o ich naprawę; ma w porozumieniu z dotyczącymi fachowymi nauczycielami przedstawiać wnioski o ich uzupełnienie i pomnożenie, tudzież na polecenie Dyrektora skutecznie zakupna.

Tak przy zakładaniu biblioteki, jakoteż później przy jej uzupełnianiu należy w odpowiednim stosunku baczyć na potrzeby nauczycieli i uczniów. Przy zakupnie trzeba mieć na oku przede wszystkim dzieła pedagogiczne i metodyczne, w szczególności książki, które zawierają wzorowe lekcje próbne, tudzież celniejsze czasopisma pedagogiczne; z innych gałęzi wiedzy należy szczególnie takie dzieła nabywać, których nauczyciele potrzebują do dalszej nad sobą pracy, tudzież takie, które naukę w poszczególnych przedmiotach mogą rozszerzać, użyźniać i ożywiać. Powinna także posiadać biblioteka zbiór książek szkolnych, aprobowanych dla publicznych szkół ludowych, tudzież książki dla młodzieży.

Wszelkie druki i ilustracje, które mają przejść do biblioteki dla uczniów, należy poddać ścisłej rewizji, a takich, których treść budziłaby jakąś wątpliwość pod względem patryotycznym, religijnym lub moralnym, nie należy do biblioteki przyjmować.

Dyrektor ma prawo używać podwładnych sobie nauczycieli do tej rewizji. Każdy zaś nauczyciel, kładąc swój podpis i datę rewizji, ma w katalogu bibliotecznym stwierdzić co do każdej przez siebie zbadanej książki, że treść jej jest bez zarzutu pod każdym z wyżej zaznaczonych względów. Bibliotekarz ma obowiązek prowadzić katalogi, zamawiać mające się zakupić książki i czasopisma, starać się o ich stampiliowanie, oprawę i wcielenie do biblioteki, wydawanie ich nauczycielom i uczniom i coroczne przeprowadzanie rewizji biblioteki celem sprawdzenia jej inwentarza.

W razie potrzeby można ustanowić drugiego bibliotekarza.

§ 78. Do pomocy przy nauce przyrody i gospodarstwa dodany będzie seminarjom nauczycielskim męskim i żeńskim ogród szkolny, odpowiednio urządzony; tym zaś seminarjom męskim, które przeznaczone są do kształcenia sił nauczycielskich dla szkół wiejskich, dodane będzie nadto pole, odpowiednio położone i w odpowiednim wymiarze, dla nauczania i ćwiczenia kandydatów w pracach rolniczych.

Prowadzenie gospodarstwa w ogrodzie szkolnym, jeżeli nie zarządzono inaczej, należy do obowiązków nauczyciela gospodarstwa wiejskiego, w seminarjach nauczycielskich żeńskich do nauczyciela historii naturalnej. Prowadzi on rachunki dochodów i rozchodów, stosując ostatnie do zatwierdzonego preliminarza.

§ 79. W seminarjach żeńskich z ogródkiem dziecięcym kierowniczka ogródka ma bezpośredni nadzór nad nim i nad jego środkami naukowymi, utrzymuje je w dobrym stanie i przedkłada wnioski o ich naprawę lub pomnożenie.

§ 80. Dyrektor ma zarządzić, ażeby poszczególne lokalności szkolne były dostępne dla młodzieży i poza godzinami szkolnymi celem dokonywania prac i ćwiczeń, tudzież dla lektury prywatnej.

Gdzie po temu nadarza się sposobność, należy umożliwić młodzieży zwiedzanie naukowych zbiorów, tudzież przemysłowych i rolniczych zakładów pod przewodnictwem nauczycieli.

IV. Młodzież.

Karność szkolna.

§ 81. Seminarja nauczycielskie mają mieć nieustannie przed oczyma przyszły zawód swoich uczniów jako nauczycieli młodzieży i ludu.

Istotnem zadaniem tych zakładów jest wychować młodzież w przywiązaniu do Cesarza i w miłości ojczyzny, wyrobić w niej samodzielność myślenia i działania, przyzwyczaić do ścisłości w spełnianiu obowiązków i poszanowania prawa, a wogóle do życia wiernego obowiązkom, opartego na podstawie religijno-moralnej.

§ 82. W sprawie ćwiczeń religijnych dla młodzieży ma grono nauczycielskie wejść w porozumienie z dotyczącymi władzami kościelnymi, a gdyby do porozumienia nie przyszło, zasięgnąć decyzji władzy szkolnej krajowej.

Uczniowie mają brać udział w zaprowadzonych dla ich wyznania ćwiczeniach religijnych. Zwolnień w wypadkach godnych uwzględnienia udziela Dyrektor w porozumieniu z nauczycielem religii.

Jest obowiązkiem seminarjum czuwać za pośrednictwem nauczycieli nad karnością młodzieży w czasie ćwiczeń religijnych.

§ 83. Każdy uczeń powinien punktualnie i bez przerwy uczęszczać na przepisane planem lekcyjne szkolne i ćwiczenia i wykonywać przepisane prace w ogrodzie szkolnym i na polu doświadczalnym; bez uzasadnionej przyczyny nie powinna być opuszczona ani jedna godzina.

W razie przewidzianej przeszkody na jeden dzień ma uczeń prosić o uwolnienie gospodarza klasy, o uwolnienie na dłuższy czas, Dyrektora.

W razie nieprzewidzianej przeszkody przybycia do szkoły ma uczeń w ciągu 24 godzin podać to do wiadomości gospodarza klasy, a po przybyciu do szkoły nieobecność swą w sposób wystarczający usprawiedliwić. Wszelkie nieuzasadnione zaniedbanie godzin szkolnych będzie karane i jako nieusprawiedliwione w świadectwie zaznaczone.

Zgłaszanie się do pobierania nauki przedmiotu nadobowiązkowego odbywa się z początkiem roku szkolnego i obowiązuje na cały rok, o ile samo grono nauczycielskie nie wzbroni dalszego udziału w tej nauce. Zaniedbane godziny traktuje się na równi z godzinami przedmiotów obowiązkowych.

§ 84. Z reguły nie wolno uczniom należeć do żadnych stowarzyszeń. W wyjątkowych wypadkach udziela zezwoleń Rada szkolna krajowa. Nie wolno także uczniom zawiązywać stowarzyszeń i urządzać między sobą składek.

§ 85. Co się tyczy zachowania się uczniów w zakładzie i poza nim, grono nauczycielskie układa projekt przepisów dyscyplinarnych i przedkłada go Radzie szkolnej krajowej do zatwierdzenia.

§ 86. Środkami dyscyplinarnymi są:

- a) skarcenie przez nauczyciela;
- b) upomnienie przez gospodarza klasy;
- c) nagana, udzielona przez Dyrektora;
- d) nagana, udzielona wobec konferencji;
- e) wstrzymanie stypendyum;
- f) utrata stypendyum;
- g) wykluczenie z seminaryum;
- h) wykluczenie z seminaryów w kraju;
- i) wykluczenie ze wszystkich zakładów.

Do zastosowania środków dyscyplinarnych, wymienionych pod *d*) aż do *i*), potrzeba konferencyjnej uchwały grona nauczycielskiego. Utratę stypendyum i wykluczenie z seminaryum, oraz ze seminaryów w kraju zarządza Rada szkolna krajowa. Wykluczenie ze wszystkich zakładów wymaga zatwierdzenia Ministra oświaty.

Tylko w razie cięższych przewinień może konferencya nauczycielska zakazać dalszego uczęszczania do zakładu aż do postanowienia władzy wyższej.

O każdej karze ucznia z wyjątkiem wymienionych pod *a*), *b*) i *c*) należy zawiadomić rodziców, albo jego opiekuna.

§ 87. Uczniowie, którzy chcą opuścić zakład przed zupełnem ukończeniem nauki, powinni wykazać się przed Dyrektorem zezwoleniem rodziców lub ich zastępców.

Zapomogi.

§ 88. Kandydaci biedni a zdolni mogą otrzymywać stypendya z funduszu państwowego lub krajowego, o ile przyjmą zobowiązanie oddania się po złożeniu egzaminu dojrzałości zawodowi nauczycielskiemu przynajmniej przez sześć lat w szkołach publicznych.

Korzystanie ze stypendyum z funduszu krajowego jest zależne od warunku sześcioletniej służby nauczycielskiej w publicznych szkołach ludowych w kraju.

Stypendya nadaje Rada szkolna krajowa.

Ubiegający się o stypendya wnoszą podania do Dyrekcyi zakładu, a grono nauczycielskie przedkłada wnioski Radzie szkolnej krajowej.

Stypendyści, którzy zasłużyli na dalsze korzystanie ze stypendyów tak przez dobre zachowanie się, jak i dostateczne postępy, korzystają z nich nadal; w razach wątpliwych rozstrzyga Rada szkolna krajowa na podstawie opinii konferencji nauczycielskiej.

Wypłata stypendyów odbywa się w 10 ratach miesięcznych z dołu za kwitami, przez dyrekcję potwierdzonymi.

Korzystanie ze stypendyum może także w ten sposób nastąpić, że odpowiednie kwoty wypłacone będą kierownictwu internatów dla kandydatów nauczycielskich, do tego przez Radę szkolną krajową upoważnionych, a to za mieszkanie i utrzymanie kandydatów.

Blizsze postanowienia o wydawaniu i wypłacaniu stypendyów wydaje Rada szkolna krajowa.

Jeżeliby stypendysta przed wypełnieniem wziętego na siebie zobowiązania miał porzucić zawód nauczycielski, winien otrzymaną w formie stypendyów kwotę zwrócić kasie państwowej, względnie krajowej.

Uczniom klasy przygotowawczej może Rada szkolna krajowa udzielać zapomóg.

Klasyfikacya i świadectwa.

§ 89. Przy końcu każdego półroczia otrzymuje każdy uczeń świadectwo. Świadectwa mają się opierać na zdaniu, jakie sobie o uczniach w toku nauki wyrobili nauczyciele. Przy klasyfikacyi z drugiego półroczia decyduje w wątpliwych razach wynik urządzonego w razie potrzeby egzaminu promocyjnego, który ma się odbyć pod przewodnictwem Dyrektora i wobec gospodarza dotyczącego kursu.

Skala cenzur, których należy używać, jest następująca:

Obyczaje: bardzo dobre, dobre, odpowiednie, nieodpowiednie.

Pilność: bardzo dobra, dobra, dostateczna, niedostateczna.

Postęp: bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny.

Postępy w specjalnej metodyce ze wszystkich przedmiotów należy przy klasyfikowaniu uwzględnić w cenzurze dla „specjalnej metodyki i ćwiczeń praktycznych“.

Cenzurę z kaligrafii należy umieszczać także w świadectwach półrocznych kursu II., III. i IV., a klasyfikować na podstawie kaligraficznych wypracowań domowych (§§ 32, 49 i 65), tudzież na podstawie domowych wypracowań piśmiennych z innych przedmiotów.

Jeżeli uczeń otrzymał cenzurę niedostateczną z przedmiotu, który wyczerpuje się w półroczu I. a w II. półroczu na mocy przepisane go planu już się do wziętego materiału nie wraca, należy go przypuścić do egzaminu poprawczego z tego przedmiotu w pierwszych sześciu tygodniach drugiego półroczu, a w razie potrzeby jeszcze raz z końcem roku szkolnego, jednakże pod warunkiem, że w innych przedmiotach poczynił dostateczne postępy.

W świadectwach z drugiego półroczu kandydatów trzech niższych kursów należy na podstawie klasyfikacyi za I. i II. półrocze i na podstawie osobnej uchwały konferencyi zaznaczyć, czy uznaje się ucznia za przysposobionego do przejścia na kurs wyższy.

Jeżeli przy klasyfikacyi za II. półrocze uczeń otrzymał z większości obowiązkowych przedmiotów, biorąc przy tem w rachubę i cenzury z tych przedmiotów, które się wyczerpuje zupełnie w I. półroczu, cenzurę bardzo dobrą, z żadnego przedmiotu cenzury niższej od dobrej, a z obyczajów bardzo dobrą, należy go uznać za „przysposobionego z odznaczeniem“ do postąpienia na kurs wyższy.

Jeżeli przeszkodą przejścia na kurs wyższy jest niedostateczny postęp z jednego przedmiotu obowiązkowego, należy przypuścić ucznia do egzaminu powtór-

nego z tego przedmiotu z początkiem nowego roku szkolnego; od pomyślnego wyniku tego egzaminu zależy przejście na kurs wyższy.

Uczniów (uczenice), którzy z końcem roku szkolnego otrzymali z jednego lub obu obowiązkowych przedmiotów muzycznych, albo też z gimnastyki lub robót ręcznych kobiecych cenzurę niedostateczną, należy przypuścić do egzaminu powtórnego z początkiem następnego roku szkolnego z tych przedmiotów, choćby mieli składać egzamin powtórny także z innego przedmiotu obowiązkowego.

Ustalona ostateczna cenzura niedostateczna z jednego przedmiotu obowiązkowego pociąga za sobą powtórzenie kursu. Powtarzanie kursu jest tylko raz dozwolone.

Świadectwa semestralne podpisuje Dyrektor i gospodarz kursu.

Uczeń, występujący z zakładu przed końcem roku szkolnego, albo też wykluczony, otrzymuje na żądanie świadectwo frekwencyjne, w którym należy zaznaczyć, jak się zachowywał, stwierdzić uczęszczanie do zakładu i podać przyczynę, dla której zakład opuszcza.

O uzyskanie duplikatu zagubionego świadectwa półrocznego należy się zwracać do Dyrekcji zakładu; za wydanie duplikatu składa się taksę w kwocie 2 K, która wpływa do funduszu, przeznaczonego na środki naukowe zakładu.

Egzamin dojrzałości.

§ 90. Po zupełnem ukończeniu studiów poddają się uczniowie (uczenice) egzaminowi ścisłemu ze wszystkich przedmiotów, udzielanych w seminarjum, pod przewodnictwem delegata Rady szkolnej krajowej i jeżeli sprostali przepisanyim wymaganiom, otrzymują świadectwo dojrzałości.

Uczniowie kursu IV., którzy z końcem drugiego półrocza otrzymali cenzurę niedostateczną z dwu lub więcej przedmiotów obowiązkowych, nie mogą przed upływem następującego roku szkolnego przystąpić do egzaminu dojrzałości. Uczniowie zaś, których z powodu niedostatecznych postępów z jednego przedmiotu przeznaczono do egzaminu powtórnego po wakacjach, przy zachowaniu postanowienia zawartego w § 89 al. 12 o tym egzaminie, mogą być w razie pomyślnego wyniku egzaminu powtórnego przypuszczeni na własne żądanie do egzaminu dojrzałości już w terminie jesiennym tegoż roku.

Piśmienny egzamin tych uczniów, o ile się mu poddali, zachowuje ważność na termin jesienny.

Egzamin dojrzałości ma okazać, czy uczeń w rzeczach istotnych osiągnął cel, zakreślony nauce seminarjalnej.

Egzamin ten nie jest publicznym, przewodniczący może jednak dozwolnić wstępu osobom interesowanym; inspektorowie szkolni okręgowi mają wstęp każdego czasu dozwolony.

Przygotowujący się prywatnie lub w innych zakładach mogą po ukończeniu 19. roku życia poddać się egzaminowi dojrzałości w któremkolwiek publicznem seminarjum nauczycielskiem. O przypuszczenie do tego egzaminu należy się postarać w Dyrekcji zakładu.

Dotyczące podania, ostemplowane według skali, należy wносить do Dyrekcyi po koniec lutego każdego roku.

Do próby trzeba dołączyć metrykę urodzenia, świadectwo moralności i fizycznego uzdolnienia do zawodu nauczycielskiego, tudzież przebieg studyów, stwierdzony dostatecznie zapomocą dołączonych allegatów. Co do świadectwa fizycznego uzdolnienia obowiązują przepisy, dotyczące przyjęcia do seminarjów (§ 18).

Dyrekcye seminarjów powinny przedłożone dokumenta dokładnie zbadać, ażeby sobie wyrobić przekonanie, czy ubiegający się o przypuszczenie do egzaminu ma po temu warunki, czy też należy mu pozwolenia odmówić. Przeciw odmowie przysługuje prawo odwołania się do Rady szkolnej krajowej, względnie do Ministerstwa Wyznań i Oświaty.

Dyspenza od przepisanego wieku jest wykluczona; kandydaci (kandydatki), którzy dla braku przepisanego wieku w terminie letnim nie mogli przystąpić do egzaminu dojrzałości, jednakże przed rozpoczęciem następnego roku szkolnego ukończyli 19. rok życia, mogą wyjątkowo za zezwoleniem Rady szkolnej krajowej przystąpić do tego egzaminu w terminie jesiennym.

Prywatyci mogą się poddawać egzaminowi dojrzałości tylko w jednym z państwowych seminarjów nauczycielskich męskich lub żeńskich. Egzamin taki odbywa się albo wspólnie z uczniami zakładu, albo też w osobnym terminie, wyznaczonym przez Radę szkolną krajową.

Uczniowie zakładu nie opłacają żadnej taksy egzaminacyjnej.

Prywatyci składają przy zgłoszeniu się do egzaminu dojrzałości takse 15 K, która przypada egzaminatorom i Dyrektorowi podług ilości egzaminowanych przedmiotów naukowych z doliczeniem osobnej części dla Dyrektora.

Komisya egzaminacyjna składa się z Delegata władzy szkolnej krajowej jako przewodniczącego, z Dyrektora i nauczycieli, zajętych na kursie IV. Lekarze jako docenci somatologii i higieny szkolnej biorą udział w egzaminie dojrzałości jako współegzaminatorowie i głosują przy ustaleniu cenzur z historii naturalnej, nie będąc jednak zwyczajnymi członkami Komisji egzaminacyjnej. Są przeto obowiązani być obecnymi przy egzaminie dojrzałości z historii naturalnej.

Ze względu na stosunki miejscowe i zajęcia lekarskie docenta może Rada szkolna krajowa na jego żądanie zezwolić na odbycie osobnego egzaminu z somatologii i higieny. Świadectwo dojrzałości podpisuje także docent lekarski.

Egzamin składa się z części piśmiennej, praktycznej i ustnej.

Egzamin piśmienny dla uczniów seminarjum składa się z wypracowań klauzurowych z pedagogiki, z języka wykładowego, względnie z języków wykładowych i z języka niemieckiego.

Prywatyci (prywatystki) odbywają prócz tego egzamin piśmienny z matematyki.

Pewną ilość tematów do tych wypracowań klauzurowych proponują dotyczący nauczyciele fachowi na 8 tygodni przed końcem roku szkolnego (dla języka wykładowego, względnie języków wykładowych dwie grupy z trzema odrębnymi tematami). Temata mają być tak dobrane, aby nie wychodziły poza zakres wyobrażeń i pojęć kandydatów, a dawały możność okazania biegłości i poprawności gramatycznej

w używaniu języka. Projektowane temata wręcza się Dyrektorowi, który je przejrzy, w razie potrzeby omówi z dotyczącym nauczycielem fachowym, następnie zapieczętuje i przesyła bezpośrednio Inspektorowi krajowemu szkół, którego nadzoru zakładowego podlega. Inspektor krajowy szkół wyznacza temata do wypracowań klauzurowych i przesyła je pod pieczęcią zakładowi. Odpieczętowanie odbywa się w lokalu egzaminacyjnym bezpośrednio przed egzaminem. Dla wypracowania z jednego przedmiotu wyznacza się najwyżej cztery godziny. Z tematów do wypracowań z języka wykładowego (z języków wykładowych) opracowuje kandydat podług własnego wyboru tylko jeden, winien jednak w pół godziny po ogłoszeniu trzech tematów wybór tematu podać piśmiennie do wiadomości nadzorującemu nauczycielowi. To oznajmienie piśmienne kandydata należy potem dołączyć do jego elaboratu. Wspomniane pół godziny nie wlicza się do czasu, przeznaczanego na wypracowanie tematu. Używanie środków pomocniczych jest niedopuszczalne.

W tym samym lokalu nie może równocześnie pracować więcej, jak 30 maturzystów. Jeżeli liczba większa, trzeba ich podzielić na oddziały, nieprzekraczające owej liczby, w ten sposób, ażeby oddziały mogły równocześnie w oddzielnych ubikacjach pracować, każdy pod osobnym nadzorem. W tym celu można w razie potrzeby na czas trwania egzaminu piśmiennego przerwać naukę na jednym lub na kilku kursach seminaryum. Opuszczanie sali egzaminacyjnej w czasie wypracowań piśmiennych może być dozwolone maturzystom tylko w razach koniecznych.

Kandydatów, którzyby się okazali winnymi fałszerstwa lub używali środków pomocniczych, należy od egzaminu wykluczyć.

Nadzór w czasie prac klauzurowych wykonują nauczyciele podług porządku, ustanowionego przez Dyrektora. W protokole powinien każdy nauczyciel zaznaczyć, jak długo nadzorował, kiedy który z kandydatów oddał wypracowanie i ewentualne wydarzenia, godne zanotowania.

Wypracowania klauzurowe poprawiają starannie dotyczący nauczyciele fachowi i opatrują cenzurą.

Wszyscy członkowie komisji egzaminacyjnej powinni przejrzeć wypracowania piśmienne.

Jeżeli wypracowania prywatysty (prywatystki) z języka wykładowego, ewentualnie z obu języków wykładowych, z matematyki i jeszcze jednego przedmiotu okażą się niedostatecznymi, należy go (ją) usunąć od egzaminu dojrzałości w bieżącym terminie.

Dla wykazania nabytej wprawy metodycznej w nauczaniu mają kandydaci odbyć lekcje praktyczne w szkole ćwiczeń. Temata do tego egzaminu praktycznego otrzymują kandydaci na trzy dni naprzód.

Celem przeprowadzenia egzaminu praktycznego wzmocnia się komisja przez dobranie nauczycieli szkoły ćwiczeń i dzieli się na sekcje, złożone najmniej z trzech członków, których wyznacza przewodniczący.

Kandydatów, którzy w obu półroczach kursu IV. otrzymali ze specjalnej metodyki i ćwiczeń praktycznych najmniej notę „dobry“, należy od egzaminu praktycznego uwolnić.

Gdzie ze względu na stosunki szkolne zajdzie tego konieczność, może egzamin praktyczny odbyć się przed egzaminem piśmiennym.

Bezpośrednio przed egzaminem ustnym należy kandydatów kursu IV. uwolnić od nauki szkolnej na 6 dni, nie wliczając w to dni świątecznych.

Egzamin ustny obejmuje wszystkie teoretyczne przedmioty obowiązkowe, udzielane w seminarium.

Jeżeli cenzury półroczne z dwu wyższych kursów w czasie studyów są w jakimś przedmiocie przeciętnie bardzo dobre, należy kandydata uwolnić od egzaminu ustnego z dotyczącego przedmiotu, z wyjątkiem jednak języka wykładowego (języków wykładowych) i matematyki. W przedmiotach, z których składa się także egzamin piśmienny, powinien wynik piśmiennego egzaminu zgadzać się z powyższą cenzurą przeciętną, ażeby uwolnienie od egzaminu ustnego mogło nastąpić.

Od egzaminu ustnego z geografii, historii naturalnej i fizyki, a w seminarjach o kierunku językowo-rysunkowym z nauki gospodarstwa wiejskiego, może nastąpić uwolnienie także wtedy, jeżeli cenzury przeciętne z dwu wyższych kursów są przynajmniej dobre, a kandydat daje rękojmię, że ma odpowiednią wiedzę i uzdolnienie w tych przedmiotach.

Prywatystów egzaminuje się ze wszystkich przedmiotów; egzamin z gospodarstwa wiejskiego należy z nimi, o ile to rzecz możliwa, odbyć w ogrodzie szkolnym, przyczem może przewodniczącego zastąpić zawodowy delegat, wyznaczony przez Radę szkolną krajową.

Wszyscy członkowie komisji egzaminacyjnej mają obowiązek być obecni przez cały czas egzaminu.

Zadawane pytania należy notować w protokole.

Przy egzaminie ustnym mogą być dawane kandydatom pytania na piśmie i może im być pozostawiony jakiś czas do namysłu.

Egzamin ustny nie może przekraczać czterech godzin i w czasie tym ma być dla egzaminowanej seryi kandydatów zupełnie ukończony.

Miarą przy ocenie tak piśmiennego, jak i ustnego egzaminu, ma być wogóle cel wytknięty nauce w seminarium.

Główny nacisk należy kłaść na gruntowne rozumienie rzeczy istotnych, tudzież na uzdatnienie kandydata do zawodu nauczycielskiego.

Nie należy żądać mniej ważnych szczegółów, tudzież pamięciowej reprodukcji materiału naukowego.

Pod względem formalnym pożądaną jest rzeczą, żeby egzaminowany na zadawane pytania dawał jasne i pewne, a pod względem języka poprawne odpowiedzi.

Należy zwracać uwagę i na to, czy maturzysta przyswoił sobie i należycie zrozumiał materiał, zawarty w książkach dla szkół ludowych.

Egzamin z geografii dla uczniów seminarium ogranicza się głównie do znajomości najważniejszych faktów z orografii i hydrografii, z klimatologii i politycznej geografii, dających razem obraz Monarchii austriacko-węgierskiej, a w szczególności kraju ojczystego tak pod względem fizyograficznym, jak i ekonomicznym. Również egzamin z historii należy dla uczniów seminarium ograniczyć do znajomości historii austriacko-węgierskiej Monarchii pod względem jej powstania, wzrostu i wewnętrznego rozwoju, tudzież pod względem stosunków do dziejów innych krajów i państw, wreszcie do znajomości historii kraju ojczystego.

Zaraz po ukończeniu egzaminu ustnego każdej egzaminowanej seryi kandydatów następuje narada, jakie cenzury mają egzaminowani otrzymać z każdego przedmiotu, a następnie bezzwłoczne ogłoszenie wyniku.

Przy ustalaniu tych cenzur dla uczniów seminarjum należy uwzględnić także postępy, okazane w czasie studyów, zwłaszcza na dwu najwyższych kursach.

Wynik egzaminu z poszczególnych przedmiotów wyraża się zapomocą cenzur: bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny.

Cenzury z kaligrafii, rysunków odręcznych, z przedmiotów muzycznych, tudzież gimnastyki, względnie także z robót ręcznych kobiecych ustanawia dla uczniów seminarjum Komisya egzaminacyjna na podstawie cenzur semestralnych, otrzymanych na dwu najwyższych kursach. Dla prywatystów rostrzygają o cenzurze i w tych przedmiotach wyniki egzaminu.

Jeżeli egzaminowany otrzymał ze wszystkich przedmiotów co najmniej cenzurę dostateczny, należy mu przyznać świadectwo dojrzałości. Prywatystom może być przyznane świadectwo dojrzałości tylko za zgodą przewodniczącego. Jeżeli egzaminowany otrzymał z pedagogiki, specjalnej metodyki z ćwiczeniami praktycznymi, z języka wykładowego (języków wykładowych) i z większości innych obowiązkowych przedmiotów cenzurę bardzo dobry, a z żadnego przedmiotu cenzury niższej, jak dobry, a przytem z zachowania się bardzo dobry, należy mu przyznać świadectwo dojrzałości z odznaczeniem.

Świadectwo dojrzałości powinno zawierać:

1. Całkowity rodowód egzaminowanego.
2. Cenzurę z zachowania się.
3. Cenzury z poszczególnych przedmiotów naukowych.
4. Ocenę dojrzałości.
5. Wymienienie ogólnej kwoty pobranych ewentualnie stypendyów z fundusów państwowych lub krajowych, tudzież połączonego z tem zobowiązania.

Świadectwo dojrzałości ma być podpisane przez wszystkich członków komisji egzaminacyjnej i opatrzone pieczęcią urzędową.

Wyjątek od powyższych postanowień zachodzi co do tych kandydatów (kandydatek), którzy poprzednio uzyskali świadectwo dojrzałości w szkołach średnich (w gimnazjum lub szkole realnej) albo też w liceach żeńskich. Tacy kandydaci (kandydatki) składają egzamin dojrzałości tylko z tych przedmiotów, których nie uczono jako przedmiotów obowiązkowych w najwyższych klasach dotyczącej szkoły średniej, względnie liceum żeńskiego. Mają oni tedy przedłożyć świadectwa z trzech najwyższych klas szkoły średniej, względnie liceum żeńskiego; z higieny szkolnej, gospodarstwa domowego, względnie z sadownictwa i ogrodnictwa, tudzież z gry na skrzypcach i prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży należy takich kandydatów (kandydatki) bezwarunkowo egzaminować.

W świadectwie dojrzałości dla szkół ludowych należy w takich razach zamiast cenzur z przedmiotów, których nie pytano, zamieścić uwagę: Egzamin nie odbył się ze względu na świadectwo dojrzałości z (nazwa dotyczącej szkoły średniej, albo liceum żeńskiego, z daty . . . . . l. . . .).

Świadectwo dojrzałości z odznaczeniem można przyznać takim kandydatom (kandydatkom) tylko w takim razie, jeżeli w szkole średniej, albo liceum uzyska ich także za dojrzałych z odznaczeniem, jeżeli przytem z języka wykładowego (języków wykładowych) cenzury semestralne z dwu najwyższych klas szkoły średniej, albo liceum są przeciętnie co najmniej bardzo dobre i jeśli zresztą odpowiadają obowiązującym w tym względzie przepisom dla seminarjów nauczycielskich.

Takim kandydatom, którzy nie uczynili zadość wymaganiom, należy wystawić świadectwo z egzaminu dojrzałości, zawierające wszystkie cenzury.

Jeżeli przeszkodą do uzyskania dojrzałości jest cenzura niedostateczna tylko z jednego przedmiotu, może Komisya zezwolić, żeby kandydat z początkiem roku szkolnego poddał się egzaminowi powtórnemu tylko z tego przedmiotu przed tą samą Komisją egzaminacyjną.

Kandydatom, którym zezwolono na powtórzenie egzaminu z jednego przedmiotu, wystawia się świadectwo dopiero po złożeniu egzaminu powtórnego.

Egzamin dojrzałości można tylko dwa razy powtarzać. Powtórzenie może nastąpić tylko z końcem roku szkolnego w zwyczajnym terminie i egzamin musi za każdym razem odbyć się w całej rozciągłości. Kandydatów, którzy egzamin powtarzają nie przed tą samą Komisją, lecz w innym zakładzie, obowiązują te same przepisy, co prywatystów. Kandydaci więc i kandydatki, którzy jako uczniowie (uczennice) kursu IV. seminarjum przy egzaminie dojrzałości byli reprobowani i egzamin ten bądź w tem samym, bądź w innym seminarjum, nie będąc jego uczniami (uczennicami) powtarzają, składają egzamin w całej rozciągłości, nie mogą przeto uzyskać uwolnienia od egzaminu z poszczególnych przedmiotów.

Świadectwo dojrzałości uprawnia do prowizorycznej służby nauczycielskiej we wszystkich szkołach ludowych bez względu na to, w którym seminarjum je uzyskano, o ile kandydat ze względu na znajomość języków, świadectwem tem wykazaną, odpowiada wymaganiom szkoły, do której ma być przeznaczony.

Przeprowadzenie dalszych egzaminów kwalifikacyjnych regulują osobne przepisy.

Kandydaci, którzy posiadają już świadectwo dojrzałości i chcą uzyskać świadectwo dojrzałości z drugim językiem wykładowym, mają się poddać egzaminowi przed Komisją, uprawnioną do odbywania egzaminów dojrzałości w dotyczącym języku.

Przy egzaminie tym ma kandydat okazać zapomocą wypracowania klauzurowego z drugiego języka wykładowego, tudzież zapomocą egzaminu ustnego z przedmiotów przez Komisję wyznaczonych, że tym drugim językiem wykładowym włada zupełnie tak ustnie, jak i piśmiennie. Te same wymagania należy stawiać także w wypadkach, kiedy kandydat pragnie na podstawie jednego egzaminu uzyskać świadectwo dojrzałości z dwoma lub więcej językami wykładowymi.

Wyniki egzaminu z dwu lub więcej języków wykładowych wyraża się w świadectwie dojrzałości tylko wtedy, kiedy wypadły pomyślnie. Kandydatom, którzy już uzyskali świadectwo dojrzałości i egzamin dojrzałości dodatkowo ze względu na drugi język wykładowy zdali z pomyślnym wynikiem, poświadczą się tylko ogólny wynik egzaminu na świadectwie dojrzałości, poprzednio uzyskanem.

O uzyskanie duplikatu zagubionego świadectwa dojrzałości winien interesowany zwrócić się do Rady szkolnej krajowej, uzasadniając w podaniu swą prośbę. Za wystawienie duplikatu należy się taksa w kwocie 6 koron, które wpływają do funduszu na środki naukowe zakładu.

V. Nauczyciele.

A. Mianowanie, stosunki służbowe i obowiązki nauczycieli.

§ 91. Grono nauczycielskie seminaryum składa się z Dyrektora, nauczycieli (nauczycielek) głównych, nauczycieli religii, nauczycieli (nauczycielek) szkoły ćwiczeń i nauczycieli (nauczycielek) pomocniczych w miarę potrzeby. W każdym seminaryum nauczycielskiem żeńskim, z którem połączony jest ogródek dziecięcy, jest nadto kierowniczka ogródka dziecięcego, a jeżeli z zakładem połączony jest kurs dla kształcenia nauczycielek robót ręcznych kobiecych, nauczycielka tego przedmiotu. Wszystkich tych nauczycieli mianuje Minister wyznań i oświaty na wniosek Rady szkolnej krajowej. Postępowanie przy obsadzeniu tych posad regulują osobne przepisy.

Nauczyciele (nauczycielki) szkoły ćwiczeń są obowiązani współdziałać przy kształceniu kandydatów (kandydatek) jako nauczyciele pomocniczy.

Przy seminaryach, przeznaczonych do kształcenia kandydatów na nauczycieli w szkołach typu wiejskiego, powinien przynajmniej jeden z nauczycieli szkoły ćwiczeń wykazać się kwalifikacją do nauczania gospodarstwa wiejskiego.

Mianowanie zastępców nauczycieli, o ile okaże się potrzeba, należy do Rady szkolnej krajowej.

Dla każdego seminaryum męskiego i żeńskiego będzie zamianowany lekarz szkolny, któremu poręczony będzie nadzór nad ogólnymi stosunkami zdrowia wychowanków i nad higienicznem utrzymaniem lokalów szkolnych. Lekarz szkolny będzie prócz tego udzielał nauki somatologii i higieny. W miejscowościach, w których jest seminaryum męskie i żeńskie, może być jeden lekarz ustanowiony dla obu zakładów.

§ 92. Rangi służbowe, płace, stosunki służbowe i przenoszenie w stan spoczynku personalu nauczycielskiego w seminaryach nauczycielskich normują osobne przepisy. Nauczyciele muzyki i gimnastyki, tudzież kierowniczki ogródków dziecięcych i nauczycielki robót ręcznych kobiecych są pod względem praw i obowiązków w razie stałego zamianowania zrównani z nauczycielami szkoły ćwiczeń. Nauczycielom pomocniczym, niestale ustanowionym, wymierza się wynagrodzenie podług liczby godzin.

§ 93. Dyrektor obowiązany jest do 10, nauczyciel główny do 20, nauczyciele (nauczycielki) szkoły ćwiczeń i każdy równy im rangą nauczyciel do 25 godzin tygodniowej nauki.

Czas, zużyty na konferencye (§§ 22, 39, 56), liczy się dyrektorowi za 2, w zakładach z oddziałami równorzędnymi na wszystkich kursach za 3 godziny, a nauczycielom głównym, mającym w nich udział, tudzież innym nauczycielom za 1 godzinę. Czas, zużyty na ćwiczenia praktyczne z gospodarstwa wiejskiego (§ 31, 48), oznacza się podług planu nauki, obowiązującego w dotyczącem seminaryum męskiem lub żeńskiem.

Władza szkolna krajowa ma prawo zmniejszyć poszczególnym nauczycielom na wniosek Dyrektora przepisaną liczbę tygodniowych godzin o 2 lub 3 godziny, a to ze względu na udzielany przedmiot naukowy, korekturę wypracowań piśmieniowych, tudzież ze względu na potrzebę nauki. Nauczycielom religii wlicza się exhorty do obowiązkowych zajęć w wymiarze po 2 godziny za 1 exhortę.

§ 94. W razie potrzeby, może Dyrektor być zobowiązany aż do 12 godzin tygodniowo, nauczyciel główny do 24, a inni nauczyciele do 30 za przepisaniem wynagrodzeniem substytucyjnym.

Do chwilowego zastępowania siły nauczycielskiej bez prawa do wynagrodzenia są zobowiązani wszyscy zamianowani ze stałymi poborami członkowie grona nauczycielskiego, jeżeli to zastępstwo nie trwa dłużej nad dwa miesiące.

§ 95. Każdy nauczyciel jest obowiązany do punktualnego i sumiennego udzielania nauki podług planu naukowego, tudzież do udziału w konferencyach; o każdej przeszkodzie należy na czas zawiadomić Dyrektora.

Urlopów do dni 8 udziela Dyrektor, ponad ten czas Rada szkolna krajowa.

Każdy nauczyciel jest obowiązany przykładem i wpływem bezpośrednim oddziaływać w kierunku utrzymania karności i umoralnienia młodzieży, tudzież czuwać nad jej zachowaniem się w zakładzie i poza nim.

Nauczyciele powinni się starać o rozwój, podniesienie i udoskonalenie zakładu pod każdym względem: w szczególności zadaniem ich jest wpływać wychowawczo na uczniów, utrzymywać kontakt pomiędzy szkołą a domem, starać się o najlepszą metodę i jednolitość nauczania, o koleżeńskie współdziałanie, interesować się żywo sprawami szkolnictwa i wychowania, mieć znajomość literatury pedagogicznej i korzystać ze wszystkich dostępnych środków celem rozszerzenia tak ogólnego wykształcenia, jakoteż zawodowego, a mianowicie pod względem pedagogicznym i metodycznym.

Każdy nauczyciel jest obowiązany do udziału w prowadzeniu protokołów, inwentarzy, katalogów i innych peryodycznych aktów zakładu.

Za każdy wydatek, uczyniony bez zezwolenia Dyrektora, jest odpowiedzialny dotyczący nauczyciel i obowiązany ewentualnie do zapłacenia.

B. Gospodarz klasy.

§ 96. Z początkiem roku szkolnego wyznacza Dyrektor dla każdego kursu gospodarza, którego zadaniem na kursie, powierzonym jego osobnej pieczy, jest strzeżenie jednolitości w nauce i karności.

Zadaniem gospodarza klasy jest:

- a) Czuwać nad zewnętrznym porządkiem sali naukowej, w której się mieści jego kurs.
- b) Mieć na oku ochronę, utrzymanie i uzupełnienie inwentarza kursu.
- c) Uważać na należyte prowadzenie dziennika klasowego.
- d) Prowadzić katalog klasy i pisać świadectwa.
- e) Czuwać nad uczęszczaniem do szkoły i udzielać dyspenzy od nauki szkolnej aż do jednego dnia.
- f) Mieć w ciągłej i dokładnej ewidencji prowadzenie się uczniów i postępy ich w naukach.
- g) Podjąć, co należy, ewentualnie wystąpić z wnioskami w sprawie zakresu prac domowych, wzajemnego stosunku poszczególnych przedmiotów nauki do siebie, tudzież jednolitego utrzymania karności.
- h) Pozaszkolnym sprawom swych uczniów poświęcać życzliwą i troskliwą uwagę.
- i) Dawać rodzicom lub ich zastępcom wyjaśnienia o zachowaniu się i postępach wychowanków.
- k) Wymierzać kary w swoim zakresie działania.
- l) Na konferencyach nauczycielskich zdawać sprawę z wewnętrznego i zewnętrznego stanu swego kursu, tudzież z zajęć godnych uwagi.

Do swej pomocy wyznacza gospodarz klasy co tydzień dwu uczniów na dyżurnych.

C. Dyrektor.

§ 97. Dyrektor jest bezpośrednim przełożonym całego zakładu; ma nim bezpośrednio kierować i odpowiada za jego pomyślność tak pod względem nauki, jak i karności. Reprezentuje zakład na zewnątrz, komunikuje się z władzami przełożonemi, wykonuje obowiązujące przepisy.

Dyrektor ma obowiązek mieć zawsze dokładną znajomość zakładu, zwłaszcza pod względem karności i nauki i czuwać nad jednolitością toku nauki i wychowania.

W szczególności obowiązkiem Dyrektora jest:

1. Wykonywać bezpośredni nadzór nad lokalnościami zakładu, tudzież zwierzchniczy nadzór nad środkami naukowymi i biblioteką.
2. Rozdzielać przedmioty naukowe pomiędzy poszczególnych nauczycieli i ustanawiać podziały godzin.
3. Czuwać nad udzielaniem nauki i nad karnością.
4. Kierować konferencyami nauczycielskiemi.
5. Udzielać urlopów nauczycielom najwyżej do 8 dni.
6. Zarządzać zastępstwa nieobecnych nauczycieli.
7. Zarządzać egzamina. w szczególności kierować egzaminami promocyjnymi i powtórными.

8. Przedkładać peryodyczne wykazy i składać doroczne sprawozdania Radzie szkolnej krajowej o wszystkich stosunkach zakładu.

Przy rozdzielaniu przedmiotów powinien Dyrektor, o ile możliwości, mieć szczególnie na oku ich związek wewnętrzny.

Dyrektor prowadzi następujące akta:

1. Protokół czynności.
2. Księgę normalistów.
3. Wszystkie akta, podług lat uporządkowane.
4. Inwentarz główny całej własności zakładu.
5. Historję zakładu, obejmującą zmiany personalne i inne wydarzenia, dotyczące zakładu.
6. Wykaz uczniów wykluczonych.

Zakupno środków naukowych i wogóle wydatki dla zakładu mogą nastąpić dopiero po wyjednaniu dotyczących kredytów. Dyrektor odpowiada za przekroczenie kredytu, ewentualnie płaci wydatek.

Każdą swą nieobecność w czasie feryi, dłuższą nad jeden dzień, powinien Dyrektor, wyznaczając zastępcę z pomiędzy członków grona nauczycielskiego, podać do wiadomości władzy szkolnej krajowej; jeżeli nieobecność nie przypada na czas przepisanych feryi, ma u tejsze władzy prosić o urlop.

D. Konferencye nauczycielskie.

§ 98. Ilość zwyczajnych konferencyi nauczycielskich, mających się odbyć w każdym półroczu, oznaczy Rada szkolna krajowa osobnem rozporządzeniem.

Konferencye nauczycielskie odbywają się poza godzinami szkolnemi.

Nadzwyczajne konferencye mają się odbywać, jeżeli Dyrektor uzna to za potrzebne lub dwaj członkowie grona nauczycielskiego z takim wystąpią wnioskiem.

Dyrektor zwołuje konferencye i kieruje niemi; w razie przeszkody zastępuje go najstarszy służbą nauczyciel główny.

Członkami tych konferencyi są wszyscy nauczyciele, zajęci w zakładzie. Nauczyciele pomocniczy, ustanowieni za wynagrodzeniem za pewną ilość godzin w tygodniu, mają tylko głos doradczy.

Wszyscy nauczyciele powinni regularnie brać udział w konferencyach, każdorazową nieobecność notuje się w protokole. Protokół powinien być na konferencyi zakończony i przez wszystkich obecnych podpisany.

Opis protokołu konferencyjnego, którego wierzitelność stwierdza Dyrektor, przedkłada się Radzie szkolnej krajowej.

Przedmiotem konferencyi są w szczególności:

1. Uchwały, a w razie potrzeby wnioski w sprawie przeprowadzenia planu naukowego zakładu, w szczególności także w sprawie ustanowienia dni i terminów dla piśmiennych prac szkolnych i domowych dla poszczególnych przedmiotów,

kursów i klas; wreszcie ustanowienie i przedłożenie władzy szkolnej krajowej planu naukowego dla szkoły ćwiczeń.

2. Wnioski w sprawie zaprowadzenia nowych środków naukowych.

3. Uchwały w sprawie nabycia środków naukowych w granicach przyzwolonej na to dotacyi.

4. Decyzya w sprawie przyjęcia nowo zgłaszających się uczniów do zakładu.

5. Wnioski w sprawie rozdawnictwa stypendyów.

6. Porozumiewanie się co do stanu nauki i karności, co do uobyczajenia i postępów kandydatów i uczniów w naukach.

7. Zastosowanie środków dyseplinarnych.

8. Powzięcie uchwał w sprawie przejścia kandydatów na wyższe kursa i w sprawie przypuszczenia do egzaminów powtórnych.

9. Badanie i ocenianie wszelkich spraw, przez władze przekazanych.

Prócz tego ma każdy członek konferencyi prawo i obowiązek poddać pod rozagę sprawy zakładu.

Konferencye zwyczajne mają się odbywać podług następującego porządku dziennego:

- a) Sprawozdanie o wykonaniu powziętych dawniej uchwał.
- b) Podanie do wiadomości nadeszłych aktów urzędowych.
- c) Sprawozdania gospodarzy klas o klasach, im powierzonych.
- d) Wykaz opracowanego materiału naukowego ze wszystkich przedmiotów.
- e) Sprawy, dotyczące planu naukowego.
- f) Środki naukowe i pomocnicze.
- g) Osobne wnioski członków.

W razie równości głosów rozstrzyga Dyrektor.

Gdyby zachodziła konieczność wystąpienia przeciw opinii większości grona nauczycielskiego, ma Dyrektor prawo wykonanie uchwały powstrzymać i poczynić prowizorycznie niezbędne zarządzenia; jest wszakże jego obowiązkiem zdać zaraz o tem sprawozdanie Radzie szkolnej krajowej, a dołączając umotywowane wnioski większości, zażądać decyzji.

Do odpisu protokołu konferencyi nauczycielskiej, który się ma przedłożyć Radzie szkolnej krajowej, należy dołączyć wykaz po ten czas wziętego materiału naukowego ze wszystkich przedmiotów.

VI. Szkoła ćwiczeń.

§ 99. Celem praktycznego kształcenia kandydatów istnieje przy każdym seminaryum nauczycielskiem szkoła ludowa jako szkoła ćwiczeń i zarazem szkoła wzorowa (przy seminaryach żeńskich ewentualnie także ogródek dziecięcy) z osobnymi siłami nauczycielskimi.

Przy seminaryach nauczycielskich, urządzonych pod względem języka wykładowego utrakwistycznie, istnieć będzie dla każdego z dwóch języków wykładowych osobna szkoła ćwiczeń.

Z reguły utrzymuje szkołę ćwiczeń Państwo; inne szkoły publiczne mogą tylko wyjątkowo i przy wzorowym urządzeniu zastąpić szkołę ćwiczeń.

§ 100. Na ogół obowiązuje zasada, żeby do szkoły ćwiczeń przy seminaryum męskim uczęszczali chłopcy, a do szkoły ćwiczeń przy seminaryum żeńskim dziewczęta; nie jest wszakże rzeczą wykluczoną, żeby niższe klasy szkoły ćwiczeń nie były pod względem płci mieszane.

Szkoła ćwiczeń liczy zwyczajnie cztery klasy, może jednak być zorganizowaną także jako więcej- lub mniejklasowa.

Każda klasa szkoły ćwiczeń ma swego własnego nauczyciela.

Jeżeli szkoła ćwiczeń składa się z więcej, aniżeli dwu klas, należy się postarać o to, ażeby przez łączenie dzieci różnych klas szkoły ćwiczeń na poszczególne godziny ćwiczeń praktycznych można było kandydatów zaznajomić ze sposobem nauczania dziatwy w szkołach jedno- i dwuklasowych.

§ 101. Praca naukowa i wychowawcza w szkole ćwiczeń jest przedewszystkiem zadaniem nauczycieli szkoły ćwiczeń. Współdziałać jednak mają w tem także: Dyrektor, uczniowie kursu III. i IV. i pośrednio nauczyciele specjalnej metodyki.

§ 102. Do Dyrektora należy nadzór nad szkołą ćwiczeń i kierownictwo; on przyjmuje i uwalnia uczniów, reprezentuje szkołę wobec władz i rodziców, ustanawia podział godzin i wyznacza nauczycielom klasy.

§ 103. Do obowiązków nauczycieli szkoły ćwiczeń oprócz zajęć w szkole ćwiczeń należy także: na polecenie Dyrektora uczyć metodyki specjalnej, omawiać z kandydatami w szczegółach temata do ćwiczeń praktycznych i podawać im wskazówki, żeby się mogli do lekyi praktycznej należycie przygotować, tudzież lekye te kontrolować, brać udział w lekyach próbnych i w ocenianiu ich, tudzież w zwiedzaniu innych szkół ludowych, isć na rękę kandydatom słowem i czynem we wszystkich sprawach, dotyczących praktyki szkolnej.

§ 104. Jeżeli szkoła ćwiczeń jest szkołą ludową pospolitą, udzielają całej nauki w swej klasie nauczyciele (nauczycielki) klasowi. Jeżeli tego wymaga ogólne dobro zakładu, mogą zachodzić wyjątki tylko co do rysunków, śpiewu, gimnastyki i robót kobiecych, o czem rozstrzyga Dyrektor.

Nauczyciele klasowi odpowiadają za utrzymanie inwentarza klasowego w dobrym stanie, za czystość i porządek w sali szkolnej, za poprawne prowadzenie aktów szkolnych; mają mieć na oku ciągle utrzymanie, uzupełnianie i udoskonalanie środków naukowych; utrzymywać dobre stosunki między szkołą a domem rodzicielskim; troszczyć się nieustannie o dobro i pomyślność swych uczniów pod względem moralnym, intelektualnym i zdrowotnym. W szczególności powinni się starać być we wszystkim wzorowymi nauczycielami i wywierać zbawienny wpływ na praktyczne wykształcenie powierzonych sobie kandydatów we wszystkich kwestiach zawodu nauczycielskiego.

§ 105. Dyrektor wyznacza z pomiędzy uczniów kursu IV. podług określonego porządku pomocników klasowych dla każdego nauczyciela klasowego szkoły ćwiczeń. Pomocnicy ci mają się ćwiczyć podług wskazówek nauczycieli klasowych we wszystkich ich powinnościach; należy do nich w szczególności nadzór nad uczniami przed rozpoczęciem nauki, prowadzenie ich w czasie przerw między godzinami i na przechadzkach, towarzyszenie im przy ćwiczeniach religijnych i perodyczna rewizya wszystkich książek, przyborów do pisania i t. d.

Każdy uczeń III. i IV. kursu powinien mieć nieustannie w pamięci, że współdziała w nauczaniu i wychowaniu działwy ze szkoły ćwiczeń, że zatem powinien być we wszystkim dobrym przykładem.

§ 106. Plan naukowy dla szkoły ćwiczeń układa konferencya nauczycielska z uwzględnieniem planu normalnego, przepisanego dla szkół ludowych w kraju i przedkłada go Radzie krajowej do zatwierdzenia.

Pod względem zewnętrznego i wewnętrznego porządku w szkołach ćwiczeń obowiązują normy, wydane dla szkół ludowych publicznych, o ile nie będą wydane specjalne przepisy.

VII. Kursa dla kształcenia nauczycielek robót ręcznych kobiecych.

§ 107. Celem kształcenia nauczycielek robót kobiecych, o ile do tego celu nie służą seminaria publiczne jako takie, urządza się przy pewnych seminariach lub w połączeniu ze szkołami żeńskimi, które Minister oświaty wyznaczy, osobne kursa naukowe.

Kursa te mają dać kandydatkom oprócz technicznej biegłości w robotach kobiecych także ten stopień wykształcenia, który jest potrzebny do udzielania tego przedmiotu z pożytkiem.

§ 108. Warunki przyjęcia są:

- a) Ukończony z początkiem roku szkolnego 17-ty rok życia.
- b) Moralna nieskazitelność i fizyczne uzdolnienie.
- c) Wystarczające przygotowanie z języka wykładowego (języków wykładowych).
- d) Niejaka wprawa w robotach ręcznych.

Wymaganiom c) i d) czyni się zadość zapomocą egzaminu wstępnego.

Przyjęcie kandydatek następuje tylko bezpośrednio przed rozpoczęciem roku szkolnego.

Dyspenzy od wieku nie udziela się.

Uczennice, które w czasie trzech pierwszych miesięcy po przyjęciu okażą się podług opinii grona nauczycielskiego niezdolnymi, usuwa się z zakładu.

§ 109. Kurs trwa jeden rok. Nauki udzielają siły nauczycielskie seminaryum żeńskiego, względnie szkoły żeńskiej.

Przedmiotami nauki są:

- a) Religia.
- b) Najważniejsze wiadomości z pedagogiki szkolnej.
- c) Język wykładowy (języki wykładowe).
- d) Rysunki odręczne.
- e) Rachunki.
- f) Roboty ręczne kobiece.
- g) Ćwiczenia praktyczne w szkole ćwiczeń.
- h) Najważniejsze wiadomości z higieny szkolnej.

Plan nauki.

Religia (osobno dla każdego wyznania); 1 godzina tygodniowo.

§ 110. Cel nauki określają zwierzchnicze władze kościelne (dla uczenie izraelickich przełożenia gmin wyznaniowych), a przepisuje c. k. Rada szkolna krajowa.

Pedagogika szkolna. 2 godziny tygodniowo.

§ 111. Najważniejsze zasady z pedagogiki i dydaktyki, o ile są potrzebne ze względu na przyszły zawód kandydatek: w szczególności stosunek nauczycielki do dziatwy, prowadzenie szkoły i karność. Zadanie i organizacya publicznych szkół ludowych.

Język wykładowy (języki wykładowe). 3 godziny tygodniowo.

§ 112. Lektura prozaicznych i poetycznych ustępów wzorowych z wypisów z rzeczowem i językowem objaśnianiem, podawanie treści i następstwa myśli. Przedmiotem wypracowań piśmiennych są opowiadania i opisy na podstawie lektury, tudzież łatwe pisma ze stylu praktycznego. Memorowanie odpowiednich ustępów.

Miesięcznie dwa wypracowania domowe i jedno szkolne.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo; na kursach z obowiązkową nauką języka ruskiego 2 godziny tygodniowo.

§ 113. Rysowanie płaskich form geometrycznych, oraz ich stopniowe łączenie w ozdoby, dające się zastosować do robót ręcznych kobiecych, tudzież do rysunku krojów.

Rysowanie łatwych figur krzywoliniowych i motywów ornamentu płaskiego w formacie możliwie wielkim.

Rysowanie i malowanie z natury żywych roślin i barwnych przedmiotów, tudzież stopniowe zastosowanie tych studyów z natury do samodzielnego projektowania wzorów w rozmaitych technikach robót kobiecych.

Rysowanie podług ornamentów płaskich, podług haftów i tkanin, jakoteż przekształcanie tych ornamentów.

Objaśnianie najprostszych brył geometrycznych. Rysunek kroju, przyczem należy podług zanotowanej na rysunku podziałki rysować dokładnie rozmaite formy kroju przy pomocy cyrkla, przykładowie i trójkąta, a to według wymiarów, podanych przez nauczycielkę na tablicy. Ćwiczenia w rysowaniu z pamięci z zakresu przerobionego materiału naukowego, tudzież ćwiczenia w rysowaniu na tablicy.

Rachunki. 2 godziny tygodniowo.

§ 114. Powtórzenie czterech działań rachunkowych na liczbach całych i ułamkach.

Roboty ręczne kobiece i ćwiczenia praktyczne. 12 godzin tygodniowo.

§ 115. Szydełkowanie, nauka kroju i szycia bielizny, znaczenie, dzierganie, haft angielski, francuski, siatkowanie podług toku nauki, przepisane dla I., II. i III. kursu seminarjów nauczycielskich żeńskich. O ile na to czas pozwoli i zdolność uczenie, dalej idące roboty artystyczne. Wskazówki metodyczne do udzielania nauki robót ręcznych kobiecych (10 godzin tygodniowo).

W pierwszym kwartale hospitacje, następnie ćwiczenia praktyczne kandydatek w szkole ćwiczeń (2 godziny tygodniowo).

Na wszystkich stopniach nauki należy pouczenia teoretyczne łączyć bezpośrednio z praktycznymi robotami. Nauce towarzyszy zawsze pouczenie o materiałach, używanych do robót (pod względem rodzaju, jakości i pochodzenia), jak również o używanych do robót przyborach.

Przy wszystkich robotach należy kształcenie poczucia piękna mieć szczególnie na oku.

Hygiena szkolna. 1 godzina tygodniowo.

§ 116. Zasady higieny wogóle, w szczególności higieny szkolnej, a przede wszystkim tej, która ma znaczenie przy robotach ręcznych kobiecych.

Wykaz godzin.

Religia	1 godzina
Pedagogika szkolna	2 godziny
Język polski	3 „
Język ruski (ewentualnie)	3 „
Rysunki odręczne	4 (2) godziny
Rachunki	2 godziny
Roboty ręczne kobiece	10 godzin
Ćwiczenia praktyczne	2 godziny
Hygiena	1 godzina
Razem	25 (26) godzin.

Egzamina i świadectwa.

§ 117. Po ukończeniu kursu naukowego otrzymują kandydatki na podstawie postępów, w ciągu roku szkolnego okazanych, tudzież końcowej klasyfikacji świadectwa uzdolnienia lub świadectwa frekwencyjne.

Kandydatki, które uczyniły zadość we wszystkich przedmiotach, udzielanych na kursie, otrzymują świadectwa uzdolnienia „na nauczycielkę robót ręcznych kobiecych dla szkół ludowych pospolitych“. Kandydatki, którym nie przyznano uzdolnienia, otrzymują świadectwa frekwencyjne.

Tego rodzaju świadectwa uzdolnienia mogą uzyskać i takie osoby, które ukończyły 18-ty rok życia, są moralnie nieposzlakowane i fizycznie uzdolnione, przygotowały się prywatnie i poddały się osobno egzaminowi teoretyczno-praktycznemu. Egzamina takie można składać z końcem każdego roku szkolnego nie tylko na kursach istniejących, oraz w każdym publicznym seminaryum nauczycielskim żeńskim, ale także na zarządzenie władzy szkolnej krajowej w publicznych seminaryach nauczycielskich męskich.

Skład komisji egzaminacyjnej przy seminaryach męskich ustanawia Rada szkolna krajowa. W świadectwach należy używać cenzur, przepisanych dla świadectw dojrzałości.

Jeżeli świadectwa uzdolnienia nie przyznano z powodu cenzury niedostatecznej z jednego tylko przedmiotu, może kandydatka z początkiem następnego roku szkolnego poddać się egzaminowi z tego jednego przedmiotu przed tą samą komisją egzaminacyjną.

Prywatystki składają przy zgłoszeniu się do egzaminu takse w kwocie 10 K, która przypada egzaminującym nauczycielom i Dyrektorowi stosownie do ilości przedmiotów, z których każdy egzaminował, z doliczeniem osobnej części dla Dyrektora. Każdy osobno w świadectwie wyszczególniony rodzaj robót kobiecych należy przytem uważać za osobny przedmiot naukowy.

Świadectwa dojrzałości, wystawiane przez seminarya nauczycielskie żeńskie, zawierają zarazem uzdolnienie „na nauczycielkę robót ręcznych kobiecych dla szkół ludowych pospolitych“.

Nauczycielki robót ręcznych, które posiadają już świadectwo uzdolnienia z pewnym oznaczonym językiem wykładowym, mogą na podstawie egzaminu uzupełniającego uzyskać uzdolnienie dla tej samej kategorii szkół ludowych z innym językiem wykładowym. Egzamin ten składa się przed Komisją, uprawnioną do wydawania świadectw uzdolnienia z dotyczącym językiem wykładowym, przyczem ma się okazać, że kandydatka tym językiem wykładowym włada należyście ustnie i na piśmie tak wogóle, jak i w zakresie przedmiotu, którego ma uczyć.

Te same wymagania stawia się i wtedy, kiedy kandydatka na nauczycielkę robót ręcznych stara się o uzyskanie uzdolnienia nauczycielskiego z dwu lub więcej języków wykładowych na podstawie jednego egzaminu.

Zresztą mają odpowiednie zastosowanie przepisy, dotyczące świadectw dojrzałości.

VIII. Kursa naukowe dla kształcenia nauczycielek ogródków dziecięcych.

§ 118. Celem kształcenia mistrzyń ogródków dziecięcych, o ile to nie dzieje się za pośrednictwem publicznych seminariów nauczycielskich żeńskich, z którymi jest połączony ogródek dziecięcy, zakłada się osobne kursa naukowe przy poszczególnych seminariach żeńskich.

Na kursach tych należy dać kandydatkom to wykształcenie, które jest potrzebne do skutecznego podjęcia pracy w ogródku dziecięcym; potrzebne jest zwłaszcza zrozumienie natury dziecka, dokładna znajomość celów, środków i sposobów wychowania w ogródkach, wprawa i pewność w wykonywaniu obowiązków mistrzyń ogródka dziecięcego.

§ 119. Warunki przyjęcia są:

- a) Ukończony z początkiem roku szkolnego 16-ty rok życia.
- b) Nieskazitelność moralna i uzdolnienie fizyczne.
- c) Przygotowanie naukowe, przepisane do przyjęcia do seminarium nauczycielskiego.
- d) Słuch muzykalny i dobry głos do śpiewu.

Warunki pod c) i d), o ile je kandydatka posiada, należy stwierdzić przy egzaminie wstępnym.

Dyspenzy od wieku nie udziela się.

Kandydatki, które w czasie trzech pierwszych miesięcy po przyjęciu okażą się podług opinii grona nauczycielskiego niezdołniami, należy z kursu usunąć.

§ 120. Kurs jest jednoroczny.

Nauki udzielają siły nauczycielskie seminarium nauczycielskiego żeńskiego.

Przedmiotami nauki są :

- a) Religia.
- b) Nauka wychowania i teoria ogródka dziecięcego.
- c) Ćwiczenia praktyczne w ogródku dziecięcym.
- d) Nauka języka i nauka o rzeczach.
- e) Rysunki odręczne.
- f) Modelowanie.
- g) Roboty ręczne kobiece.
- h) Najważniejsze wiadomości z higieny szkolnej.
- i) Śpiew.
- k) Gimnastyka.

Plan naukowy.

Religia (dla każdego wyznania osobno 1 godzina tygodniowo).

§ 121. Cel nauki oznacza naczelną władza kościelna (dla izraelitek przełożenia gmin wyznaniowych), a przepisuje Rada szkolna krajowa.

Nauka o wychowaniu i teoria ogródka dziecięcego. 3 godz. tygodniowo.

§ 122. Najważniejsze wiadomości o duchowym i fizycznym rozwoju dziecka, cele i środki wychowania w wieku dziecięcym.

Istota i znaczenie ogródka dziecięcego, stosunek jego do rodziny i szkoły; zadanie i specjalne środki wychowania; obowiązki mistrzyni; zewnętrzne urządzenie, historia ogródków dziecięcych i dotycząca literatura. Pouczenie o ochronkach dla dzieci i zakładach dla niemowląt (żłóbkach).

Ćwiczenia praktyczne w ogródku dziecięcym. 8 godzin tygodniowo.

§ 123. Kandydatki mają przez cały rok przy odpowiednich wskazówkach kierowniczkich brać udział praktyczny we wszystkich czynnościach w ogródku dziecięcym.

Nauka języka i nauka o rzeczach. 6 godzin tygodniowo.

§ 124. Lektura wzorowych ustępów prozaicznych i poetycznych z wypisów z rzeczowemi i językowemi objaśnieniami. Podawanie treści i następstwa myśli.

Pouczenie o sposobie prowadzenia rozmowy o przedmiotach z natury i na obrazach.

Wyuczenie się materiału do opowiadań, do nauki z poglądu i do memorowania dla użytku w ogródku dziecięcym, tudzież wskazówki do praktycznego traktowania tych przedmiotów.

Ćwiczenia w ustnem opowiadaniu i opisywaniu. Opowiadania podług własnej inwencji.

Miesięcznie 2 wypracowania domowe i 1 szkolne.

Rysunki odręczne. 2 godziny tygodniowo.

§ 125. Rysowanie figur z uwzględnieniem potrzeb ogródka dziecięcego.

Modelowanie. 2 godziny tygodniowo.

§ 126. Kandydatki należy zaznajomić z materiałami, narzędziami, formami i sposobami wykonania tak dokładnie, żeby mogły dotyczące przedmioty pewnie, wprawnie i z poczuciem piękna wykonywać.

Roboty ręczne kobiece. 2 godziny tygodniowo.

§ 127. Sporządzanie i naprawianie bielizny dziecięcej.

Najważniejsze wiadomości z higieny szkolnej. 1 godzina tygodniowo.

§ 128. Zasadnicze wiadomości z somatologii i higieny wieku dziecięcego.

Śpiew. 2 godziny tygodniowo.

§ 129. Kształcenie głosu i słuchu, zaznajomienie z doborowemi piosnkami do zabaw i uzdolnienie do prześpiewywania i wyczucia łatwych pieśni dziecięcych. Memorowanie i śpiewanie na pamięć łatwych pieśni dziecięcych i do gier i zabaw.

Gimnastyka. 1 godzina tygodniowo.

§ 130. Łatwe ćwiczenia wolne i rzędowe, tudzież łatwe ćwiczenia na przyrządach.

Pouczenia, jak należy dzieci w wieku przedszkolnym prowadzić, podnosić, nosić, zajmować zabawami ruchowymi i udzielać trafnych do tego wskazówek.

Wykaz godzin.

Religia	1 godzina
Nauka wychowania i teorii ogródka dziecięcego	3 godziny
Ćwiczenia praktyczne w ogródku dziecięcym . .	8 godzin
Nauka języka i nauka o rzeczach	6 "
Rysunki odręczne	2 godziny
Modelowanie	2 "
Roboty ręczne kobiece	2 "
Higiena szkolna	1 godzina
Śpiew	2 godziny
Gimnastyka	1 godzina

Egzamina i świadectwa.

§ 131. Po ukończeniu kursu naukowego otrzymują kandydatki na podstawie postępów z roku szkolnego, tudzież na podstawie końcowej klasyfikacji świadectwa uzdolnienia, albo też świadectwa frekwencyjnego, jeżeli wymaganiom nie podołały.

Kandydatki, które się wykażą świadectwem dojrzałości z seminaryum, albo też uzyskały patent na nauczycielki szkół ludowych pospolitych i wykażą się trzymiesięczną hospitacją w dobrze urządzonej ogródce dziecięcym, mogą po zdaniu egzaminu uzupełniającego uzyskać uzdolnienie na kierowniczkę ogródka dziecięcego. Egzamin ten ogranicza się wszakże tylko do tych przedmiotów, których znajomość nie jest stwierdzona świadectwem dojrzałości lub patentem kwalifikacyjnym. W razie pomyślnego wyniku egzaminu należy uzdolnienie na kierowniczkę ogródka dziecięcego zaznaczyć dodatkowo na świadectwie dojrzałości lub patencie nauczycielskim.

Świadectwo uzdolnienia na mistrzynią ogródka dziecięcego mogą uzyskać także takie osoby, które ukończyły 17. rok życia, moralnie są nieposzlakowane i fizycznie uzdolnione, a przez naukę prywatną i przez pięćmiesięczne co najmniej hospitowanie w dobrze urządzonej ogródce dziecięcym, do czego nie potrzeba się wykazywać ukończeniem jakichś ściśle określonych studiów, przygotowały się na mistrzynię ogródka dziecięcego i poddały się ze skutkiem osobnemu egzaminowi teoretyczno-praktycznemu.

Egzamina takie można zdawać z końcem każdego roku szkolnego nie tylko na istniejących kursach, lecz także przy każdym seminaryum żeńskim bez kursów, jeżeli tylko z nimi połączony jest ogródek dziecięcy.

W świadectwach należy używać cenzur, przepisanych dla świadectw dojrzałości.

Jeżeli nie przyznano uzdolnienia z powodu cenzury niedostatecznej z jednego tylko przedmiotu, może kandydatka z początkiem najbliższego roku szkolnego podać się egzaminowi tylko z tego przedmiotu przed tą samą Komisją.

Za egzamin uzupełniający lub prywatny składa się przy zgłoszeniu takse w kwocie 10 K, która przypada Dyrektorowi i egzaminującym nauczycielom w stosunku do ilości przedmiotów, z których każdy egzaminował, z doliczeniem osobnej części dla Dyrektora.

Mistrzynie ogródków dziecięcych, które już posiadają świadectwo uzdolnienia z pewnym oznaczonym językiem wykładowym, mogą uzyskać uzdolnienie dla ogródków dziecięcych z innym językiem wykładowym zapomocą egzaminu uzupełniającego. Egzamin taki składa się w zakładzie, uprawnionym do egzaminów na mistrzynię ogródków dziecięcych z dotyczącym językiem wykładowym, przyczem ma się okazać, że kandydatka tym językiem włada poprawnie ustnie i piśmiennie, tak wogóle, jako też ze względu na działalność jako mistrzyni ogródka dziecięcego.

Te same wymagania stawia się także w takich razach, kiedy kandydatka pragnie uzyskać na podstawie jednego egzaminu uzdolnienie z dwu lub więcej języków wykładowych w ogródce dziecięcym.

Zresztą mają odpowiednie zastosowanie przepisy, dotyczące świadectw dojrzałości.

IX. Stosunki seminariów nauczycielskich męskich i żeńskich na zewnątrz.

§ 132. Publiczne seminaria męskie i żeńskie mają być w ciągłej łączności ze szkolnictwem ludowym i jego rozwojem. Władze szkolne krajowe i okręgowe, tudzież inspektorowie szkolni krajowi i okręgowi powinni łączność tę wszystkimi stosownymi sposobami ułatwiać i popierać.

Wszystkie rozporządzenia normatywne, dotyczące szkolnictwa ludowego, podaje się także do wiadomości seminariom nauczycielskim, jeżeli ich ogłoszenie nie nastąpiło za pośrednictwem dzienników urzędowych.

Okręgowi inspektorowie szkolni, tudzież nauczyciele publicznych szkół ludowych mogą za zezwoleniem Dyrektora zwiedzać seminaria nauczycielskie; Dyrektorowie i nauczyciele seminariów mają prawo przysłuchiwać się nauce w publicznych szkołach ludowych.

Każde seminarium nauczycielskie powinno od czasu do czasu urządzać wystawę celniejszych środków naukowych, które mogą mieć zastosowanie w szkołach ludowych pospolitych i wydziałowych, połączoną, o ile można, z objaśnieniem dla szerszych kół. Wytwórcy środków naukowych mogą być do uczestnictwa w takich wystawach zapraszani.

§ 133. Dalszą łączność powinny między sobą utrzymywać seminaria nauczycielskie męskie i żeńskie przez wymianę swych publikacji. Każdy zakład może co trzeci rok ogłaszać drukiem sprawozdanie, które ma zawierać rozprawy z poszczególnych przedmiotów naukowych, w szczególności zaś z pedagogiki, wiadomości z życia szkolnego, z urządzeń szkolnych, z historii zakładu, daty statystyczne i t. d. Takie sprawozdania powinny być dostępne za pośrednictwem księgarni i dla publiczności.

Dodatek A.

w sprawie formularzy pism urzędowych.

Co do prowadzenia aktów urzędowych mają szkoły ćwiczeń używać tych samych formularzy, które są przepisane dla publicznych szkół ludowych w kraju

Formularze dzienników klasowych, inwentarzy i wogóle takich aktów urzędowych, które pozostają w seminariach, ustanawia Rada szkolna krajowa na wniosek gromad nauczycielskich.

Co się tyczy świadectw półrocznych i świadectw dojrzałości, tudzież świadectw uzdolnienia na nauczycielki robót ręcznych kobiecych i na mistrzynię ogródka dziecięcego, powinny wszystkie seminaria trzymać się dodanych do niniejszego Statutu formularzy. Katalogi powinny być tak ułożone, żeby poszczególne świadectwa były ich wiernymi odpisami.

I. a.

Formularz świadectw półrocznych dla klasy przygotowawczej (§ 17).

L. . . . .

19 . . . . .

Świadectwo

(Stempel)

e. k. Seminarjum nauczycielskiego męskiego w . . . . .

. . . . . urodzony dnia . . . . . 18 . . . .
 w . . . . . w . . . . . religii . . . . .
 uczeń klasy przygotowawczej, połączonej z e. k. Seminarjum nauczycielskiem
 w . . . . . otrzymuje za pierwsze półrocze roku szkolnego 1 . . . .
 następujące świadectwo:

Zachowanie się: . . . . .

Pilność: . . . . .

Postęp w przedmiotach obowiązkowych:

W nauce religii: . . . . .

W języku polskim: . . . . .

W języku ruskim: . . . . .

W języku niemieckim: . . . . .

W rachunkach: . . . . .

W nauce form geometrycznych: . . . . .

W rysunkach odręcznych: . . . . .

W kaligrafii: . . . . .

W śpiewie: . . . . .

W grze na skrzypcach: . . . . .

W gimnastyce: . . . . .

Postęp w przedmiotach nadobowiązkowych:

Forma zewnętrzna wypracowań piśmiennych . . . . .

Liczba opuszczonych godzin szkolnych . . . . . usprawiedliwionych
 . . . . . nieusprawiedliwionych.

W . . . . . dnia . . . . . 19 . . . . .

Dyrektor.

Gospodarz klasy.

Skala oceny:

Zachowanie się	bardzo dobre	dobre	odpowiednie	nieodpowiednie
Pilność	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Postęp	bardzo dobry	dobry	dostateczny	niedostateczny

I. b.

Formularz świadectw rocznych dla klasy przygotowawczej (§ 17).

L. . . . .

19 . . . . .

Świadectwo

(Stempel)

c. k. Seminaryum nauczycielskiego męskiego w . . . . .

. . . . . urodzony dnia . . . . . 18 . . . . .
 w . . . . . w . . . . . religii . . . . .
 był uczniem klasy przygotowawczej połączonej z c. k. Seminaryum nauczycielskiem
 w . . . . . w roku szkolnym 1 . . . . i otrzymał następujące świadectwo:

Zachowanie się: . . . . .

Pilność: . . . . .

Postęp w przedmiotach obowiązkowych:

W nauce religii: . . . . .

W języku polskim: . . . . .

W języku ruskim: . . . . .

W języku niemieckim: . . . . .

W rachunkach: . . . . .

W nauce form geometrycznych: . . . . .

W rysunkach odręcznych: . . . . .

W kaligrafii: . . . . .

W śpiewie: . . . . .

W grze na skrzypcach: . . . . .

W gimnastyce: . . . . .

Postęp w przedmiotach nadobowiązkowych:

Forma zewnętrzna wypracowań piśmiennych . . . . .

Liczba opuszczonych godzin szkolnych . . . . . usprawiedliwionych

. . . . . nieusprawiedliwionych.

Na tej podstawie uznaje się ucznia tego . . . . . przysposobionym
 do przyjęcia na kurs pierwszy c. k. Seminaryum nauczycielskiego.

W . . . . . dnia . . . . . 19 . . . . .

Dyrektor.

Gospodarz klasy.

Skala oceny:

Zachowanie się	bardzo dobre	dobre	odpowiednie	niedopowiednie
Pilność	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Postęp	bardzo dobry	dobry	dostateczny	niedostateczny

II.

Formularze świadectw półrocznych c. k. Seminarjów nauczycielskich męskich
i żeńskich (§ 89).

I. . . . .

19 . . .

(Stempel)

Świadectwo

c. k. Seminarjum nauczycielskiego męskiego w . . . . .

. . . . . urodzony dnia . . . . . 1 . . . .
w . . . . . w . . . . . religii . . . . .
uczeń kursu . . . c. k. Seminarjum nauczycielskiego w . . . . . otrzymuje
za (pierwsze) półrocze roku szkolnego 1 . . . następujące świadectwo:

Zachowanie się: . . . . .

Pilność: . . . . .

Postęp w przedmiotach obowiązkowych:

W nauce religii: . . . . .
W pedagogice, a mianowicie w¹⁾ . . . . .
W specjalnej metodyce i w ćwiczeniach praktycznych: . . . . .
W języku polskim: . . . . .
W języku ruskim: . . . . .
W języku niemieckim: . . . . .
W geografii: . . . . .
W historii i w znajomości konstytucyi państwa i kraju: . . . . .
W matematyce i w rysunkach geometrycznych: . . . . .
W historii naturalnej (. . . . .):²⁾ . . . . .
W fizyce: . . . . .
W nauce gospodarstwa wiejskiego:³⁾ . . . . .
W kaligrafii: . . . . .
W rysunkach odręcznych: . . . . .
W nauce muzyki i w śpiewie: . . . . .
W grze na skrzypcach: . . . . .
W gimnastyce: . . . . .

¹⁾ Stosownie do wziętego materiału naukowego (§ 22, 39, 56) należy tutaj dodać: w pedagogice ogólnej, w dydaktyce ogólnej, w historii wychowania i nauczania.

²⁾ W świadectwach kursu I. (drugie półrocze) i kursu IV. (pierwsze półrocze) brzmi napis: w historii naturalnej (somatologii i higienie).

³⁾ W seminarjach o kierunku językowo-rysunkowym należy tu dopisać: a mianowicie w sadownictwie i ogrodnictwie.

Postęp w przedmiotach nadobowiązkowych:

W grze na fortepianie: . . . . .

W grze na organach: . . . . .

W nauce zręczności: . . . . .

W . . . . .

W . . . . .

Forma zewnętrzna wypracowań piśmiennych: . . . . .

Liczba opuszczonych godzin szkolnych . . . usprawiedliwionych
 . . . nieusprawiedliwionych.

Pobierał stypendyum z funduszu . . . . . w kwocie . . . . K.

W . . . . . dnia . . . . . 190 .

.....
 Dyrektor.

.....
 Gospodarz kursu.

Skala oceny:

Zachowanie się	bardzo dobre	dobre	odpowiednie	niedopowiednie
Pilność	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Postęp	bardzo dobry	dobry	dostateczny	niedostateczny

W drugim półroczu obowiązuje ten sam formularz z następującym dodatkiem dla kandydatów kursu I. II. i III.: Na podstawie tych postępów uznaje się ucznia tego przysposobionym „z odznaczeniem“ albo „przysposobionym“ lub „nieprzysposobionym“ do przejścia na kurs . . . . .

W świadectwach półrocznych c. k. seminaryów nauczycielskich żeńskich mają zastosowanie te same przepisy z tą tylko odmianą, że imię i nazwisko poprzedza wyraz „Panna“, a przedmiotami obowiązkowymi są: Religia, pedagogika, specjalna metodyka i ćwiczenia praktyczne, język wykładowy, język ruski, język niemiecki, geografia, historia, arytmetyka i nauka form geometrycznych, historia naturalna, fizyka, kaligrafia, rysunki odręczne, nauka muzyki i śpiewu, roboty ręczne kobiece, gra na skrzypcach i gimnastyka.

W świadectwach kursu III. i IV. należy przy tytule: W historii naturalnej dodać: „warzywnictwie i ogrodnictwie“.

III.

Formularze świadectw dojrzałości dla c. k. Seminarjów nauczycielskich męskich
i żeńskich (§ 90).

(Na całym arkuszu).

C. k. Seminarjum nauczycielskie męskie w . . . . .

(Stempel)

L. . . . .

19 . . . . .

Świadectwo dojrzałości.

Pan . . . . . urodzony dnia . . . . .
w . . . . . w . . . . . religii . . . . .
ukończył . . . . . był uczniem c. k. Seminarjum
nauczycielskiego w . . . . . w r. . . . . poddał się w miesiącu . . . . .
19 . . . . . egzaminowi dojrzałości w c. k. Seminarjum nauczycielskiem męskim
w . . . . . i okazał podczas tego egzaminu postępy następujące:

W nauce religii: . . . . .
W pedagogice: . . . . .
W specjalnej metodyce i ćwiczeniach praktycznych: . . . . .
W języku polskim: . . . . .
W języku ruskim: . . . . .
W języku niemieckim: . . . . .
W geografii: . . . . .
W historii i znajomości konstytucji państwa i kraju: . . . . .
W matematyce i rysunkach geometrycznych: . . . . .
W historii naturalnej (somatologii i higienie): . . . . .
W fizyce: . . . . .
W nauce gospodarstwa wiejskiego: ¹⁾ . . . . .
W kaligrafii: . . . . .
W rysunkach odręcznych: . . . . .
W śpiewie: . . . . .
W grze na skrzypcach: . . . . .
W gimnastyce: . . . . .

¹⁾ W seminarjach o kierunku językowo-rysunkowym należy tu dodać: (w sadownictwie i ogrodnictwie).

Postępy w przedmiotach nadobowiązkowych:

.....
 .....
 .....

Zachowanie się jego było: .....

Na tej podstawie uznaje się kandydata dojrzałym (ewentualnie z odznaczeniem)
 .....
 do pełnienia obowiązków nauczyciela tymczasowego w publicznych szkołach
 ludowych pospolitych z językiem wykładowym .....

Kandydat pobrał w czasie studyów stypendyum z funduszu .....
 ..... w łącznej kwocie ..... i zobowiązał się
 do sześcioletniej służby w publicznych szkołach ludowych .....

W ..... dnia ..... 19 ..

.....
 Przewodniczący Komisji
 egzaminacyjnej.

.....
 Dyrektor c. k. Seminarjum
 nauczycielskiego.

Członkowie Komisji:

Skala oceny:

Zachowanie się	bardzo dobre	dobre	odpowiednie	nieodpowiednie
Pilność	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Postęp	bardzo dobry	dobry	dostateczny	niedostateczny

Dla kandydatów reprobowanych ma świadectwo napis „Świadectwo egzaminu dojrzałości“, a zamiast wyżej podanej klauzuli następującą końcową uwagę:

„Na tej podstawie nie uznaje się kandydata dojrzałym do pełnienia obowiązków nauczycielskich w szkołach ludowych; wolno mu jednakże zgłosić się do powtórnego egzaminu po upływie . . . . .“.

Kandydaci, którym pozwolono przystąpić z początkiem roku szkolnego do egzaminu powtórnego z jednego przedmiotu, otrzymują świadectwo dopiero po złożeniu egzaminu powtórnego, a mianowicie przy pomyślnym wyniku świadectwo dojrzałości bez uwagi dotyczącej egzaminu powtórnego; jeżeli zaś wynik był niepomyślny, świadectwo podług formularza dla kandydatów reprobowanych. Kandydaci, którzy nie poddali się egzaminowi powtórnemu z jednego przedmiotu, otrzymują świadectwo podług formularza dla reprobowanych kandydatów. Kandydaci, którzy egzamin dojrzałości powtórzyli w całej rozciągłości, otrzymują w razie pomyślnego wyniku świadectwo dojrzałości bez uwagi, dotyczącej powtórzenia egzaminu.

Formularz *świadectwa dojrzałości z seminaryów nauczycielskich żeńskich* zgadza się z poprzedzającym, wymienia się tylko właściwe przedmioty naukowe. Formuła uzdolnienia ma brzmieć: „Na tej podstawie uznaje się kandydatkę dojrzałą (ewentualnie z odznaczeniem), do pełnienia obowiązków nauczycielki tymczasowej w publicznych szkołach ludowych pospolitych z językiem wykładowym . . . . . i nauczycielki robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych pospolitych z językiem wykładowym . . . . .“. W seminaryach żeńskich, z którymi połączony jest ogródek dziecięcy, dodaje się w świadectwach kandydatek, które otrzymują uzdolnienie na kierowniczkę ogródka dziecięcego, dopisek: „tudzież kierowniczkę ogródka dziecięcego“.

IV.

Formularz świadectwa uzdolnienia na nauczycielkę robót ręcznych kobiecych (§ 117).

L. . . . .
19 . . . . .

(Stempel)

**Świadectwo uzdolnienia
na nauczycielkę robót ręcznych w szkołach ludowych pospolitych.**

Panna . . . . ., urodzona d.
. . . . . r. . . . . w . . . . .
w . . . . ., religii . . . . ., ukończyła . . . . .
. . . . . poddała się
dnia . . . . . 19 . . . . . egzaminowi robót ręcznych przed Komisją,
ustanowioną w c. k. Seminarjum nauczycielskiem . . . . .
w . . . . ., i okazała postępy następujące:

- W nauce religii: . . . . .
W pedagogice szkolnej: . . . . .
W języku polskim: . . . . .
W języku ruskim: . . . . .
W rysunkach: . . . . .
W rachunkach: . . . . .
W metodyce i ćwiczeniach praktycznych: . . . . .
W robotach ręcznych kobiecych, a mianowicie:
a) w szydełkowaniu: . . . . .
b) w szyciu i kroju bielizny: . . . . .
c) w znaczeniu: . . . . .
d) w dzierganiu: . . . . .
e) w haftowaniu: . . . . .
f) w siatkowaniu: . . . . .
W higienie szkolnej: . . . . .
Zachowanie się: . . . . .

Na podstawie tych postępow uzna się kandydatkę uzdolnioną do uczenia
robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych pospolitych z językiem wykłado-
wym . . . . .

W . . . . . dnia . . . . . 19 . . . . .

Grono nauczycielskie, względnie egzaminatorowie:

Dyrektor. . . . .

Skala oceny:

Zachowanie się	bardzo dobre	dobrze	odpowiednie	niedopowiednie
Pilność	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Postęp	bardzo dobry	dobry	dostateczny	niedostateczny

Zresztą mają odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące świadectw dojrza-
łości z seminarjów nauczycielskich żeńskich.

V.

Formularz świadectwa uzdolnienia na mistrzynią ogródka dziecięcego (§ 131).

L. . . . .
19 . . . . .

(Stempel)

**Świadectwo uzdolnienia
na mistrzynią ogródka dziecięcego.**

Panna . . . . ., urodzona
dnia . . . . . 18 . . . . . w . . . . .
w . . . . . ukończyła . . . . .
. . . . ., uczęszczała na kurs froeblovski w c. k. Seminarjum
nauczycielskiem żeńskim w . . . . . i poczyniła postępy
następujące:

W nauce religii: . . . . .
W nauce wychowania i teorii ogródka dziecięcego: . . . . .
W ćwiczeniach praktycznych w ogródku dziecięcym: . . . . .
W nauce języka i w nauce o rzeczach: . . . . .
W rysunkach odręcznych: . . . . .
W nauce modelowania: . . . . .
W nauce robót ręcznych kobiecych: . . . . .
W higienie szkolnej: . . . . .
W śpiewie: . . . . .
W gimnastyce: . . . . .
Zachowanie się: . . . . .

Na tej podstawie przyznaje się kandydatce uzdolnienie na mistrzynią ogródka
dziecięcego, w którym używa się języka . . . . .

W . . . . . dnia . . . . . 19 . . . . .

Grono nauczycielskie, względnie egzaminatorowie:

Dyrektor. . . . .

Skala oceny:

Zachowanie się	bardzo dobre	dobre	odpowiednie	niedopowiednie
Pilność	bardzo dobra	dobra	dostateczna	niedostateczna
Postęp	bardzo dobry	dobry	dostateczny	niedostateczny

Zresztą obowiązują odpowiednie postanowienia dotyczące świadectw dojrzałości
ści w seminarjach nauczycielskich żeńskich.

VI.

Formularze dla zakładów prywatnych.

Zakłady prywatne (§ 9) mają używać z odpowiednimi zmianami formularzy, wyżej podanych. Jeżeli zakład posiada prawo publiczności (§ 10), powinna być na każdym formularzu świadectwa podana liczba i data rozporządzenia ministerialnego, na mocy którego zakład prawo to otrzymał, a świadectwa uzdolnienia (formularz IV. i V.) podpisuje także Delegat władzy szkolnej krajowej. Jeżeli zakład nie posiada prawa publiczności, to charakter świadectw jako świadectw prywatnych powinien być uwidoczniiony.

Statut kursów wydziałowych.

---

1. Zadaniem kursów wydziałowych jest dalsze wykształcenie do zawodu nauczycielskiego w szkołach ludowych, a mianowicie w przedmiotach nauki szkół wydziałowych.

2. Corocznie odbywać się będą przy seminariach nauczycielskich lub innych zakładach naukowych dwa kursa wydziałowe dla dwu grup zawodowych.

3. Język wykładowy (języki wykładowe) tych kursów oznacza każdorazem Rada szkolna krajowa przy ich każdorazowym ustanowieniu.

4. Kursa wydziałowe podlegają organom nadzorczym, ustanowionym dla seminariów nauczycielskich. Bezpośrednio kieruje kursem za wynagrodzeniem Dyrektor dotyczącego zakładu naukowego. Nauczycieli mianuje Rada szkolna krajowa i wyznacza im za poniesiony trud honorarium, którego przyzwolenie zastrzeżone jest Ministerstwu oświaty.

5. Liczba słuchaczy kursu nie ma przekraczać 35.

6. Na kurs wydziałowy przyjmować się będzie abiturjentów seminariów nauczycielskich męskich, którzy uzyskali świadectwo dojrzałości z odznaczeniem, bezpośrednio po ukończeniu seminarium, oraz nauczycieli ludowych, którzy złożyli egzamin kwalifikacyjny do szkół ludowych pospolitych z odznaczeniem.

Pierwszych utrzymuje się na czas trwania kursu w dalszem pobieraniu stypendium, które w seminarium nauczycielskiem posiadali; drudzy otrzymują urlopy z pełnymi poborami.

7. Każdy zupełny kurs wydziałowy obejmuje wszystkie przedmioty, które przy egzaminach kwalifikacyjnych dla szkół wydziałowych stanowią dla siebie pewną grupę zawodową.

8. Według potrzeby i w miarę rozporządzalnych środków ze strony Państwa, kraju, gminy lub prywatnych, urządza Rada szkolna krajowa za przyzwoleniem Ministerstwa także kursa dla poszczególnych przedmiotów naukowych szkoły ludowej pospolitej i wydziałowej.

9. Zupełny kurs wydziałowy trwa przez jeden rok szkolny. Czas trwania kursów dla poszczególnych przedmiotów i liczbę tygodniowych godzin dla tych kursów ustanawia Rada szkolna krajowa za każdym razem z przyzwoleniem Ministra oświaty.

10. Bliższe postanowienia i plany naukowe dla kursów nauczycielskich wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty. W szczególności trzeba mieć na względzie:

- a) O wyborze grupy zawodowej dla zupełnych kursów wydziałowych rozstrzyga zapotrzebowanie sił nauczycielskich z pewnej grupy w szkołach wydziałowych;
- b) przy urządzaniu kursów dla poszczególnych przedmiotów należy uwzględnić przede wszystkim specjalne potrzeby szkół ludowych pospolitych i wydziałowych danej miejscowości lub danego okręgu szkolnego, stwierdzone ich planem naukowym;
- c) cel nauki i wybór materiału naukowego należy nawiązywać do wiadomości, nabytych w seminariach nauczycielskich. Plany naukowe należy także utrzymać w zgodzie z każdorazowymi przepisami egzaminacyjnymi;
- d) na metodyczne wskazówki w zakresie nauczania należy mieć szczególniejszy wzgląd. W tym celu trzeba, o ile to rzecz możliwa, urządzać lekcje próbne w szkołach.

11. Frekwentanci (frekwentantki), którzy wykraczają przeciw zasadom dyscypliny, albo nie okazują należytej pilności, narażają się na postępowanie dyscyplinarne.

Karami dyscyplinarnymi są:

- a) Skarcenie przez profesora.
- b) Napomnienie przez Dyrektora.
- c) Zagrożenie wykluczeniem.
- d) Rzeczywiste wykluczenie.

Kary c) i d) wymierza grono nauczycielskie, a zatwierdza Rada szkolna krajowa.

Frekwentanta (frekwentantkę), który zaniedbał trzy dni nauki i zaniedbania nie usprawiedliwił, wykreśla się z katalogu.

Odwwołanie się przeciw postanowieniom grona nauczycielskiego w sprawach dyscyplinarnych jest niedopuszczalne.

12. Z końcem kursu otrzymują frekwentanci (frekwentantki), którzy na naukę pilnie uczęszczali, świadectwa frekwentacyjne. Świadectwa te podpisuje Dyrektor i dotyczący profesorowie.

13. Nauka na kursach wydziałowych jest bezpłatna. Wydatki na te kursa pokrywane będą z funduszków państwowych.

14. Kursa prywatne tego rodzaju mogą powstawać na powyższych zasadach za zezwoleniem Ministra oświaty.

Statut kursów nauczycielskich rolniczych.

1. Zadaniem kursów nauczycielskich rolniczych jest dalsze wykształcenie do zawodu nauczycielskiego, a w szczególności w przedmiotach nauki dopełniających kursów rolniczych.

2. Kursa takie odbywają się przy szkołach rolniczych co najmniej co drugi rok.

3. Język wykładowy tych kursów oznacza każdorazowo Rada szkolna krajowa przy ich urządzeniu.

4. Kursa nauczycielskie rolnicze podlegają organom nadzorczym szkolnym, ustanowionym dla seminariów nauczycielskich. Dyrektor szkoły rolniczej sprawuje za remuneracją bezpośrednie kierownictwo kursu. Nauczyciele ustanawiani będą przez Radę szkolną krajową, a za pracę swoją otrzymują honorarium, którego przyzwolenie zastrzeżone jest Ministerstwu oświaty.

5. Liczba słuchaczy kursów nie ma przekraczać 20.

6. Na kurs nauczycielski rolniczy przyjmowani będą tacy kandydaci, którzy po złożeniu egzaminu kwalifikacyjnego do szkół ludowych pospolitych byli czynni na samodzielniem stanowisku w szkołach ludowych wiejskich co najmniej przez trzy lata, a przez troskliwe pielęgnowanie ogrodu lub pola szkolnego okazali osobliwsze zamiłowanie do robót rolniczych.

Frekwentanci otrzymują na czas kursu urlop z pełnymi poborami.

7. Każdy zupełny kurs nauczycielski rolniczy obejmuje te wszystkie przedmioty, które są przepisane dla dopełniających kursów rolniczych, tudzież przy specjalnym egzaminie z gospodarstwa wiejskiego.

8. W miarę potrzeby i rozporządzalnych środków można także urządzać kursa dla poszczególnych przedmiotów naukowych (kursa dla ogrodnictwa, mleczarstwa, hodowli drobiu i inne) przy szkołach zawodowych.

9. Zupełny kurs nauczycielski rolniczy trwa przez jeden rok szkolny.

Czas trwania kursów dla poszczególnych przedmiotów i tygodniową liczbę godzin, przeznaczoną na naukę ćwiczenia na tych kursach, oznacza każdorazowo Rada szkolna krajowa.

10. Plan dla każdego kursu nauczycielskiego rolniczego wydaje Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty.

Zważać przytem na to potrzeba, ażeby oprócz nauki teoretycznej odpowiednia liczba godzin była przeznaczona na ćwiczenia praktyczne dla frekwentantów.

Szczególniejszą uwagę należy zwracać na metodyczne wskazówki w zakresie nauczania gospodarstwa wiejskiego. W tym celu należy urządzać w szkołach ludowych lekcye próbne. Powinni przytem frekwentanci przysłuchiwać się, o ile to rzecz możliwa, nauce w szkole rolniczej.

11. Frekwentanci, którzy wykraczają przeciw zasadom dyscypliny lub nie okazują należytej pilności, narażają się na postępowanie dyscyplinarne.

Kary dyscyplinarne są:

- a) Skarcenie przez profesora.
- b) Napomnienie przez Dyrektora.
- c) Zagrożenie wykluczeniem.
- d) Rzeczywiste wykluczenie.

Kary dyscyplinarne c) i d) wymierza grono nauczycielskie, a zatwierdza Rada szkolna krajowa.

Frekwentanta, który przez trzy dni nie brał udziału w nauce i zaniedbania nie usprawiedliwił, wykreśla się z katalogu.

Odwołanie się od uchwały grona nauczycielskiego w sprawach dyscyplinarnych jest niedopuszczalne.

12. Z końcem kursu otrzymują frekwentanci, którzy pilnie uczęszczali na naukę, świadectwo frekwentacyjne.

Świadectwa te podpisuje Dyrektor i dotyczący profesorowie.

13. Nauka na kursach nauczycielskich rolniczych jest bezpłatna. Wydatek na te kursa pokrywany będzie z funduszków państwowych.

Przepisy

dotyczące egzaminów kwalifikacyjnych dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych w Galicyi.

Na podstawie § 38 ustawy z 2. maja 1883 Dz. u. p. Nr. 53, i §§ 15, 16 i 17 ustawy krajowej z 12. lipca 1907, Dz. u. kr. Nr. 101, wydaje się następujące przepisy, normujące porządek egzaminów kwalifikacyjnych dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych, mające wejść w życie z początkiem roku szkolnego 1909/10.

Przepisy dotyczące egzaminów kwalifikacyjnych na nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych.

Art. I.

Komisye egzaminacyjne.

1. Do przedsięwzięcia egzaminów kwalifikacyjnych dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych i wydziałowych ustanawia Rada szkolna krajowa z przyzwoleniem Ministra oświaty osobne Komisye, przy czem trzymać się należy zasady, że członkami Komisji egzaminacyjnych mają być przy egzaminie kwalifikacyjnym do szkół ludowych pospolitych przede wszystkim inspektorowie szkolni okręgowi i wytrawni nauczyciele szkół ludowych, przy egzaminie zaś do szkół wydziałowych dyrektorowie i nauczyciele seminaryów nauczycielskich, szkół średnich, szkół zawodowych lub wyższych.

Egzaminom przewodniczy Dyrektor Komisji egzaminacyjnej, o ile przewodnictwa nie obejmie krajowy Inspektor szkolny.

Urzędowanie Komisji egzaminacyjnych trwa trzy lata.

Celem przeprowadzenia egzaminu kwalifikacyjnego, mającego wykazać uzdolnienie do pomocniczego (subsydarnego) udzielania nauki religii, wyznacza doty-

cząca władza kościelna lub stowarzyszenie religijne swoich komisarzy i egzaminatorów. Egzaminatorowie ci zasiadają i głosują w Komisji egzaminacyjnej i mają głos stanowczy w tych wypadkach, które odnoszą się do ogólnych spraw egzaminacyjnych lub też do ich przedmiotu.

2. Rada szkolna krajowa postanawia z przyzwoleniem Ministra oświaty, w jakim języku wykładowym (w jakich językach wykładowych) można składać egzamina kwalifikacyjne przed poszczególnymi Komisjami egzaminacyjnymi.

3. Egzaminy odbywają się dwa razy do roku i to z reguły w miesiącu lutym i październiku.

Przed każdą Komisją odbywają się egzamina dla kandydatów i kandydatek. Tak dla kandydatów, jak i kandydatek odbywają się egzamina w tych samych terminach i, o ile nie ma poniżej odrębnych postanowień, podług tych samych przepisów.

4. Urzędowe akta Komisji przechowują się w Dyrekcji dotyczącego seminarium nauczycielskiego męskiego lub żeńskiego, albo w Radzie szkolnej okręgowej w miejscu siedziby Komisji egzaminacyjnej.

Komisje egzaminacyjne podlegają bezpośrednio Radzie szkolnej krajowej, która też rozstrzyga wszystkie sprawy sporne lub wątpliwe, jakie się na konferencjach Komisji mogą wyłonić.

Decyzji Ministra oświaty należy zasięgać tylko wtedy, gdyby w zastosowaniu jakiego przepisu do specjalnych wypadków zachodziła jakaś wątpliwość, lub gdyby chodziło o normatywną interpretację jakiegoś przepisu.

Art. II.

Egzamin kwalifikacyjny do szkół ludowych pospolitych.

1. Kandydat, zgłaszający się do egzaminu, ma wnieść do Komisji egzaminacyjnej własnoręcznie napisane i do niej wystosowane podanie w przepisanej drodze służbowej. W podaniu tem należy dokładnie wymienić, w jakim języku wykładowym (językach wykładowych) chce składać egzamin i czy życzy sobie także uzyskać kwalifikację do udzielania drugiego języka krajowego lub języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego.

Aby zapobiedz przeciążeniu poszczególnych Komisji, przysługuje Radzie szkolnej krajowej prawo ograniczyć odpowiednio liczbę kandydatów w poszczególnych Komisjach na przeciąg jednego terminu egzaminacyjnego.

Do podania o przypuszczenie do egzaminu należy dołączyć:

- a) Krótką autobiografię (opisanie przebiegu życia) z podaniem przebiegu studiów odbytych;
- b) świadectwo dojrzałości, uzyskane w seminarium nauczycielskiem;
- c) dowody przynajmniej dwuletniej służby (praktyki) nauczycielskiej, odbytej po złożeniu egzaminu dojrzałości przy publicznej szkole ludowej lub prywatnej, posiadającej prawo publiczności.

Kandydatki mają prócz tego udowodnić świadectwem dojrzałości lub świadectwem uzdolnienia na nauczycielkę robót, że posiadają uzdolnienie do zajmowania posady nauczycielki robót ręcznych kobieceych przy szkołach ludowych pospolitych z odpowiednim językiem wykładowym (językami wykładowymi).

Kandydaci, którzy nie pełnią obowiązków nauczycielskich przy żadnej szkole, wnoszą podania, podług przepisów wygotowane i do Komisji egzaminacyjnej wystosowane, z dołączeniem dokumentów służbowych bezpośrednio do tej Rady szkolnej okręgowej, w której okręgu ostatni raz jako nauczyciele byli zatrudnieni. Do takich podań ma być także dołączone świadectwo, wystawione przez urzędowego lekarza, stwierdzające, że kandydat jest fizycznie uzdolniony do zawodu nauczycielskiego, a w szczególności, że jego organa zmysłowe są zdrowe i że nie ma żadnej uderzającej wady w organie mownym; dołączyć dalej należy świadectwo moralnej nieskazitelności za czas od wystąpienia ze służby nauczycielskiej.

2. O przypuszczeniu do egzaminu rozstrzyga Komisja egzaminacyjna; przypuszczenie jednak nie może nastąpić, jeżeli władza szkolna okręgowa w umotywowanym swym wniosku nie wykaże, że aplikacya kandydata w praktycznej służbie nauczycielskiej była zadowalniająca.

Jeżeli aplikacyi kandydata w praktycznej służbie nauczycielskiej nie uznano jako zadowalniająca, zwraca się mu podanie z wymienieniem powodów i z tą uwagą, że wolno mu ponowić prośbę w terminie późniejszym.

W razach wątpliwych należy zasięgnąć decyzji Rady szkolnej krajowej.

Kandydaci (kandydatki), którzy są zajęci w szkołach ćwiczeń przy seminariach nauczycielskich lub w ostatnim czasie byli w nich zajęci, wnoszą podania, według przepisów udokumentowane, za pośrednictwem Dyrekcji do Rady szkolnej krajowej, która rozstrzyga o przypuszczeniu do egzaminu kwalifikacyjnego.

W żadnym razie nie należy zwracać urzędowych opinii o aplikacyi służbowej kandydatom, lecz przechowywać je w aktach egzaminacyjnych.

3. Egzamin kwalifikacyjny do szkół ludowych pospolitych ma charakter egzaminu praktycznego.

Kandydat ma przy tym egzaminie okazać, że jest należycie obznajomiony z zasadami pedagogiki szkół ludowych, w szczególności z przepisami karności i higieny szkolnej, tudzież z metodyką poszczególnych przedmiotów naukowych szkoły ludowej pospolitej; że zdobył sobie potrzebne doświadczenie i zdolność samodzielnego sądu w rzeczach wychowania i sprawach, dotyczących służby nauczycielskiej przy szkołach ludowych; że na ogół opanował materiał naukowy szkoły ludowej pospolitej, przyczem nie należy przykładać wielkiej wagi do szczegółów; że wogóle jest uzdolniony do samodzielnego działania w sprawach wychowania i do udzielania nauki w szkołach ludowych pospolitych.

Egzamin obejmuje pedagogikę, a mianowicie metodykę przedmiotów obowiązkowych w szkołach ludowych pospolitych; materiał naukowy tych szkół, tak co do nauki codziennej, jako też uzupełniającej (z wyjątkiem robót ręcznych kobieceych i gry na skrzypcach); tudzież przepisy praktyki szkolnej (ustawy szkolne, plany naukowe, instrukcje i regulamin, higienę szkolną).

Kandydaci i kandydatki, którzy w czasie swego zajęcia w praktycznej służbie nauczycielskiej według urzędowego poświadczenia nie udzielali nauki śpiewu i gimnastyki, mają być egzaminowani z tych przedmiotów tylko na własne żądanie. Muszą jednak teoretycznie i praktycznie okazać, że umieją urządzać gry i zabawy dla młodzieży i niemi kierować.

4. Egzamin składa się z części piśmiennej, ustnej i z lekcji próbnej; wszystkie te części egzaminu mają się odbyć w tym samym terminie.

Celem przeprowadzenia egzaminu ustnego i lekcji próbnej może Dyrektor Komisji potworzyć sekeye. Każda z nich musi się składać przynajmniej z trzech członków Komisji pod przewodnictwem Dyrektora Komisji lub jego zastępcy i przeprowadza egzamin z kandydatami, którzy jej przypadną przy losowaniu, ze wszystkich przedmiotów.

Pytania, które otrzymują kandydaci, zapisuje się w protokole egzaminacyjnym.

5. Egzamin piśmienny składa się:

- a) Z wypracowania na temat pedagogiczny w języku wykładowym. Kandydaci, którzy w tym samym terminie chcą uzyskać patent kwalifikacyjny z dwóch lub więcej języków wykładowych, opracowują osobny temat w każdym z tych języków.
- b) Z rozwiązania trzech zagadnień rachunkowych w połączeniu z nauką form geometrycznych.
- c) Z odpowiedzi na trzy pytania z realiów (geografii, historii, historii naturalnej i fizyki) razem.

Dyrektor Komisji rozstrzyga każdorazowo, w jakim języku mają rozwiązywać zagadnienia pod b) i odpowiedzieć na poszczególne pytania, wymienione pod c) ci kandydaci, którzy w tym samym terminie chcą uzyskać patent kwalifikacyjny z dwoma lub więcej językami wykładowymi.

Temata wybierają odpowiedni egzaminatorowie za zgodą Dyrektora Komisji egzaminacyjnej, a to do wypracowania a) z zakresu postępowania pedagogicznego i dydaktycznego w szkole ludowej pospolitej, a do zagadnień b) i pytań c) z zakresu materiału naukowego szkoły ludowej pospolitej. Temata otrzymują kandydaci bezpośrednio przed rozpoczęciem dotyczącej pracy.

Dla każdego z tych pod a), b) i c) wymienionych wypracowań piśmiennych wyznacza się najwyższej cztery godziny czasu.

Przy żadnym wypracowaniu piśmiennem nie wolno używać środków pomocniczych.

Wszystkie egzamina piśmienne odbywają się pod dozorem członków Komisji egzaminacyjnej. W tej samej sali nie powinno pracować więcej kandydatów nad 30.

6. Egzamin ustny odbywa się publicznie; może jednakże Dyrektor Komisji dla zabezpieczenia porządku i powagi egzaminu ograniczyć odpowiednio jego charakter publiczny.

Egzamin ustny nie może dla jednej seryi kandydatów trwać dłużej nad cztery godziny.

Egzamin ten obejmuje specjalną metodykę przedmiotów obowiązkowych w szkołach ludowych pospolitych, przyczem należy także mieć na oku materiały

naukowy tych szkół, o ile tego cel egzaminu wymaga: obejmuje wreszcie przepisy, dotyczące praktyki szkolnej.

Dyrektor Komisji egzaminacyjnej, względnie zastępujący go przewodniczący sekcji ma prawo brać udział w egzaminowaniu.

Egzaminowanie powinno odbywać się przede wszystkim na podstawie tych książek do czytania i podręczników naukowych, tudzież tych środków naukowych, które są dozwolone do użytku w szkołach ludowych pospolitych. Co do zakresu wymagań, należy się obracać w granicach praktyki szkolnej, przepisanej dla tej kategorii szkół; pod względem formalnym wymaga się, ażeby kandydat w potocznej mowie wyrażał się jasno i ściśle.

Kandydatom, którzy pragną w tym samym terminie uzyskać kwalifikację nauczycielską z dwóch lub więcej języków wykładowych, należy zadawać pytania i żądać odpowiedzi w każdym z tych języków.

7. Wszyscy kandydaci mają złożyć osobny egzamin ustny dla udowodnienia uzdolnienia do zastępczego udzielania nauki religii swego wyznania.

Kandydaci, którzyby się usunęli od tego egzaminu, musieliby się poddać powtórnemu egzaminowi kwalifikacyjnemu w całości.

Egzamin ten ma się odbyć przed egzaminatorami, wyznaczonymi przez dotyczącą władzę kościelną lub przełożństwo wyznaniowe w obecności Dyrektora Komisji egzaminacyjnej lub tegoż zastępcy, tudzież w obecności komisarzy wydelegowanych przez dotyczącą władzę kościelną lub przełożństwo wyznaniowe.

Ocenienie wyniku egzaminu należy do dotyczących egzaminatorów i komisarzy. Dyrektor Komisji winien także zwracać całą swą uwagę na egzamin z nauki religii, a to co do metodycznego traktowania tego przedmiotu i zapytań swych pod tym względem udzielać reprezentantom kościoła lub wyznania.

Na przyznanie kwalifikacji z innych przedmiotów nie powinni egzaminatorowie ci i komisarze wywierać żadnego wpływu.

8. Praktyczna lekcja próbna odbywa się w szkole ludowej pospolitej wobec tych samych komisarzy egzaminacyjnych, którzy przeprowadzali egzamin ustny.

Temat, który ma być przedmiotem lekcji, podaje do wiadomości kandydata dniem naprzód Dyrektor komisji za porozumieniem się z kierownikiem szkoły i komisarzami egzaminacyjnymi.

Komisarzom i egzaminatorom, mającym przedsiębrać egzamin uzdolnienia do zastępczego udzielania nauki religii wolno zarządzić lekcje próbne w obecności Dyrektora Komisji egzaminacyjnej lub jego zastępcy.

9. Język niemiecki jest przy egzaminach kwalifikacyjnych na nauczycieli szkół ludowych pospolitych przedmiotem obowiązkowym. Kandydaci mają na temat, dany za zgodą Dyrektora komisji przez dotyczącego egzaminatora, napisać wypracowanie, a przy egzaminie ustnym okazać niejaką wprawę w wyrażaniu się i znajomość regularnych form gramatycznych i budowy zdania w języku niemieckim, tudzież dowiedzieć, że od czasu złożenia egzaminu dojrzałości korzystali ze skutkiem z kilku książek niemieckich dla rozszerzenia swych wiadomości.

10. Kandydaci, którzy przy egzaminie kwalifikacyjnym pragną uzyskać uzdolnienie do nauczania oprócz języka wykładowego także drugiego języka kra-

owego lub języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego, składają z każdego z tych języków egzamin piśmienny i ustny.

Temata do zadań, jako też czas trwania egzaminu piśmiennego oznacza egzaminator za zgodą Dyrektora.

Uzdolnienie do nauczania może być tylko wtedy przyznane, jeżeli kandydat dotyczącym językiem tak ustnie jak i piśmiennie włada poprawnie.

Wyniki egzaminu mają być w świadectwie tylko w takim razie i o tyle uwidocznione, o ile wypadły pomyślnie.

Przy egzaminie z języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego w szkołach ludowych pospolitych należy stawiać następujące wymagania:

- a) Kandydaci (kandydatki) mają napisać wypracowanie na temat dany przez egzaminatora za zgodą Dyrektora.
- b) Przy egzaminie ustnym mają okazać dokładną znajomość książek do nauki języka niemieckiego, używanych w szkołach ludowych pospolitych z językiem wykładowym polskim i ruskim, dokładną znajomość gramatyki języka niemieckiego, pewne odczytanie i poprawność w używaniu języka niemieckiego w słowie i piśmie.

11. Po ukończeniu egzaminu określa się wynik w protokole, a to tak z lekcji praktycznej, jako też z każdego przedmiotu egzaminu z osobna.

Kandydatów, którzy w ciągu egzaminu odstąpili, nie bierze się w rachubę; otrzymują oni tylko na żądanie potwierdzenie, że od egzaminu odstąpili.

Wynik egzaminu z poszczególnych przedmiotów wyraża się cenzurami: bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny.

Cenzurę z każdego poszczególnego przedmiotu oznacza się większością głosów na wniosek dotyczącego egzaminatora. Przy ocenianiu ustnych odpowiedzi i lekcji próbnej mają tylko ci członkowie głosować, którzy w akcie egzaminacyjnym brali udział. Przy ocenianiu prac piśmiennych i przy oznaczaniu cenzur, które mają wejść do świadectwa, mają głosować ci członkowie Komisji, którzy egzaminowali kandydata z poszczególnych przedmiotów.

W razie równości głosów staje się prawomocną ta cenzura, za którą głosuje przewodniczący.

Uzdolnienie kandydatek do udzielania robót ręcznych kobiecych (Art. II., punkt 1 i 3) należy uwydatnić w dotyczącej rubryce, odwołując się do odpowiedniego świadectwa, słowami: „uzdolniona do szkół ludowych pospolitych“.

W wypadkach, jeżeli kandydat nie składał egzaminu z nauki śpiewu lub gimnastyki (Art. II., punkt 3.), należy stwierdzić ten fakt w odpowiedniej rubryce słowami: „nie egzaminowany“, a podać tylko wynik egzaminu z prowadzenia gier i zabaw dla młodzieży (§ 3).

Przyznając uzdolnienie z tych przedmiotów, należy ogólny wynik wyrażać słowami: „bardzo dobrze uzdolniony“, „dobrze uzdolniony“, „dostatecznie uzdolniony“.

Jeżeli kandydat z lekcji próbnej i ze wszystkich tych przedmiotów, z których był egzaminowany, otrzymał co najmniej cenzurę dostateczną, należy mu przyznać kwalifikację dla szkół ludowych pospolitych. Jeżeli kandydat z lekcji pró-

bnej z języka wykładowego (języków wykładowych) i z większości innych przedmiotów, z których był egzaminowany, otrzyma cenzurę bardzo dobrą, a żadnej niższej, aniżeli dobrą, należy go uznać za bardzo dobrze uzdolnionego. Jeżeli zaś z lekcji praktycznej, z języka wykładowego (języków wykładowych) i z większości przedmiotów, z których był egzaminowany, otrzyma kandydat cenzurę bardzo dobrą lub dobrą, a żadnej niższej, aniżeli dostateczną, należy go uznać za dobrze uzdolnionego.

Jeżeli kandydat przy obowiązkowym egzaminie z języka niemieckiego (Art. II. punkt 9) otrzyma w tym przedmiocie cenzurę „niedostateczną“, w takim razie Komisya go nie reprobuje, lecz pozwoli mu poddać się egzaminowi powtórnemu z języka niemieckiego w najbliższym terminie egzaminacyjnym. Taki egzamin powtórny można tylko jeden raz składać. W razie pomyślnego wyniku egzaminu powtórnego przyzna mu się kwalifikację do szkół ludowych pospolitych. W razie wyniku niepomyślnego przy egzaminie powtórnym należy kandydata (kandydatkę) reprobować. Taki kandydat (kandydatka) ma powtórzyć egzamin kwalifikacyjny w całej rozciągłości.

W razie niepomyślnego wyniku przy egzaminie z języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego w szkołach ludowych pospolitych (Art. II., punkt 10), rozważy Komisya, czy odpowiedzi kandydata czynią zadość przynajmniej wymaganiom Art. II., punkt 9, t. j., czy można mu przyznać kwalifikację nauczycielską bez prawa udzielania języka niemieckiego. Jeżeliby odpowiedzi kandydata i tym wymaganiom nie czyniły zadość, należy zastosować do niego wymienione wyżej postanowienie co do egzaminu powtórnego.

12. Po ukończeniu egzaminu należy kandydatowi wystawić świadectwo, które ma zawierać:

1. Dokładny rodowód egzaminowanego z podaniem przebiegu studyów odbytych, tudzież z wymienieniem miejsc, w których odbywał praktykę szkolną i oznaczeniem czasu jej trwania.

Jeżeli kandydat nie składał egzaminu ze śpiewu lub gimnastyki, należy okoliczność tę w świadectwie wyraźnie stwierdzić, zaznaczyć jednakże wynik egzaminu z gier i zabaw dla młodzieży (Art. II., punkt 3).

W świadectwach kandydatek należy uwidocznic uzyskane uzdolnienie do udzielania robót ręcznych, powołując się na odnośne świadectwo.

2. Ostateczne orzeczenie o przyznaniu lub odmówieniu kwalifikacji nauczycielskiej, wyrażone słowami: „bardzo dobrze uzdolniony“, „dobrze uzdolniony“, „dostatecznie uzdolniony“, „nieuzdolniony“.

3. W razie przyznania kwalifikacji nauczycielskiej należy podać, w jakim języku wykładowym (w jakich językach wykładowych) kandydat uzdolniony jest udzielać nauki, a ewentualnie, czy kandydat uzdolniony jest do uczenia drugiego języka krajowego, względnie języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego.

Na końcu świadectwa należy orzec, czy i w jakim stopniu jest kandydat uzdolniony do zastępczego udzielania nauki religii, czy też nie jest do tego uzdolniony.

Jeżeli w czasie uzyskania patentu kwalifikacyjnego trwa jeszcze zobowiązanie kandydata do służby w zawodzie nauczycielskim z powodu pobieranego w swoim czasie stypendyum, należy to w świadectwie dodatkowo zaznaczyć.

Świadectwo podpisuje Dyrektor i jeden z członków Komisji egzaminacyjnej.

13. Kandydat reprobowany musi celem uzyskania kwalifikacji nauczycielskiej powtórzyć egzamin przed tą samą Komisją egzaminacyjną w całej rozciągłości, nie wyłączając egzaminu z religii.

Powtórzenie egzaminu jest z reguły tylko raz dozwolone, przyczem należy zachować postępowanie dotyczące przypuszczenia do egzaminu (Art. II., punkt 1 i 2). Egzaminu powtórnego z języka niemieckiego (Art. II., punkt 11) nie uważa się i przy niepomyślnym wyniku za pełny egzamin. Na dalsze powtarzanie egzaminu może zezwolić tylko Rada szkolna krajowa po wysłuchaniu opinii Rady szkolnej okręgowej i Komisji egzaminacyjnej.

Takie pozwolenie ważne jest tylko na przeciąg jednego roku.

14. Po upływie każdego terminu egzaminacyjnego sporządza Komisja egzaminacyjna wykaz reprobowanych kandydatów podług następującego formularza:

W y k a z

kandydatów zawodu nauczycielskiego, reprobowanych przez c. k. Komisję egzaminacyjną dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych w . . . . .
w terminie . . . . . 19 . .

Imię i nazwisko kandydata lub kandydatki	Urodzony (a)			Pełni obowiązki nauczycielskie	
	dnia	miejsce	kraj	w chara- kterze	miejsco- wość

Wykaz ten przedkłada się po każdym terminie egzaminacyjnym Radzie szkolnej krajowej, która znowu wykazy takie rozeszle wszystkim innym Radom szkolnym krajowym bez osobnej odezwy w tylu egzemplarzach, ilu potrzeba do obdzienienia wszystkich Komisji egzaminacyjnych i Rad szkolnych okręgowych w dotyczącym terytorjum.

Art. III.

Egzamin kwalifikacyjny do szkół wydziałowych.

1. Każdy kandydat, który pragnie uzyskać kwalifikację do szkół wydziałowych, musi poddać się egzaminowi ze wszystkich przedmiotów, objętych jedną z następujących grup:

- a) Grupa zawodowa językowo-historyczna: język wykładowy (języki wykładowe), język niemiecki, geografia i historia.
- b) Grupa zawodowa przyrodnicza: historia naturalna, fizyka i matematyka.
- c) Grupa zawodowa techniczna: rysunki odręczne i kaligrafia, rysunki geometryczne w połączeniu z geometryą wykreślną, nauka zręczności (dla kandydatów), roboty ręczne kobiece (dla kandydatek).

Przedmiotem egzaminu jest nadto w każdej grupie pedagogika i język wykładowy.

Wolno także kandydatom każdej grupy zawodowej ubiegać się o uzdolnienie do nauczania kaligrafii.

Kwalifikacyi nauczycielskiej do szkół wydziałowych nie można uzyskać równocześnie z kwalifikacją do szkół ludowych pospolitych w tym samym terminie.

Kandydatom, którzy uzyskali już kwalifikację do szkół wydziałowych z jednej grupy zawodowej, wolno przystąpić w innym terminie do egzaminu z innej grupy, albo z drugiego języka krajowego, albo z języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego.

2. O przypuszczenie do egzaminu wydziałowego wnosi się podanie przepisana drogą służbową do Rady szkolnej krajowej, która o przypuszczeniu rozstrzyga na wniosek dotyczącego Inspektora szkolnego krajowego.

Na przypuszczenie nie można jednak zezwolić, jeżeli aplikacya kandydata (kandydatki) w praktycznej służbie szkolnej nie jest zupełnie zadowolniająca. W podaniu ma być dokładnie wymieniona grupa zawodowa i język wykładowy (języki wykładowe), z których kandydat pragnie uzyskać kwalifikację, również dotycząca Komisya egzaminacyjna, ewentualnie, czy kandydat chce uzyskać także kwalifikację do udzielania kaligrafii jako przedmiotu naukowego.

Do podania dołączyć należy:

- a) Krótkie przedstawienie przebiegu życia i studyów odbytych, ze szczególnem uwzględnieniem sposobu przygotowania się do egzaminu kwalifikacyjnego do szkół wydziałowych i z podaniem użytych do przygotowania się dzieł naukowych.
- b) Patent kwalifikacyjny do szkół ludowych pospolitych wraz z kwalifikacją do uczenia języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego w szkołach ludowych pospolitych.
- c) Dowody przynajmniej trzyletniej praktyki nauczycielskiej w szkołach ludowych lub innych zakładach naukowych.

Kandydatki mają prócz tego wykazać się przez dołączenie świadectwa dojrzałości lub świadectwa uzdolnienia na nauczycielkę robót w szkołach pospolitych, że uznane zostały za uzdolnione do nauczania robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych pospolitych z odnośnym językiem wykładowym (językami wykładowymi).

Kandydaci, którzy ukończyli studia na uniwersytecie lub w szkole politechnicznej, dopuszczeni będą do tego egzaminu także bez wykazania się poprzedniem zajęciem w zawodzie nauczycielskim; mogą jednak dopiero wówczas uzyskać stałą nominację, jeżeli wykażą się jednorocznem zadowalniającem zajęciem nauczycielskiem w szkole wydziałowej publicznej po uzyskaniu kwalifikacyi do szkół wydziałowych.

Nauczyciele przedmiotów technicznych na kursach specjalnych naukowych, połączonych ze szkołami ludowemi, doświadczeni w zawodzie nauczycielskim, mogą być przez Ministra Oświaty uwolnieni od tego egzaminu.

Zresztą obowiązują postanowienia art. II., punkt 1. i 2. z tą uwagą, że kandydaci, którzy w ostatnim czasie nie byli zajęci w szkole ludowej, lecz w innym zakładzie naukowym, mają wnosić podania za pośrednictwem Dyrekcyi dotyczącego zakładu do Rady szkolnej krajowej, która o przypuszczeniu do egzaminu rozstrzyga. W każdym razie może być udzielone pozwolenie zdawania egzaminu kwalifikacyjnego do szkół wydziałowych tylko na podstawie zupełnie zadowalniającej aplikacyi w praktycznej służbie nauczycielskiej.

3. Przy egzaminie kwalifikacyjnym do szkół wydziałowych ma kandydat dowieść, że posiada w przedmiotach obranej grupy zawodowej wiedzę i wprawę, odpowiadającą pedagogiczno-dydaktycznemu zadaniu szkoły wydziałowej, a w sprawach wychowania i-nauczania sąd pewny i samodzielny.

Wymagania przy egzaminach kwalifikacyjnych do szkół wydziałowych są następujące:

- a) **Pedagogika.** Znajomość pedagogiki i dydaktyki w związku z empiryczną psychologią i logiką. Ogólna znajomość historii pedagogiki, szczególnież czasów nowszych, tudzież zdobyta własną lekturą znajomość niektórych ważniejszych dzieł najznakomitszych pedagogów z czasów od r. 1600. Dokładniejsza znajomość historyczna rozwoju austryackiej szkoły ludowej, a w szczególności jej rozwoju w kraju ojczystym, jej zadania i urządzenia w czasach obecnych. Gruntowne obznajomienie z praktyką szkolną, zwłaszcza z przepisami karności szkolnej, z higieną szkolną i ze specjalną metodyką przedmiotów obranej grupy zawodowej. Znajomość celniejszych pism dla młodzieży w zakresie dotyczących przedmiotów.
- b) **Język wykładowy** (języki wykładowe) jako przedmiot naukowy. Znajomość gramatyki współczesnego języka piśmiennego i najzwyklejszych rodzajów i form artystycznych poezyi i prozy. Ogólna znajomość historii literatury i dokładniejsza niektórych celniejszych dzieł literatury nowszej, oparta na podstawie własnej lektury. Wprawa w układaniu pism z życia praktycznego. Biegłość w wysłowieniu ustnem i piśmiennem.
- c) **Język niemiecki i drugi język krajowy jako przedmioty naukowe.** Znajomość gramatyki współczesnego języka piśmiennego i najzwyklejszych rodzajów i form artystycznych prozy i poezyi. Znajomość kilku celniejszych utworów literatury nowszej na podstawie własnej lektury. Ogólna znajomość historii literatury czasów nowszych. Poprawność w wyrażaniu się ustnem i piśmiennem.

- d) **Geografia.** Znajomość geografii fizycznej i matematycznej. Dokładniejsza znajomość geografii politycznej zwłaszcza Europy, a mianowicie środkowej i wschodniej. Ogólna znajomość geografii handlowej. Gruntowna znajomość geografii Monarchii austriacko-węgierskiej, a w szczególności kraju ojczystego. Pewność w porównawczem traktowaniu materiału geograficznego. Biegłość w kartograficznych rysunkach na tablicy.
- e) **Historia.** Ogólna znajomość historii powszechnej ze szczególnem uwzględnieniem stosunków cywilizacyjnych. Znajomość historii Monarchii austriacko-węgierskiej, a w szczególności kraju ojczystego. Ogólna znajomość konstytucyi i urzędów państwowych Monarchii austriacko-węgierskiej.
- f) **Historia naturalna.** Ogólna, na poglądzie i na wprawie, w oznaczaniu oparta znajomość trzech królestw przyrody i znajomość najważniejszych systemów przyrodniczych. Najważniejsze wiadomości o budowie skorupy ziemskiej. Znajomość praktycznego zużytkowania płodów przyrody w przemyśle i gospodarstwie wiejskiem. Znajomość budowy ciała ludzkiego, czynności organów i pielęgnowania zdrowia, tudzież dawania pierwszej pomocy w wypadkach nagłych przy skaleczeniu ciała.
- g) **Fizyka.** Na spostrzeżeniach i doświadczeniach (eksperymentach) oparta znajomość sił przyrody i ich praw. Biegłość w objaśnianiu najbardziej w oko wpadających zjawisk przyrody i najważniejszych machin. Wprawa w obchodzeniu się z najzwyczajszymi aparatami fizykalnymi. Znajomość ważniejszych pierwiastków chemicznych, ich związków i zastosowania ich w przemyśle i gospodarstwie wiejskiem.
- h) **Matematyka** (rachunki i geometrya). Dokładna znajomość wszystkich arytmetycznych operacyi wraz z ich uzasadnieniem, tudzież najważniejszych twierdzeń algebraicznych, o ile to potrzebne do uzasadnienia operacyi arytmetycznych. Biegłość w wykonywaniu rachunków, wziętych z życia codziennego. Znajomość buchalteryi pojedynczej. Znajomość najważniejszych twierdzeń z planimetrii, stereometrii i trygonometrii płaskiej ze szczególniejszem uwzględnieniem praktycznego jej zastosowania.

Kandydatek nie egzaminuje się z trygonometrii.

- i) **Rysunki geometryczne** w połączeniu z geometryą wykreślną. Biegłość w wykonywaniu najważniejszych konstrukcyi geometrycznych i ich uzasadnienie, tudzież w rysowaniu geometrycznych ornamentów płaskich i łatwych planów sytuacyjnych. Najważniejsze zasady nauki o rzutach i jej zastosowanie do nauki o cieniach. Biegłość w rysowaniu prostych brył geometrycznych i w rysowaniu ich siatek.

Kandydatek nie egzaminuje się z rysunku sytuacyjnego i z nauki o rzutach.

- k) **Rysunki odręczne.**

1. Sprawność w swobodnem rysowaniu z natury przedmiotów z otoczenia i przemysłu artystycznego z uwzględnieniem ich oświetlenia, a mianowicie cieniów własnych i rzuconych, refleksów, półtonów i punktów świecących,

przyczem granice mas oświetlenia mają być dokładnie oznaczone, a wszelkie odcienia traktowane sposobem płaskim.

2. Biegłość w malowaniu z natury farbami wodnymi, pastelami lub ołówkami kolorowymi: liści, kwiatów, gałązek, owoców, jarzyn, motyli, owadów, ryb, piór, muszli, ptaków i t. p., dążąc do uproszczenia, względnie do uwydatnienia kolorytu kilku tonami.

3. Zdolność tworzenia łatwych ozdób podług danych roślin lub wyżej wymienionych motywów z natury, uwzględniając cel i materiał, z jakiego ozdoba ma być wykonana.

4. Biegłość w swobodnem rysowaniu prostych przedmiotów z otoczenia i z natury, tudzież płaskich kształtów z natury i ornamentów w wielkich rozmiarach kredą na tablicy, węglem w konturze, względnie farbą jako sylwetki na papierze do pakowania.

5. Znajomość najważniejszych stylów w dziedzinie form artystycznych.

6. Znajomość najważniejszych zasad perspektywy.

7. Znajomość najzwyczajszych farb, tudzież najważniejszych zasad nauki o barwach.

8. Dokładna znajomość najzwyczajszych rodzajów techniki rysowania, tudzież metodyki nauki rysunków w szkołach wydziałowych.

l) **Kaligrafia.** Biegłość w zwykłym piśmie polskim i niemieckim, względnie także w piśmie ruskim. Znajomość polskiego, względnie także ruskiego pisma rondowego, pisma gotyckiego, frakturowego, szwabachu, kursywy łacińskiej lub pisma igiełkowego, grubego (blokowego) i niektórych pism ozdobnych. Biegłość w pisaniu na tablicy.

Metodyka kaligrafii ze szczególniejszem uwzględnieniem zastosowanej do każdego rodzaju pisma metody genetycznej.

m) **Nauka zręczności.**

I. Egzamin praktyczny.

aa) *Praca ręczna.*

1. Wykonanie prostej roboty z kartonu podług szkicu z podaniem kształtu i wymiarów.

2. Wykonanie prostego przedmiotu z drzewa podług szkicu kotowanego, przeważnie w zakresie nauki zręczności w szkołach wydziałowych, przyczem należy zwrócić uwagę na prawidłowe używanie narzędzi, na zrozumienie głównych rodzajów połączeń drzewnych, tudzież na dokładność wykonania.

bb) *Rysunek zawodowy:* Narysowanie prostego przedmiotu z drzewa lub fragmentu z niezbędnymi do wykonania tegoż widokami i przekrojami.

II. Egzamin teoretyczny.

Systemy i praktyczne przeprowadzenie nauki zręczności w różnych krajach. Dokładna znajomość instrukcyi, wydanych dla tej nauki w szkołach wydziałowych.

Wydobywanie żelaza i najważniejsze jego własności. Własności drzewa. Najważniejsze gatunki drzewa użytkowego. O wykończeniu wyrobów drzewnych, jak: gładzenie, bajeowanie, politura, tudzież opisanie potrzebnych do tego materiałów pomocniczych. Dokładna znajomość wszelkich narzędzi i urządzeń, potrzebnych przy nauce zręczności.

- n) **Roboty ręczne kobiece.** Biegłość w wykonaniu planem przepisanych robót kobiecych dla szkół wydziałowych, w szczególności znajomość kroju i szycia bielizny domowej i do ubrania, znajomość haftu białego i różnych ściegów kolorowych.

Najważniejsze wiadomości o materiałach, używanych do robót pod względem rodzaju, jakości i pochodzenia z uwzględnieniem potrzeb gospodarstwa domowego.

Dokładna znajomość instrukcyi wydanej do tej nauki dla szkół wydziałowych.

- o) Kandydaci grupy przyrodniczej i technicznej mają prócz tego poddać się egzaminowi ustnemu z języka wykładowego i udowodnić, że nim poprawnie władają, tudzież, że posiadają odpowiednie odczytanie w literaturze dotyczącej grupy zawodowej. Prócz tego powinni kandydaci (kandydatki) udowodnić, że mają dokładną znajomość książek szkolnych, zaprowadzonych w szkołach wydziałowych do poszczególnych przedmiotów z ich grupy zawodowej.

4. Postanowienia Art. II., punkt 4. mają mieć zastosowanie także przy egzaminach dla szkół wydziałowych z tą tylko zmianą, że każda sekcya ma się składać przynajmniej z pięciu członków Komisji egzaminacyjnej.

5. Egzamin piśmienny należy składać z pedagogiki i z każdego przedmiotu wybranej grupy zawodowej, ewentualnie także z kaligrafii (Art. III., punkt 1). Kandydaci, którzy chcą uzyskać kwalifikację z dwoma lub więcej językami wykładowymi w tym samym terminie, mają w każdym z tych języków opracować osobny temat z zakresu pedagogiki. Język, w którym tacy kandydaci mają opracowywać temata z innych przedmiotów egzaminu, oznacza w każdym wypadku poszczególnym Dyrektor Komisji egzaminacyjnej.

Jeżeli kandydat (Art. III., punkt 1. ustęp końcowy), posiadający już kwalifikację z pewnej grupy zawodowej, pragnie uzyskać kwalifikację jeszcze z innej grupy zawodowej, nie zdaje egzaminu piśmiennego z pedagogiki.

Na każdy egzamin piśmienny wyznacza się co najwyżej cztery godziny czasu. Na egzamin klauzurowy z rysunków odręcznych może wymiar czasu być rozszerzony podług uznania Komisarza egzaminacyjnego w porozumieniu z Dyrektorem Komisji.

Co do wyboru tematów, zagadnień i pytań, przyczem należy dokładnie przestrzegać granic określonych w Art. III., punkcie 3, tudzież co do używania środków pomocniczych (z wyjątkiem tablic logarytmicznych), również co do nadzorowania kandydatów, mają być we właściwy sposób zastosowane postanowienia Art. II., punktu 5.

6. Egzamin ustny odbywa się publicznie: Dyrektor Komisji egzaminacyjnej może jednak dla zabezpieczenia porządku i powagi egzaminu ograniczyć odpowiednio publiczny jego charakter.

Egzamin ustny obejmuje pedagogikę, wszystkie przedmioty obranej grupy zawodowej, tudzież język wykładowy (Art. III., punkt 1) przy zachowaniu w wymaganiach granic, określonych w Art. III., punkcie 3. Dyrektor Komisji egzaminacyjnej, ewentualnie jego zastępca, który przewodniczy sekcji, ma prawo brać udział w egzaminowaniu i jeżeli to uzna za stosowne, zarządzić, żeby kandydatom pytania były dane na piśmie (ewentualnie przez losowanie). Kandydatom, pragnącym uzyskać w tym samym terminie kwalifikację z dwoma lub więcej językami wykładowymi, zadaje się z każdego przedmiotu egzaminu pytania w każdym z tych języków.

Jeżeli kandydat (Art. II., punkt 1. ustęp końcowy), posiadający już kwalifikację z pewnej grupy zawodowej, chce uzyskać kwalifikację jeszcze z innej grupy, ogranicza się egzamin z pedagogiki do specjalnej metodyki przedmiotów nowo-obranej grupy zawodowej.

7. Uzyskane dla szkół ludowych uzdolnienie do zastępczego udzielania nauki religii (Art. II., punkt 7) obejmuje zarazem kwalifikację do szkół wydziałowych. Kandydaci, nie posiadający tego uzdolnienia, mogą je nabyć, poddając się przy składaniu egzaminu do szkół wydziałowych osobnemu egzaminowi z religii.

Te same postanowienia mają także zastosowanie co do kwalifikacji ze śpiewu i gimnastyki (Art. II., punkt 3).

8. Co do lekcji próbnej, należy we właściwy sposób zastosować postanowienia Art. II., punktu 8.

9. Przy ocenianiu postępów, przy wygotowywaniu świadectw, przy wykonywaniu zarządzeń co do kandydatów, którzy od egzaminu odstąpili lub zostali reprobowani, należy stosować we właściwy sposób przepisy Art. II., punktu 11, 12, 13 i 14. W szczególności przestrzegać należy następujących postanowień:

- a) Kwalifikacja do szkół wydziałowych nie może być przyznana, jeżeli kandydat przy lekcji próbnej otrzymał stopień niższy, aniżeli dobry, albo też z więcej niż jednego przedmiotu egzaminowanego stopień tylko dostateczny. Kwalifikację bardzo dobrze uzdolniony przyznaje się, jeżeli kandydat z lekcji praktycznej i większości innych przedmiotów egzaminowych otrzymał cenzurę bardzo dobry, a z żadnego przedmiotu nie otrzymał cenzury niższej od dobry. Jeżeli z lekcji praktycznej i z dwu przedmiotów otrzymał stopień bardzo dobry, a z żadnego przedmiotu cenzury niższej od dobry, należy go uznać za dobrze ukwalifikowanego.
- b) Wynik ewentualnego egzaminu z religii, z gimnastyki i ze śpiewu, tudzież z drugiego języka wykładowego i z języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego zapisuje się dodatkowo w świadectwie, lecz tylko w razie pomyślnego wyniku, a cenzura ta nie ma wpływu na ogólny wynik egzaminu kwalifikacyjnego do szkół wydziałowych. Także przy tych egzaminach i przy obowiązkowym egzaminie z gier i zabaw dla młodzieży (Art. II., punkt 3) na-

leży na oznaczenie ogólnego wyniku używać wyrażen: bardzo dobrze uzdolniony, dobrze uzdolniony, dostatecznie uzdolniony, i nieuzdolniony.

- c) Kandydaci, którzy przy egzaminie byli reprobowani z pewnej grupy zawodowej, mogą przy egzaminie powtórny obrać sobie zamiast tej grupy inną grupę zawodową.

Art. IV.

Egzamina uzupełniające.

1. Kandydaci, którzy posiadają prawidłowo wystawione świadectwo kwalifikacji nauczycielskiej do szkół średnich, mogą na żądanie uzyskać od Rady szkolnej krajowej pozwolenie zdawania egzaminu do szkół wydziałowych lub pospolitych w terminie zwyczajnym. Do podania mają dołączyć krótkie przedstawienie biegu życia i studyów, świadectwo kwalifikacyjne do szkół średnich, świadectwo lekarskie, stwierdzające, że fizycznie są uzdolnieni do zawodu nauczycielskiego (Art. II., punkt 1), tudzież świadectwo moralności.

Przy każdym takim egzaminie mają kandydaci poddać się tylko egzaminowi uzupełniającemu z pedagogiki i z tych przedmiotów, z których nie posiadają kwalifikacji nauczycielskiej do szkół średnich.

W protokołach egzaminacyjnych (Art. II., punkt 11 i Art. III., punkt 9) powołać się należy co do tych przedmiotów, z których kandydaci posiadają kwalifikację do szkół średnich, na świadectwo kwalifikacyjne do szkół średnich, nie podając cenzur wyraźnie określonych, a przy ocenie, czy kandydat jest bardzo dobrze uzdolniony, albo dobrze, ewentualnie dostatecznie uzdolniony, należy wziąć pod dokładną rozważę treść świadectwa kwalifikacyjnego do szkół średnich.

W świadectwach kwalifikacyjnych do szkół wydziałowych albo ludowych pospolitych należy przy końcu wyraźnie nadmienić, że kandydat może dopiero wtedy otrzymać stałą posadę nauczycielską przy szkołach ludowych, gdy się wykaże przynajmniej jednoroczną, zadowalniającą praktyką nauczycielską, odbytą po złożeniu egzaminu kwalifikacyjnego w szkole ludowej publicznej lub prywatnej z prawem publiczności.

Zresztą stosując się do takich egzaminów uzupełniających przepisy wymienione w Art. II. i w Art. III.

2. Kandydaci, którzy posiadają kwalifikację do szkół ludowych pospolitych lub wydziałowych, a nie mają uzdolnienia do zastępczego udzielania nauki religii, następnie kandydaci, którzy nie zdawali egzaminu z gimnastyki lub śpiewu (Art. II., punkt 3, Art. III., punkt 7), a wreszcie kandydaci, którzy pragną uzyskać kwalifikację z drugiego języka krajowego albo z języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego, mogą zdawać egzamin uzupełniający z jednego lub kilku tych przedmiotów naukowych. Przy egzaminach tych należy ocenę ogólną oznaczać wyrażeniami: bardzo dobrze uzdolniony, dobrze uzdolniony, dostatecznie uzdolniony, nieuzdolniony.

Te egzamina uzupełniające odbywają się w zwykłych terminach egzaminacyjnych, a zdawać je można z religii, śpiewu, gimnastyki i z języka niemieckiego

przed każdą Komisją egzaminacyjną, upoważnioną do egzaminowania w języku wykładowym kandydata; z drugiego języka krajowego jednakże tylko przed Komisją dla dotyczącego języka wykładowego.

Kwalifikacya uzupełniająca, uzyskana z religii, śpiewu i gimnastyki, ma znaczenie tak do szkół ludowych pospolitych, jako też wydziałowych (Art. III., punkt 7). Uzdolnienie do nauczania drugiego języka krajowego, albo też języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego, może uzyskać każdy kandydat ukwalifikowany do szkół ludowych pospolitych lub wydziałowych, stosownie do różnych wymagań (Art. II., punkt 10 i Art. III., punkt 3 c), albo tylko do szkół ludowych pospolitych, albo też do szkół wydziałowych.

Osobnych świadectw z egzaminów uzupełniających nie wydaje się; wynik egzaminu zapisuje się dodatkowo na uzyskanem już świadectwie kwalifikacyjnem, jednakże tylko w tym razie, jeżeli jest pomyslny.

Takie egzamina uzupełniające wolno powtarzać bez ograniczenia.

Zresztą obowiązują co do tych egzaminów uzupełniających odnośne postanowienia Art. II. i III.

Art. V.

Egzamina specjalne.

1. Kandydaci, którzy posiadają świadectwo kwalifikacyjne do szkół ludowych pospolitych lub wydziałowych, a pragną uzyskać kwalifikacyę do szkół ludowych pospolitych, względnie z tej samej grupy przedmiotów do szkół wydziałowych, ale z drugim językiem wykładowym, mogą się poddać egzaminowi specjalnemu przed Komisją, upoważnioną do przeprowadzania egzaminów w dotyczącym języku wykładowym (Art. I., punkt 2). W takim razie ma kandydat opracowaniem tematu pedagogicznego i egzaminem ustnym wykazać, że drugi język wykładowy posiada w zupełności tak w mowie, jako też w piśmie. tak w ogóle, jak i w zakresie odnośnych przedmiotów naukowych.

Co do wymagań, które należy stawiać, obowiązują postanowienia Art. II. punkt 5 i 6, względnie Art. III. punkt 5 i 6.

Co do świadectw zastosować należy Art. IV., punkt 2.

2. Kandydaci, którzy posiadają kwalifikacyę nauczycielską do szkół ludowych pospolitych lub wydziałowych, a pragną uzyskać kwalifikacyę z nauki gospodarstwa wiejskiego albo też z jakiegoś technicznego przedmiotu do kursów specjalnych, połączonych ze szkołami ludowymi, następnie do nauki nadobowiązkowej na fortepianie lub skrzypcach w szkołach wydziałowych, wreszcie do nauczania dzieci ciemnych, głuchoniemych, umysłowo upośledzonych i zaniebanych, mogą się poddać egzaminowi specjalnemu z jednego lub kilku z tych przedmiotów. Tacy kandydaci mogą także zdawać egzamin specjalny z gry na organach. Dotyczące podania należy wnosić do Rady szkolnej krajowej w drodze urzędowej.

Celem przeprowadzenia takich egzaminów wzmacnia się na wniosek Rady szkolnej krajowej w razie potrzeby i ze względu na stosunki miejscowe Komisję egzaminacyjną osobami fachowymi.

Każdy taki egzamin składa się z części teoretycznej i praktycznej, a ma wykazać, czy kandydatowi na podstawie jego wiedzy i biegłości może być przyznane uzdolnienie, o które się ubiega.

Z takich egzaminów specjalnych, których powtarzanie nie jest ograniczone, wystawia się osobne świadectwa.

Mają zresztą przy tych egzaminach odpowiednie zastosowanie postanowienia Art. II. i III.

3. Nauczyciele (nauczycielki), udzielający na specjalnych kursach, połączonych ze szkołami ludowymi lub też na kursach dopełniających dla dziewcząt nauki takich przedmiotów, które nie są przedmiotami obowiązkowymi w szkołach ludowych, mogą być przez Ministra oświaty uwolnieni od zdawania egzaminu specjalnego, jeżeli pracowali ze skutkiem zadowolniającym przynajmniej dwa lata.

Co do sposobu uzyskania specjalnej kwalifikacyi do nauczania języka francuskiego i angielskiego we wszystkich zakładach w zakresie szkół ludowych (jakimi są szkoły wydziałowe, specjalne kursa naukowe, kursa dopełniające, szkoły języków i seminaria nauczycielskie) obowiązuje nadal rozporządzenie ministeryjne z dnia 1. maja 1871, l. 593, z tą uwagą, że przy tych egzaminach kandydat ma okazać, że odnośnym językiem włada poprawnie i biegle w mowie i piśmie. tudzież że przy przyznaniu kwalifikacyi — co stać się może tylko w razie uzyskania cenzury przynajmniej dobrej ze wszystkich przedmiotów — nie należy czynić różnicy ze względu na kategorie szkół; kwalifikacyę przyznaje się tedy lub odmawia do wszystkich tych zakładów naukowych.

Kwalifikacyę z języka francuskiego można uzyskać tylko przed Komisją egzaminacyjną lwowską lub krakowską.

Art. VI.

Taksy egzaminacyjne.

1. Przed rozpoczęciem egzaminu składa się do rąk Dyrektora Komisji takse egzaminacyjną, która w żadnym razie nie może być zwróconą.

Taksa ta za egzamin kwalifikacyjny do szkół ludowych pospolitych wynosi 16 K, za egzamin do szkół wydziałowych 20 K, a za egzamin uzupełniający lub specjalny bez względu na to, czy się go zdaje z jednego czy z więcej przedmiotów w tym samym terminie, 10 K.

Jeżeli kandydat w tym samym terminie egzaminacyjnym poddaje się tak egzaminowi uzupełniającemu, jako też specjalnemu, musi za każdy z tych egzaminów złożyć osobną takse. Za egzamin powtórny z języka niemieckiego (Art. II. punkt 11) nie składa się żadnej taksy.

2. Po ukończeniu egzaminu pokrywa się z taks wszelkie wydatki Komisji egzaminacyjnej (potrzeby kancelaryjne, koszta podróży członków zamiejscowych, usługi i t. p.), a resztę rozdziela Rada szkolna krajowa na sprawozdanie i wniosek Dyrektora pomiędzy Dyrektora i innych członków Komisji w stosunku do pracy i zajęcia w Komisji. Należy przytem w równej mierze uwzględniać egzaminatorów z religii.

Art VII.

Postanowienie przejściowe.

Aż do dalszego zarządzenia mogą osoby, pracujące dłużej, niż trzy lata, w szkołach ludowych publicznych lub prywatnych, posiadających prawo publiczności, z powodów zasługujących na uwzględnienie, uzyskać uwolnienie od wykazania się świadectwem dojrzałości celem przypuszczenia do egzaminu kwalifikacyjnego do szkół ludowych pospolitych (Art. II., punkt 1 b). Zezwolenie na taki wyjątek, które ma ważność na rok jeden, zastrzeżone jest Radzie szkolnej krajowej. Przy egzaminie takich kandydatów należy zwrócić szczególniejszą uwagę na to, czy posiadają wiadomości z materiału naukowego, przepisanego dla szkół ludowych pospolitych (Art. II., punkt 3).

D o d a t e k,**odnoszący się do formularzy pism urzędowych.**

Świadectwa wystawia się na papierze, do tego przeznaczonym, znajdującym się na składzie w c. k. Wydawnictwie książek szkolnych w Wiedniu i Pradze. Wszystkie zaś Komisye mają się trzymać umieszczonych poniżej formularzy. Każdy patent kwalifikacyjny ma być wystawiony na całym arkuszu, którego trzecia stronica przeznaczona jest na dopisywanie kwalifikacji dodatkowych (Art. III., punkt 9 b, Art. IV., punkt 2, Art. V., punkt 1).

Protokoły egzaminacyjne mają być tak ułożone, żeby świadectwa poszczególne były ich odpisami.

Formularze świadectw.

1. Dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych.

C. k. Komisya egzaminacyjna dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych

L. . . . .
19 . . . . .

W . . . . .

Patent na nauczyciela szkół ludowych pospolitych.

1 . . . . . urodzony dnia . . . . .
 18 . . . . . w . . . . . w . . . . .
 religii . . . . . ukończył . . . . .
 . . . . . uczył się następnie
 do c. k. Seminarjum nauczycielskiego męskiego . . . . .
 (pobierając stypendyum z funduszu . . . . .
 w łącznej kwocie . . . . . K) i otrzymał dnia . . . . . 19 . . . . .
 świadectwo dojrzałości . . . . . do pełnienia obowiązków
 tymczasowego nauczyciela w szkołach ludowych pospolitych z językiem wykładowym . . . . .

Odbywszy następnie praktykę przepisaną w charakterze tymczasowego nauczyciela w szkole ludowej w . . . . .
 w latach . . . . . zdawał egzamin w miesiącu . . . . .
 19 . . . . . przed podpisaną Komisją egzamin nauczycielski do szkół ludowych pospolitych.¹⁾

Na podstawie tego egzaminu Komisya uznaje Pana . . . . .
 . . . . .²⁾ **uzdolnionym** do samodzielnego sprawowania
 urzędu nauczycielskiego w szkołach ludowych pospolitych z językiem wykładowym
 . . . . .

¹⁾ Jeżeli kandydat nie zdawał egzaminu ze śpiewu albo gimnastyki (Art. II., punkt 3), należy w uwagach dodać: „przyczem kandydat z nauki . . . . . nie był egzaminowany“. Ocenę z obowiązkowego egzaminu z gier i zabaw dla młodzieży należy podać.

²⁾ Miejsce dla oznaczenia ogólnego wyniku egzaminu: bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie (art. II. punkt 11).

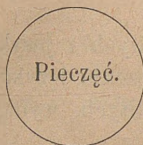
Również uznaje Komisya¹⁾ Pana . . . . .
 na podstawie złożonego egzaminu . . . . . uzdolnionym do uczenia
 języka . . . . . i . . . . . uzdolnionym do uczenia
 języka . . . . . jako przedmiotu naukowego w szkołach ludowych
 pospolitych z językiem wykładowym . . . . .

Przy osobnym egzaminie z nauki religii okazał się kandydat . . . . .
 uzdolnionym do zastępowania nauczyciela religii swego wyznania.

Z powodu pobierania stypendyum w czasie studyów seminarzyckich z funduszu
 . . . . . jest Pan . . . . . na podsta-
 wie rewersu obowiązany jeszcze przez . . . . . pełnić obowiązki
 nauczycielskie w publicznych szkołach ludowych w . . . . .

. . . . . dnia . . . . . 19 . . . . .

C. k. Komisya egzaminacyjna dla nauczycieli szkół ludowych pospolitych.

.....
 Dyrektor Komisji egzaminacyjnej.

.....
 Członek Komisji.

2. Dla nauczycielek szkół ludowych pospolitych.

Patenta dla nauczycielek mają być zgodne z formularzem I. z wyjątkiem zmian, które same z siebie wynikają. Przed ustępem: „Na podstawie wyników egzaminu etc.“ należy wpisać uzyskaną już kwalifikację z robót ręcznych kobiecych w słowach: „Według świadectwa z daty . . . . . jest kandydatka uzdolnioną do udzielania nauki robót ręcznych kobiecych w szkołach ludowych pospolitych“.

¹⁾ Tylko dla Komisji, w których postanowienie Art. II., punkt 10 przepisów egzaminacyjnych może mieć zastosowanie.

3. Dla nauczycieli szkół wydziałowych.

C. k. Komisya egzaminacyjna dla nauczycieli szkół wydziałowych

w . . . . .

L. . . . .

19 . . . . .

Patent na nauczyciela szkół wydziałowych.

Pan . . . . . urodzony dnia . . . . .
18 . . . . . religii . . . . . zdawał w miesiącu . . . . . 19 . . . . .
przed podpisaną Komisją egzaminacyjną do szkół wydziałowych z grupy . . . . .

Według dowodów, Komisji przedłożonych, kandydat odbył studia . . . . .

i uzyskał patent na nauczyciela szkół ludowych pospolitych z językiem wykładowym . . . . . i z uzdolnieniem do uczenia języka niemieckiego jako przedmiotu naukowego w szkołach ludowych pospolitych, wydany przez c. k. Komisję egzaminacyjną w . . . . . z dnia . . . . . 19 . . . . . l. . . . .

Kandydat pełnił obowiązki nauczycielskie w szkołach . . . . .
. . . . . w latach . . . . .

Na podstawie wyników egzaminu uznaje się Pana . . . . .
. . . . . ¹⁾ **uzdolnionym** do samodzielnego sprawowania urzędu nauczycielskiego w szkołach wydziałowych z językiem wykładowym . . . . .
. . . . . a to udzielania . . . . .

Również przyznaje Komisya Panu . . . . .
na podstawie złożonego egzaminu uzdolnienia do uczenia języka . . . . .
. . . . . jako przedmiotu naukowego w szkołach wydziałowych z językiem wykładowym . . . . .

Z powodu pobierania stypendyum w czasie studyów seminarzyckich z funduszu . . . . . jest Pan . . . . .
na podstawie rewersu obowiązany jeszcze przez . . . . . lata pełnić obowiązki nauczycielskie w publicznych szkołach ludowych.

¹⁾ Miejsce na oznaczenie ogólnego wyniku egzaminu: bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie.

U w a g i : . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

. . . . . dnia . . . . . 19 . . . . .

C. k. Komisya egzaminacyjna dla nauczycieli szkół wydziałowych.

. . . . .
 Dyrektor Komisji egzaminacyjnej.

. . . . .
 Członek Komisji.

4. Dla nauczycielek szkół wydziałowych.

Świadectwa dla nauczycielek są zgodne z formularzem 3 ze zmianami, które same przez się wynikają.

5. Dla kandydatów reprobowanych.

Formularze 1, 2, 3 i 4 mają napis „Świadectwo“ po skreśleniu reszty słów, a w ustępie: „Na podstawie wyników egzaminu etc.“ umieszcza się przed „uzdolniony“ wyraz „nie“. Ustęp dotyczący egzaminu z religii wykreśla się.

6. Dla kandydatów, którzy egzamin powtórzyli.

W razie pomyślnego wyniku używa się formularzy 1, 2, 3 i 4 bez zaznaczenia, że egzamin powtórzono.

W razie niepomyślnego wyniku używa się formularza 5 z tą zmianą, że ustęp: „Na podstawie egzaminu etc.“ ma brzmienie: „Na podstawie wyniku egzaminu powtórnego etc.“

7. Dla kandydatów, składających egzamina specjalne.

W osobnych świadectwach ze specjalnych egzaminów Art. V., punkt 2) należy wyszczególnić generalia, studia odbyte i złożone egzamina, tudzież miejsca i czas odbytej już służby nauczycielskiej podług formularzy 3 i 4 z odpowiednią zmianą tytułu świadectwa. Wyszczególnienie przedmiotów zdawanych i brzmienie klauzuli uzdolnienia należy stosownie do rodzaju i celu egzaminu sformułować za zgodą Rady szkolnej krajowej.

D o d a t e k.

W sprawie wydawania duplikatów patentów na nauczycieli obowiązują następujące postanowienia:

1. W celu uzyskania duplikatu zagubionego patentu nauczycielskiego winien poszkodowany zwrócić się z umotywowaną prośbą do władzy szkolnej krajowej i uzasadnić potrzebę żadanego duplikatu.
2. Za wydanie duplikatu na podstawie zezwolenia władzy szkolnej krajowej należy złożyć taksę w kwocie 8 (ośmiu) koron, która służy na potrzeby Komisji egzaminacyjnej.
3. Komisje egzaminacyjne mają w peryodycznych sprawozdaniach z czynności swoich wykazywać liczebnie także wydane duplikaty patentów, odwołując się przytem do zezwolenia władzy szkolnej krajowej.

37360 /
2